

KIVELÄN SAIRAALAN YMPÄRISTÖHISTORIASELVITYS

LOCI MAISEMA-ARKKITEHDIT OY

19.6.2012

Työn tilaaja	Helsingin kaupungin kiinteistöviraston Tilakeskus
Teksti	LOCI Maisema-arkkitehdit Oy, Pia Kuusiniemi, Leena Buller, Sanni Aalto
Kuvat	LOCI Maisema-arkkitehdit Oy, ellei toisin mainita
Graafinen suunnittelu ja taitto	Voima Graphics, Ville Riikonen
Kieliasun tarkistus	Armi Sinerkari

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5	6 ALUETTA RAJAAVAT KADUT	47
2 SAIRAALA-ALUEEN YMPÄRISTÖN KEHITYS	7	Aluetta rajaavien katutilojen kehitys	48
Töölön huvila-alue 1800-luvulla	8	Pohjoinen Hesperiankatu	48
Köyhäintalon tontti	9	Mechelininkatu	49
Helsingin asemakaava vuodelta 1902	10	Välskärinkatu	50
Töölön asemakaava vuodelta 1906	11	Sibeliuksenkatu	51
Töölön asemakaavan muutospiirustus vuodelta 1916	12	7 AIDAT JA MUURIT	53
Töölön asemakaavamuutos 1928	13	Muurit	54
Vuoden 1997 asemakaava	14	Aidat	55
Vuoden 2006 asemakaavamuutos	14	Pohjoisen Hesperiankadun aidat	58
Kivelän sairaala-alueen rajojen muutos 140 vuoden aikana (1870–2010)	15	Mechelininkadun aidat	59
3 SAIRAALA-ALUEEN RAKENTUMINEN	17	Sibeliuksenkadun aidat	59
Sairaala-alue	18	Välskärinkadun aidat	60
Köyhäintalon aika	19	8 ARVOTUS JA SUOSITUKSET	61
Kivelän sairaala	19	Merkittävät teemat	62
Köyhäintalon tontti	20	Ominaispiirteet	62
Muutos Kivelän sairaalaksi vuonna 1912	21	Ympäristön elementtien ajalliset kerrokset	62
Sairaala-alueen uudelleen järjestäminen	23	Kaupunkikuvalliset arvot	63
4 KIVELÄN SAIRAALAN PUUTARHA	25	Puutarhahistorialliset arvot	64
Sairaalapuutarhan historiaa	27	Kivelän sairaalaympäristön kehittämisperiaatteet	65
Puutarhasuunnitelma vuodelta 1925	28	Ympäristöön kohdistuvat jatkotoimet ja lisäselvitykset	65
Suunnitelman toteutuneisuus	29	9 LIITTEET	67
Alueen kasvillisuus vuonna 2011	30	Liite 1 - alueen rakennukset	68
Nykytila	31	Liite 2 - inventointikartta	80
Ympäristön elementtien kehitysvaiheita 1897-2011	32	Liite 3 - arkistoluettelo	83
5 PUUTARHAN OSAT – TOTEUTUNEISUUS JA SÄILYNEISYYS	33	Lähdeluettelo	86
Edesvikenin työ- ja vaivaistalon ajan piha-alueet	34		
Kivelän sairaalan sisätautipaviljongin, hallintorakennuksen ja			
Hesperian sairaalan piha-alueet	36		
Mielisairaalan muotopuutarha	39		
Ruumishuoneen ulkoalueet	41		
Kivelän sairaalan keittiörakennuksen piha	42		
Köyhäintalon tuberkuloosipaviljonkien ja työlaitoksen ympäristö	43		
Köyhäintalon työlaitos	45		

1 JOHDANTO

KIVELÄN SAIRAALAYMPÄRISTÖ

Taka-Töölön kortteli 481 eli Kivelä-Hesperian sairaala-alue edustaa yli satavuotista köyhäinhuollon ja sairaalarakentamisen historiaa ja on siten merkittävä osa maamme sairaalalaitoksen historiaa. Alueella on myös paikallista merkitystä Helsingin kaupungin historiassa ja osana helsinkiläisen sairaalalaitoksen kehitystä. Edesvikenin eli Taivallahden rannalle, Edet-huvilatontille (Villan* Edet nro 58), ryhdyttiin 1870-luvun alussa rakentamaan työ- ja vaivaistalon rakennuksia. Valmistuttuaan vuonna 1873 työ- ja vaivaistalo oli maamme suurin ja nykyaikaisin. Alue nimettiin Kivelän sairaalaksi vuonna 1912. Siitä oli erotettu vuonna 1906 Helsingin Koskelaan perustettu vaivaistalo ja vuonna 1909 Oulunkylään perustettu lastenkoti.

TYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Tämän selvityksen tavoitte oli selvittää Helsingin vanhimman kunnallisen laitoksen vaiheita ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta. Ympäristöhistoriallinen näkökulma, rakennushistoriallisen rinnalla, on erityisen tärkeä nimenomaan sairaaloissa ja köyhäintaloissa. Kuten aikalaiskirjoituksista voidaan todeta, ne syntyivät 1800-luvun Helsingissä filantrooppisen ajattelun ja aikansa hygieniakäsitysten seurauksena. Kaupungin reuna-alueet tarjosivat vehreät puitteet, joita pidettiin terveellisinä. Reuna-alueet ovat kuitenkin myös kaupungin sosiaalista marginaalia, ja perustamalla sairaalat ja köyhäintalot kaupungin laitamille epäkohdat siirrettiin syrjään. Myöhemmin kaupungin kasvu on tuonut vihreät sairaalat osaksi urbaania kaupunkia ja kaupunkimaisemaa. Tästä syystä niillä on myös erityinen rakennus- ja ympäristöhistoriallinen arvo yhteisessä kaupunkimiljöössä ja sen kehityksessä.

Työn tarkoitus oli selvittää Kivelän sairaala-alueen rakentumisen vaiheet ja alueen nykytila sekä arvottaa Kivelän sairaala-alueen ympäristö ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta osana Helsingin sairaanhoidon ympäristöjä. Lisäksi selvityksen pohjalta annetaan suojelusuosituksia sairaala-alueen tulevaa kehitystä ajatellen.

Alueeseen kohdistuu uudisrakentamis- ja uudelleenjärjestelypaineita, myös mahdollista maanalaista rakentamista. Selvityksessä käsitelläänkin kulttuuriympäristöä prosessina: mitä muutoksia alue kestää ja missä kohdin ja mitä pyritään säilyttämään tai palauttamaan. Työssä ei ole käsitelty rakennushistoriallisia kysymyksiä. Niitä varten olisi tarpeen toteuttaa erillinen selvitystyö.

Tämä selvitys on tehty Helsingin kaupungin kiinteistöviraston Tilakeskuksen toimeksiannosta. Sen laatimisesta ovat vastanneet LOCI maisema-arkkitehdit Oy; maisema-arkkitehti Pia Kuusiniemi avustajinaan maisema-arkkitehti Leena Buller ja maisema-arkkitehtiylioppilas Sanni Aalto. Työtä ovat ohjanneet projektipäällikkönä arkkitehti Tarja Lehto Helsingin kaupungin kiinteistöviraston Tilakeskuksesta, tutkijat Mikko Lindqvist ja Johanna Björkman Helsingin kaupunginmuseosta, arkkitehdit Riitta Salastie ja Janne Prokkola sekä maisema-arkkitehti Jouni Heinänen Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastosta. Lisäksi käyttäjän edustajana ohjausryhmässä on ollut isännöitsijä Kalevi Pyysalo Kivelän sairaalasta.

*Ruotsinkielen Villa tarkoitti koko huvilatonttia.

Vuonna 1921 sairaala jaettiin kahteen osastoon: psykiatrian- ja yleiseen osastoon. Psykiatrian osasto erotettiin hallinnollisesti Kivelän sairaalasta vuonna 1956, ja se toimi keskusmielisairaalan Kivelän osastona vuoteen 1959. Osaston nimi muutettiin Hesperian sairaalaksi vuonna 1960.

Kivelän sairaala-alueen nykyinen asemakaava on vahvistettu vuonna 1997. Asemakaavassa on suojeltu alueen rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset. Ympäristöä suojelevia merkintöjä ei voimassa olevassa asemakaavassa ole. Sairaala-alue kuitenkin rajautuu valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY 2009) alueeseen, Taka-Töölön asuin- ja kaupunkiosaan.

LÄHDEMATERIAALISTA

Selvitys perustuu kirjallisuus- ja arkistolähteistä löydettyyn materiaaliin. Tärkeimmät arkistot ovat olleet Helsingin kaupunginarkisto, Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto, Suomen rakennustaitteen museon arkiston piirustuskokoelman Ypyä-osa (muuta arkkitehteja ei ole selvitetty tässä yhteydessä), Museoviraston kuva-arkisto sekä Helsingin kaupungin rakennusviraston piirustusarkisto. Mainittujen arkistojen lisäksi erityisesti 1800-luvun osuudessa on hyödynnetty digitaalisesta sanomalehtiarkistosta löytyneitä aikalaiskirjoituksia. Painetuista lähteistä merkittävimpiä ovat olleet Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia (Helsingin kaupunki 1968), jonka tietoihin suuri osa sairaalan kehitysvaiheita esittelevästä tekstistä perustuu sekä Helsingin kaupungin kunnalliskertomukset.

Tekstiä on lainattu vapaasti, lähteeseen ei ole erikseen viitattu. Tähän työhön on pyritty kokoamaan Kivelän sairaala-alueesta olemassa oleva ympäristöhistoriallinen tieto yksiin kansiin.

Raportin lopussa on lähdeluettelo. Arkistolöydökset on esitetty raportin liitteenä taulukkomuodossa. Kuvamateriaali ja kaaviot ovat LOCI maisema-arkkitehdit Oy:n, muut kuvälähteet on merkitty kuvateksteihin.

Vuoden 2010 ilmakuva sairaala-alueesta. KSV

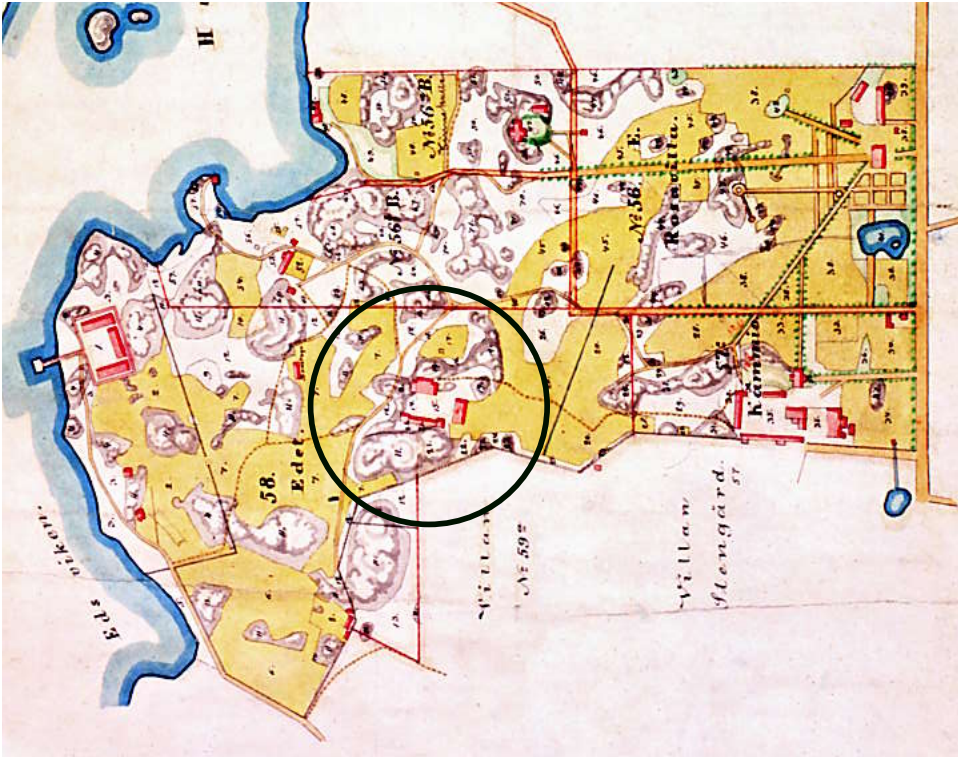
2 SAIRAALA-ALUEEN YMPÄRISTÖN KEHITYS

TÖÖLÖN HUVILA-ALUE 1800-LUVULLA

Helsingistä länteen vievän maantien länsipuolella Töölössä sijaitseva maa-alue oli vielä 1800-luvun alussa luonnontilaista niittyä ja metsikköä. Helsingin tultua pääkaupungiksi vuonna 1812 Keisarihallituksen jälleenrakennuskomitean mielenkiinto kohdistui varsin pian myös kaupungin laita-alueiden hyödyntämiseen asuinrakentamisessa. Vuonna 1820 komitea teki maistraatille aloitteen kaupungin laita-alueiden jakamisesta vuokrattaviin palstoihin, joiden vuokrasopimukset tehtäisiin 30 vuodeksi. Maistraatti katsoi, että ainoastaan Töölö soveltuisi tarkoitukseen. Näitä huvilatontteja jaettiin ensin maantien itäpuolelta, mutta myöhemmin samana vuonna myös länsipuolelta. Länsipuolen tonteille 5–9 osoitettiin velvoite pystyttää tontille pienehkö rakennus.

Karta öfver en del af Tölö ägor invid Helsingfors 1830. HKA
Vuoden 1830 Töölön huvila-alueiden kartassa vaivaistalolle johtava tie ei vielä näy. Sen sijaan alueen sisällä näkyy etelään johtava tie, josta myöhemmin muodostui Lasaretrinraitti.

Karta öfver staden Helsingfors underlydande villorne Kammio, Edet, ekonomiska villan No 56 Rosavilla, bostadsvillorna 56A, 56B, samt villan No 1 å staden Helsingfors tillhörande Mejlsans hemman ocd dertill ledande föreslagne körväg 1872, G.Reuter. HKA
Vuoden 1872 kartassa Furuahjelmien sommitelma näkyy koko komeudessaan. Kuvan kaakkoiskulmassa on Kammion huvila, johon myöhemmin sijoittui Kammion yksityinen mielisairaala. Vaivaistalon rakennukset näkyvät jo.

FURUHJELM - VISIONÄÄRI, JOKA LOI SUUNTAVIIVAT SIBELIUKSEN-KADULLE JA SIBELIUSPUISTOLLE

Tontteja vuokrasivat lähinnä käsityöläiset ja porvarit. Poikkeuksena oli vuonna 1822 tontin 8 vuokrannut postihallituksen sihteerin, vapaaherralliseen sukuun kuulunut Otto Wilhelm Furuahjelm, joka vuoteen 1830 mennessä oli hankkinut myös tontin 9 vuokraoikeuden. Furuahjelm laati tontilleen mittavan puutarhasuunnitelman ja suunnittelutti uudisrakennuksen puutarhan keskiakselin päätteeksi. Vuonna 1831 Furuahjelm anoi maistraatilta oikeutta laajentaa aluettaan tonttiansa (8 ja 9) leveydeltä lännessä merelle, Humallahteen asti voidakseen rakentaa kävelypuiston mereen asti. Tähän suostuttiin, koska alueiden katsottiin olevan sopimattomia kaupungin karjan laidunmaiksi. Vuonna 1836 Furuahjelm anoi jatkoa vuonna 1852 päättyvälle vuokraajalleen, koska hän oli sijoittanut vuokramaihin ja rakennuksiin huomattavia summia. Maistraatti totesi Furuahjelmien kunnostaneen aluetta huomattavasti ja pidensi vuokra-ajan vuoteen 1872. Vuonna 1837 Furuahjelm osti vuokraoikeuden tonttiin nro 10 Taivallahden (Edesviken) rannalta. Seuraavana vuonna hän kuitenkin myi vuokraoikeutensa sekä rakennuskannan omistusoikeudet. Furuahjelmien 16 vuotta kestäneen omistuksen aikana luotiin pohja tilan asutukselle, puutarha sekä alueen rajat. Vuonna 1852 huviloiden vuokraoikeuden omisti tuolloin kauppias Johan Welen. Syyskuussa 1871 seurakunta osti kauppias Korolewiltal jäljellä olevan vuokraoikeuden Johan Welenin mukan nimensä saaneisiin Welenen (Johan Welen) huvilatontteihin ja omistusoikeuden niihin kuuluviin rakennuksiin. Osa maisemapuistosta sijaitsi alueella, missä sijaitsee nykyisin Sibeliuspuisto.

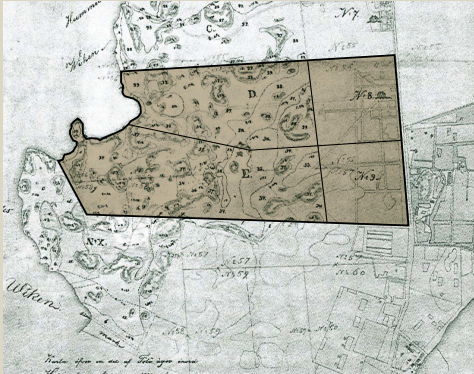
1822

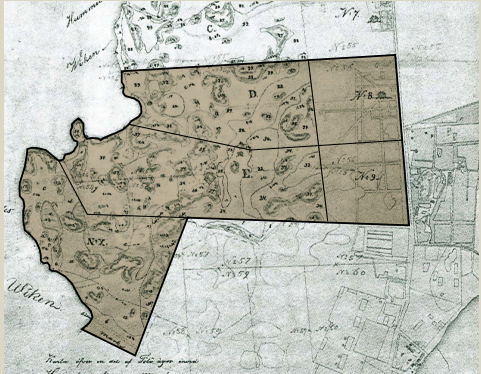
1830

1831

1837

Medelst å stället Fredagen den 17 i denne månad kl. 4 e. m., skeende offentlig frivillig auction, försäljes till de högstbjudande, återstående arrende rättigheten till Villorne N:ris 8 och 9 på Thölö samt N:o 10 i Edesviken jemte de å berörde Villor, som i ett sammanhang försäljas, uppförde åbyggnader med inventarier, hvaröfver förteckning jemte öfrige handlingar finnes till påseende hos Herr Notarien G. Bergman. Helsingfors Stads Auctions.Kammare den 4 Maji 1844. Eric R33.

Finlands Allmänna Tidning 17.5.1844, s. 102, 105, 108.

Furuahjelmien vuokramaat. Vuonna 1872, kun Furuahjelmien aikanaan neuvottelema vuokrasopimus päättyi, tila jaettiin pienempiin osiin, ja Furuahjelmien maisemallinen kokonaisuus hajosi lopullisesti. Uudet alueet olivat Rosavilla (56 E), Kammio (57 A), Kinnekulla, Miramar ja Hummelvik. Merenpuoleinen osa jaettiin kahtia puiston keskikäytävän mukaan. Samalla vedettiin maantieltä pitkin Kammion ja Rosavillan rajaa tie, joka kääntyi pohjoisessa ja muodosti Rosavillan läntisen rajan. Jaon yhteydessä tonttien luonne määriteltiin siten, että merenpuoleiset tontit merkittiin asuinkäyttöön. Entinen tontti nro 10, Edet, luovutettiin vaivaistalolle.

KÖYHÄINTALON TONTTI

Köyhäintalo valmistui 1873 Edesvikeniin Ederin huvilatontille.

Syyskuussa 1871 seurakunta osti kauppias Korolewilta jäljellä olevan vuokraoikeuden nk. Welenen (Johan Welen) huvilatontteihin (nro 10 Edet) sekä omistusoikeuden niissä oleviin rakennuksiin. Komitea aikoi hetimiten pyytää maistraatilta, että vuokraoikeus Edet-huvilaan sekä (säännöllisten rajain saavuttamista varten) vähempiin osiin muista huvilatonteista vakuutettaisiin vaivaishuoneelle tulevaisuudessakin, ja samalla tiedustella tarvitseeko yhteistä hyvää palvelevasta laitoksesta suoritta vuokraa lainkaan. Tarvittavien uusien rakennusten suunnittelijaksi valittiin arkkitehti C.T. Höjer.

Selostus (Beskrifning)

- Ruutivaraston alue (Krutmagazinets område)
1. Makasiinin alue (Magazinsplatsen)
2. Sorapohjainen pelto (Åker på grusbotten)
3. Kivikkoisia kumpareita (Steniga backar)
4. Avokallio (Berghällar)
16 jalan levyinen tie alueen läpi (väg derinom å 16 föt bredd)

- Edet huvilatontti (Edet Villa)
5. Hiekkaranta? (Santäkt vid sjön)
6. Pelto (Åker)
7. Huonempi pelto (Do. sämre)
8. Viljelmät (Do. odlingar)
9. Viljelymaat (Odlingsmark)
10. Pelto (Åker)
11. Avokalliot ja kalliojaljastumat (Kala berg och hälster)
12. Kivikkoinen maa (Stenbundna mark)
13. Kivikkoisempi maa (Mera stenb. mark)
14. Tontti (Tomten)
Vägar å 16 föt (16 jalan levyisiä teitä) 16 jalan levyinen tie alueen läpi (väg derinom å 16 föt bredd)
15. Piha (Gårdstomt)
16. Kivikkoinen maa (Stenbundna mark)
17. Huonempi pelto (Åker sämre)
18. Soranottoaikka (Grustag)
19. Kallio (Berg)
20. Pelto (Åker)
21. Kallio (Berg)
22. Kivikkoinen maa (Stenbundna mark)
23. Kallio (Berg)
24. Kivikkoinen maa (Stenb. mark)
25. Kallioperäinen maa. (Bergbundna do)
26. Kivikkoinen maa (Stenb. mark)
27. Kallio (Berg)
20 jalan levyinen pinnoitettu tie (Afdragen väg 20 föt)

Karta öfver staden Helsingfors underlydande Villan Edet öfverlemnad till fattighusbyggnader för stadens fattige, alue 58-58B 1872. HKA

HELSINGIN ASEMAKAAVA VUODELTA 1902

Vaivaistalo sijaitsee kaupungin ulkopuolella huvila-asutuksen keskellä. Helsingin asemakaava vuodelta 1902. HKA

Vaivaistalon alue vuonna 1888. HKA

Töölön asemakaavan historia

Tommi Lindh kirjoittaa Töölön asemakaavan historiasta tutkimuksessaan Töölöläisfunktionalismin neljä vaihetta seuraavasti:

”Töölön värikäs menneisyys huvilayhdyskuntana ei sanottavammin vaikuttanut sen asemakaavallisiin ratkaisuihin viimevuosisadan (1900) alussa.

Kaupunginosan asemakaavaa edeltävältä ajalta on peräisin muutama huvila sekä muistumia huvilatonteista katujen nimissä. Mainittakoon vaikka Ruusulankatu, Toivonkatu, Sallinkatu ja Savilankatu. Lisäksi Töölönalueen perinne sairaaloiden työssijana on tänäkin päivänä nähtävissä. Kivelän ja Hesperian sairaaloiden rakennuskannasta osa on asemakaavaa edeltävältä ajalta säilyneitä. Samoin kaupunginpuutarha ympäristöineen on säilyttänyt ilmeensä, joka sillä oli karkeasti ottaen jo ennen Töölön asemakaavan syntyä.

Töölö-nimi oli käytössä jo 1500-luvulla ja eräänlaisena jäänteenä se esiintyy edelleen joidenkin tontittamattomilla alueilla olevien rakennusten kylätunnuksissa kantakaupungissa muuallakin kuin nykyisten Töölön kaupunginosien alueella. Nykyinen Töölön kylä käsittää Helsingin kyläjaossa ensimmäiset 14 kaupunginosaa sekä Mustikkamaan, Suomenlinnan ja Ulkosaaret. Töölön topografiasta ennen kivikaupungin rakentamista saa käsityksen C. Reuterin vuonna 1876 laatimasta Helsingin kartasta, johon on piirretty yksityiskohdaisesti pinnanmuodot, tiet sekä rakennukset. Töölön osalta huomio kiinnittyy melko tasaisesti levinneeseen rakennuskantaan, jossa rakennusryhmienkoddilla näkyvät nimetyt huvilat. Rakennusryhmien sijoittelu noudattaa huvilatonttijakoa, joka syntyi Helsinkiin kaupungininsinööri Gyldeénin vuonna 1842 laatiman vuokra-alueidenjakosuunnitelman mukaisesti.

Tontteja kutsuttiin ”villoiksi” ja niitä oli kahdenlaisia, teollisuudelle ja asumiselle tarkoitettuja. Töölössä oli sekä ”asuntovilloja” että ”teollisuusvilloja”, joskin ensin mainittuja oli enemmän kuin kaupungin itäisillä alueilla, jossa teollisuus kasvoi voimakkaasti 1800-luvun lopulle tultaessa mm. soveltuvamman maaperän ja parempien liikenneyhteyksien vuoksi.

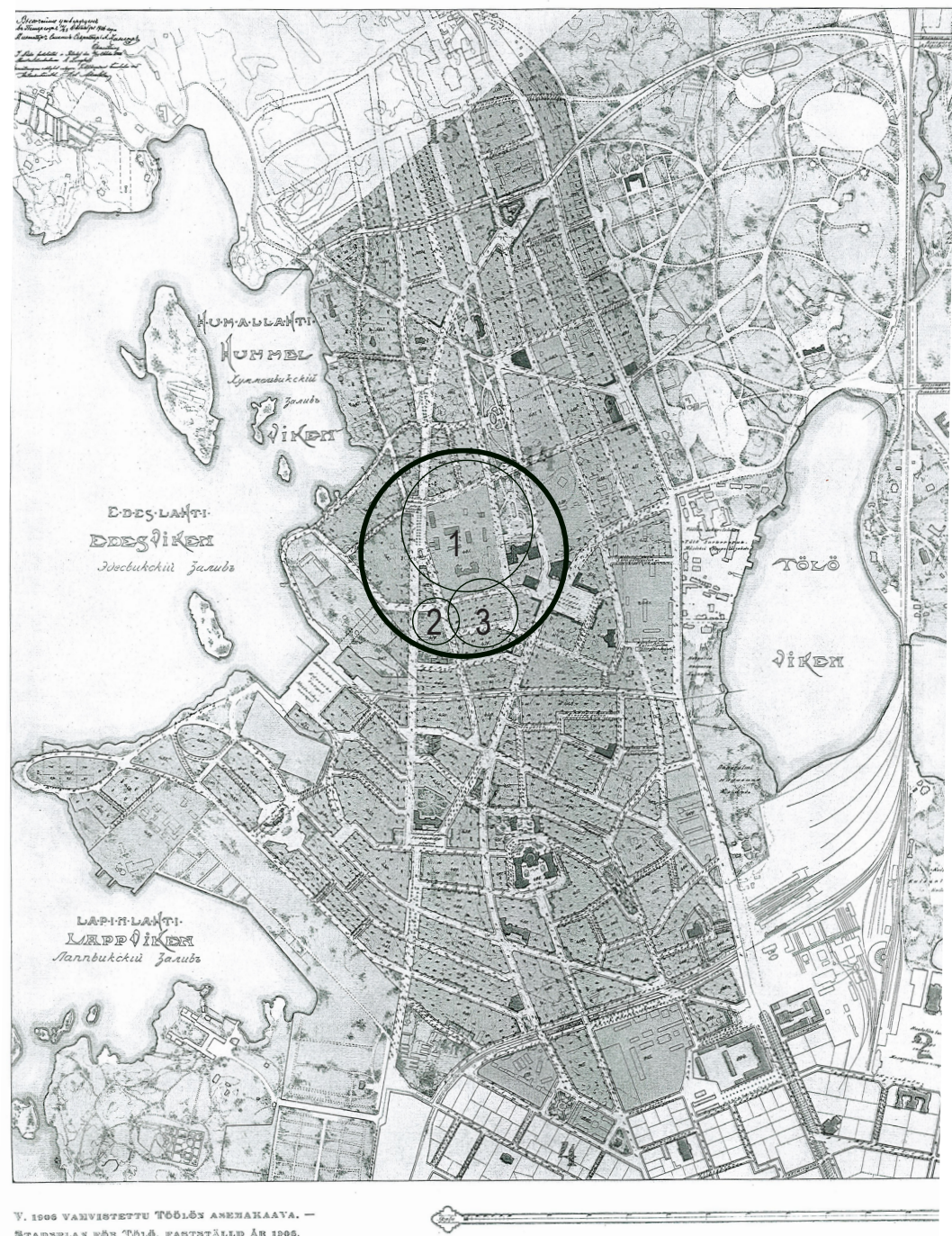
Töölön runsas sairaalarakentaminen sai alkunsa armeijansairaalan ja varaston rakentamisesta Turuntien varteen vuosina 1788–1790. Vuonna 1808 rakennukset siirtyivät Venäjänarmeijan käyttöön ja ne purettiin vuoden 1830 tienoilla ja korvattiin kahdella uudella kivikasarmilla, joista toisessa toimi myöhemmin Töölön sivukirjasto.

Toinen mielisairaala toimi Kammio-nimisen villan alueella nykyisen Töölön sairaalan kohdalla. Sairaalan oli perustanut E. W. Lydecken vuonna 1892. Kammion sairaalan tontti katkaisi kohdaltaan Töölönkadun ja Ruusulankadun vielä vuonna 1938 otetussa ilmakuvassa. Töölön asemakaavan Kammionkatu muutettiin 1966 Sibeliuksenkaduksi. Sairaala-alueen leimaa lisää Taka-Töölön luoteisosassa sijaitsevat Lastenlinnan sairaala ja entinen Sainaskoti Radium.

Töölön alueella oli myös varhaista teollisuustoimintaa. Vuonna 1643 aloitti ensimmäinen useista tiiliruukeista toimintansa Töölössä. Sotaväen kauppias Feodor Kiseleff osti Helsingin sokeritehtaan vuonna 1812 ja siirsi sen toiminnan palovaarallisena Aleksanterinkadulta Töölöön vuonna 1823 nykyisen oopperatalon tontille. Töölössä toimi myös virvoitusjuoma- ja makeistehtas sekä lääketehdas Medica Toivo-nimisellä huvilavuokratontilla. Taka-Töölö on ennen kaikkea kuitenkin ollut asuinalue sen käytön alusta alkaen. Työväestöä, porvaristoa ja jopa säätyläisiä asui tontista riippuen samoilla alueilla. Rosa-villan teollisuustontilla oli parhaimmillaan hyvinkin tiivistä asutusta.”

(Lindh 2002:30–32).

PLAN: TIL: UTVIDGNING: AF:
: HELSINGFORS: STAD:
: EMOT: NORD VEST:

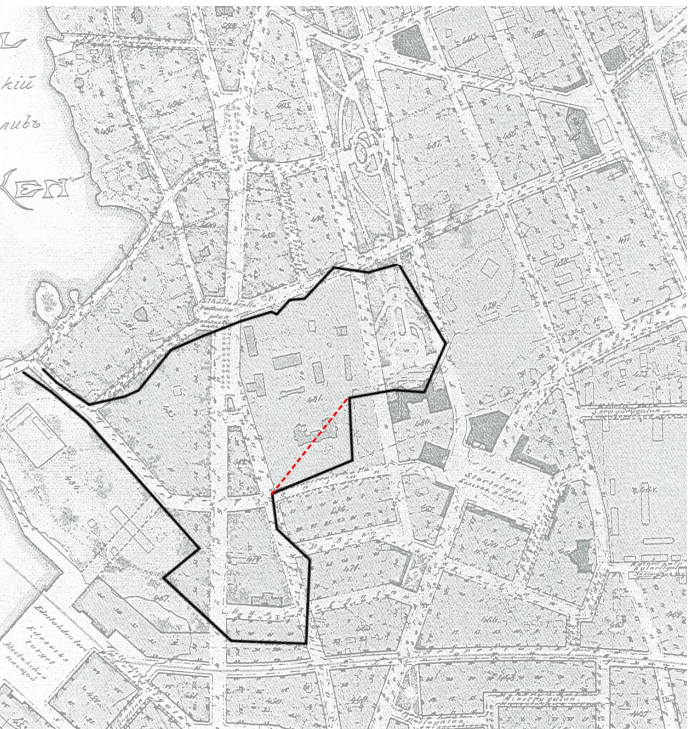

Vuoden 1906 Töölön asemakaava. SRM

TÖÖLÖN ASEMAKAAVA VUODELTA 1906

Suomen ensimmäisen asemakaavakilpailun tuloksena vahvistettiin syksyllä vuonna 1906 nuorten arkkitehtien Gustaf Nyströmin ja Lars Sonckin laatima kaava. Kaavoitettu alue käsitti lähinnä nykyisen Etu- ja Taka-Töölön. Asemakaavan esikuvana oli keskiaikainen kaupunkikaava, mutta se toteutui vain osin, sillä liikenteen sujuvuuden takia alueelle oli kaavoitettava sitä halkovia leveitä väyliä. Varsinkin Etu-Töölön alueella lyhyet ja mutkikkaat kadut ja yllätykselliset näkymät muistuttavat vielä paikoin arkkitehtien alkupe-
räisistä ajatuksista, keskiajan sokkeloisesta kaupungista.

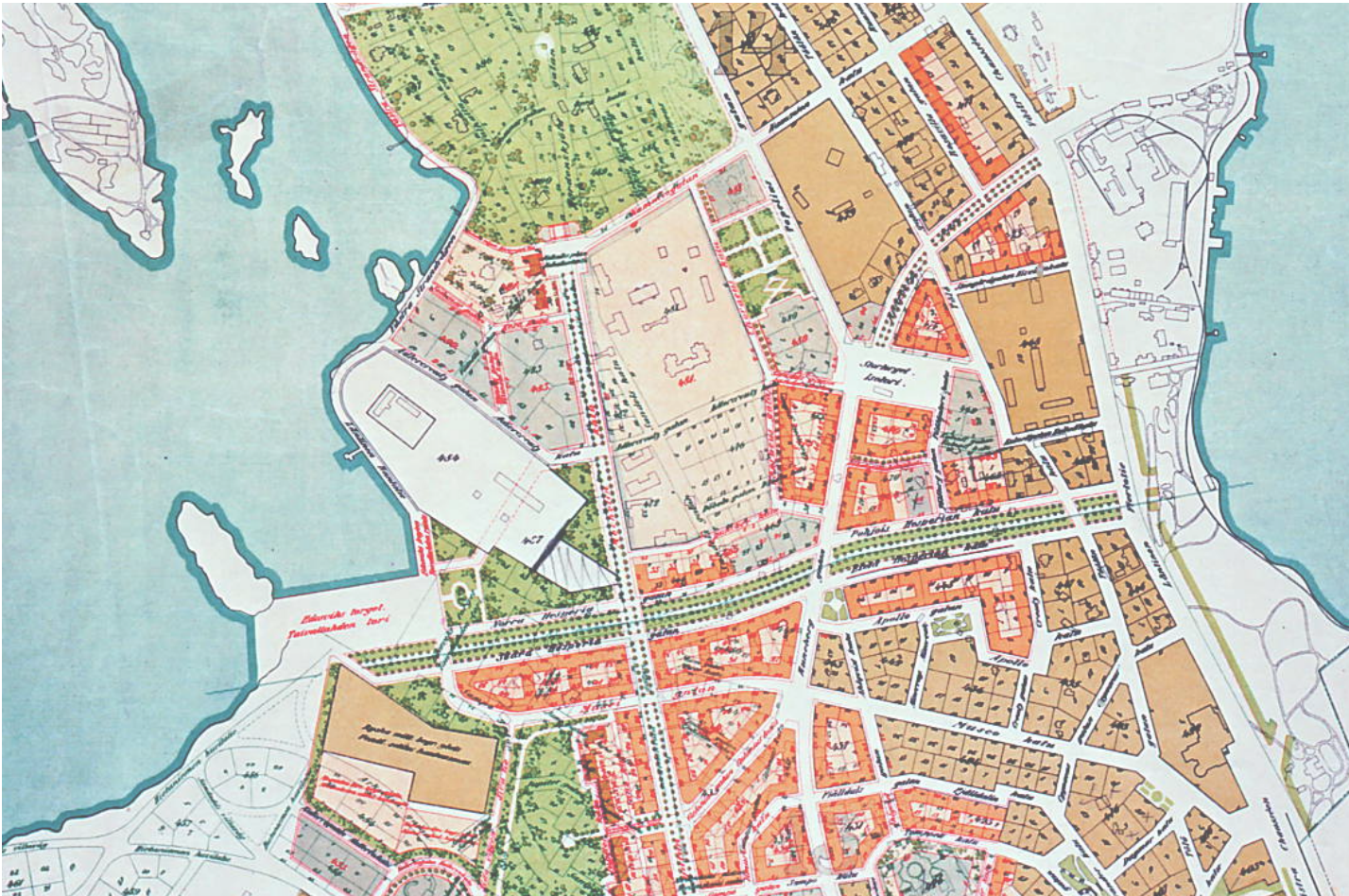
Helsingin kaupungin raja kulki vanhan Töölön kylän ja Meilahden välillä vuoteen 1906 asti, kunnes Meilahden kartanon maat liitettiin Helsinkiin. Vuoden 1906 Töölön asemakaavassa vaivaistalon alue (1, 2 ja 3) on pilkottu, ja sen läpi on osoitettu kaakkois-luoteissuuntainen Sairaalakatu. Alueen eteläosa (3) on jaettu kahdeksi kortteliksi. Työlaitosrakennus (2) on jätetty erilliseksi kortteliksi. Luoteessa Kivelän sairaala-alueita rajaa Nordenskiöldinkatu, pohjoisessa Kammiokatu, idässä Choraeskatu ja etelässä Dunckerinkatu. Asemakaava enteilee tilannetta, jossa köyhäintalo on siirretty Koskelaan.

Vaivaistalon alue vuonna 1897 (musta viiva). Vuoden 1895 lopussa alueeseen liitettiin 0,6 ha maata (punainen viiva) Stengårdin huvilan vuokra-alueesta uutta mielisairaalarakennusta varten. Vuokralainen, juomanpanijaleski Lovisa Nilsson, sai korvausta jäljellä oleviksi kolmeksi vuokravuodeksi 80 markkaa vuodessa. Maksut suoritettiin alivuokralaiselle puutarhamestari M. Schoschkoffille.

TÖÖLÖN ASEMAKAAVAN MUUTOSPIIRUSTUS VUODELTA 1916

Vuonna 1917 vahvistetussa asemakaavan muutoksessa sairaalan tontti palautettiin kokonaisuudeksi. Itäreuna ulotettiin Välskärinkatuun. Kartalla näkyy Ereläisen ja Pohjoisen Hesperiankadun sekä Mechelinin puistokadun hahmotelma. Alue muutettiin sairaalaksi v. 1912. Muutos huomioi tämän tilanteen.

Kaupunginasemakaavan muutospiirustus koskee Pohjoisen Rautatiekadun, Leppäsuonkadun ja Hietaniemenkadun eteläpuolen sekä Nimrodkadun ja Greijuskadun pohjoispuolen rajoittamaan aluetta Helsingin kaupungissa 1916, Bertel Jung. HKA

Vuoden 1919 asemapiirroksessa sairaala-aluetta on lohkaistu itäreunasta. Jostain syystä tonttiraja kulkee rakennusten itäseinää pitkin, vaikka vuonna 1917 vahvistetussa asemakaavanmuutoksessa tontti on ulotettu Välskärinkatuun asti. Käytännössä asemapiirros vuodelta 1919 ei vielä noudata mitään osin vuoden 1916 asemakaavamuutosta.

Vuoden 1923 asemapiirroksessa sairaala-alueen tonttiraja kulkee edelleen rakennusten itäseinää pitkin. Tontin lounaiskulmassa rajaa on pieneltä osin muutettu tulevan Mechelininkadun linjaan.

TÖÖLÖN ASEMAKAAVAMUUTOS VUONNA 1928

28.8.1928 Sisäasiainministeriö vahvisti kaupunginasetakaavan muutoksen, jossa korttelin 481 eteläraja siirrettiin Pohjoiseen Hesperiankatuun saakka.

Kaupunginasetakaava-arkkitehdin mielestä Eteläisen ja Pohjoisen Hesperiankadun taustaksi oli rakennettava julkinen rakennus. Tätä varten hän oli laatinut ehdotuksen korttelien nro 465, 475 ja 481 asemakaavan muutokseksi. Ehdotuksen mukaan Hesperiankatuja jatkettiin Taivallahteen tontin molemmin puolin. Kortteli nro 465 poistettiin, kortteli nro 475 ulotettiin Pohjoiseen Hesperiankatuun ja siihen esitettiin järjestettäväksi istutuksia. Lisäksi tonttijakoa esitettiin muutettavaksi. Hesperiankatujen väliin esitettiin suureen rantapuistoon liittyvä puistikkoa leikkikenttineen. Lisäksi korttelin nro 481 tonttirajaa siirrettiin etelämmäksi ulottumaan Pohjoiseen Hesperiankatuun asti.

Vuoden 1928 asemapiirroksessa alueen rajat kulkevat vuoden 1916 asemakaavamuutoksen mukaisesti. Strömstenin plantaasien alue on otettu osaksi sairaala-alueetta. HKA

Peruskartassa vuodelta 1933 Mechelininkatu on vielä rakentamatta ja vanhat sivurakennukset olemassa. Tontti alueen eteläosassa on osa Hesperian puistoa. Kartta on valitettavasti huonolaatuinen.

Vuoden 1936 ilmakuvasa sairaala-alue hahmottuu kaikilta sivuiltaan katujen rajaamana korttelina. HKM

Vuonna 1936 tontin eteläreuna linjattiin Pohjoisen Hesperiankadun suuntaiseksi.

VUODEN 1997 ASEMAKAAVA

Vuoden 1997 asemakaavassa alueen itäreunasta erotettiin asuin-kerrostalotontti senioriasunnoille. Lisäksi Mechelininkadun varteen osoitettiin uusi rakennuspaikka, jolle suunnitellaan järjestetyn asumisyksikköä v. 2009 arkkitehtikilpailun voittaneen ehdotuksen pohjalta.

Kivelän sairaala-alueen voimassa oleva asemakaava vuodelta 1997.

VUODEN 2006 ASEMAKAAVAMUUTOS

Vuonna 2006 alueen eteläreunassa sijaitsevat, hoitajattarien asunto-loiksi vuonna 1955 rakennetut tornirakennukset ja niiden piha-alueet, erotettiin kahdeksi tontiksi. Tontit määriteltiin asumiskäyttöön. Vuonna 2011-2012 tornit on muutettu on muutettu Aalto-yliopiston ulkomaisten tutkijoiden asuntoloiksi.

Vuonna 2006 potilasosastoinakin toimineet sairaanhoitaja-asuntolan tornitalot lohkottiin erillisiksi tontteiksi.

Sairaala-alue vuoden 1997 asemakaavamuutoksen jälkeen.

Sairaala-alueen rajat vuoden 2006 asemakaavamuutoksen jälkeen.

KIVELÄN SAIRAALA-ALUEEN RAJOJEN MUUTOS 140 VUODEN AIKANA (1870–2010)

Tontin koko ja alueen rajat ovat muuttuneet 140 vuoden aikana kulloisenkin tarpeen mukaan. Yhteys mereen katkesi Töölön asemakaavan toteutuksen myötä. Sen toteuttamisen myötä tontti sai myös korttelimaisen muotonsa. 2000-luvun muutoksissa sairaalan tonttia on pienennetty pala palalta. Alueen nykyisten rajojen sisällä ovat sen vanhimmat rakennetut osat, jotka ovat säästyneet muutoksista huolimatta.

1872

Edet-huvilan tontti nro 10.

1894

Tonttirajaa siirrettiin pohjoisessa sisääntulotien mukaiseksi. Idässä rajaa siirrettiin tulevaa mielisairaalarakennusta varten.

1919

Tonttirajaa siirrettiin Topeliuksen puiston alta. Sairaala-alueen itäreunaan liitettiin alue mielisairaalapaviljongin eteläpuolelle.

1923

Töölö asemakaavan toteutuksen mukaisesti lounaasta lohkaistiin pala autokomppaniaa varten.

1872-2007 YHTEENVETO

Tontin koko ja alueen rajat ovat muuttuneet ajassa kulloisenkin tarpeen mukaan. Yhteys mereen katkesi Töölön asemakaavan toteutuksen myötä. Tuolloin tontti sai myös korttelimaisen muotonsa. 2000-luvun kehitys on nakertanut sairaalan tonttia pala palalta. Alueen nykyisten rajojen sisällä ovat sen vanhimmat rakennetut osat. Ne ovat säästyneet muutoksista huolimatta.

1928

Mechelininkatua varten tontista lohkaistiin alue. Alueen rajat asetuivat korttelin muotoon.

1946

1940-luvulla Kivelän sairaala-alueen vielä rakentamattomaan eteläiseen osaan suunniteltiin rakennuspaikkoja kahdelle 7-kerroksiselle rakennukselle ja asemakaavanmuutos vahvistettiin sisäministeriössä vuonna 1946. Tonttien myyntiä kuitenkin lykättiin, jotta sairaalan olojen kehittämistä tutkiva komitea ehti kartoittaa myös Kivelän sairaala-alueen laajentamistarpeet. Vuonna 1949 päätettiin, ettei Kivelän sairaala-alueesta erotettuja asuntotontteja ja Välskärinkadun ja Pohjoisen Hesperiankadun kulmassa olevaa rakentamatonta tonttia myytäisi ennen kuin yleissuunnitelma sairaalalojen kehittämisestä valmistuisi.

1976

Tonttirajat suoristettiin Sibeliuksenkadun ja Pohjoisen Hesperiankadun mukaisiksi.

2006

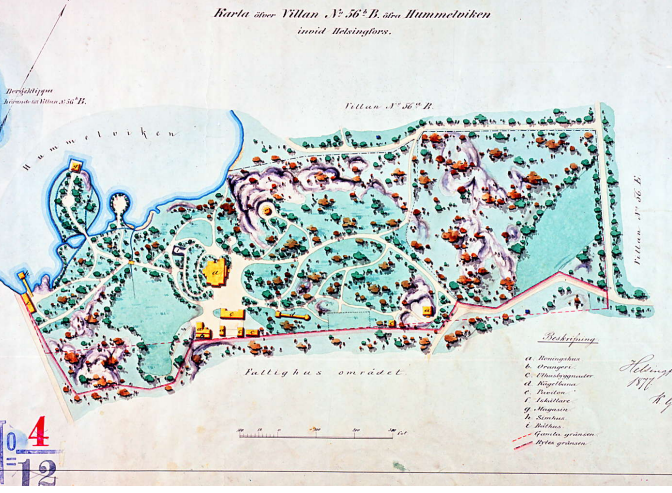

Lohkaisu alueesta senioriasuntotonttia varten.

2007

Lohkaisu alueesta asuntolatonttia varten.

Huviloiden 58 Edet ja 56 B Hummelvik välistä tonttirajaa siirrettiin vuonna 1894 köyhäintalolle johtaneen tien pohjoispuolelle. HKA

Köyhäinhoidon kysymys

Vaivaishoitoasetus vuodelta 1852 edellytti köyhäntalon rakentamista Helsinkiin. Ensimmäistä työ- ja köyhäintaloa (20–35 hoidokkia) varten vuokrattiin 1.12.1815 kauppaneuvos Jakob Wendeliuksen talosta Unioninkadun ja Pohjois-Espanadin kulmahuoneisto. Kun rakennus purettiin, köyhäintaloksi ostettiin kauppaneuvos Lindholmin perillisten kaksikerroksinen puutalo nykyisen Liisankadun ja Snellmaninkadun kulmasta. Köyhäintalossa oli tuolloin 13 huonetta ja 80 hoidokkia, ja se toimi Siltavuoren haassa vuosina 1823–1873.

Uuden köyhäntalon rakentamista suunniteltiin neljä vuosikymmentä. Ensimmäisen kerran asia oli esillä köyhäinhoidon johtokunnassa vuonna 1829. Ennen kunnallishallinnon perustamista köyhäinhuolto kuului seurakunnalle. Kirkolliskokous asetti tuloksetta kolme eri komiteaa uutta köyhäintaloa suunnittelemaan (vuosina 1836, 1856 ja 1858). Vuonna 1861 kuvernööri puuttui kenraalikuvernöörin velvoittamana asiaan. Hänen mukaansa köyhäintalo ei vastannut niitä vaatimuksia, joita maan pääkaupungissa sijaitsevalle hoitolaitokselle tuli asettaa. Ylempien viranomaisien puuttuminen asiaan auttoi, ja uudesta köyhäintalosta saatiin kirkonkokouksen periaatepäätös vuonna 1861.

8. helmikuuta vuonna 1864 kirkonkokous asetti komitean tutkimaan vaivaishuoneen ja siihen yhdistetyn työlaitoksen perustamista maalle. Komitea sai tehtäväkseen myös tutkia vaivaishoidon ohjesäännön 52. §:n muuttamista, jotta vaivaistalo voitaisiin sijoittaa kaupungin ulkopuolelle. Komitean mietintö julkaistiin Suomettaressa kolmessa osassa keväällä 1865 (numerot 48, 51 ja 52). Komitea oli työssään päätenyt esittämään vaivaistalon sijoittamista kaupungin ulkopuolelle maaseudulle. Maalle sijoittamisen eduksi komitea mainitsi seuraavia tekijöitä: Laitoksen rakentaminen ja ylläpito tulee maalla edullisemmaksi. Maalla vaivaiset tulevat terveemmiksi ja tyyty-

väisemmiksi, ja kevyiden puutarha- ja peltotöiden tekemisestä koituisi monia hyötyjä. Maalla vaivaishuoneeseen otettavat lapset on helpompi pitää poissa pahoista vaikutteista ja opettaa puutarhatöihin. Kuukausittaisen avun tarve vähenisi, kun vaivaisilla olisi mahdollisuus kevyeen työntekoon. Pakkotyötä on helpompi järjestää kaupungin ulkopuolella, sillä kaupungissa pakkotyönä annettavat tehtävät vaatisivat usein ammattitaitoa. Kaupungissa ei ole saatu järjestettyä vaivaishoitoa tavoitteen mukaisesti, vaikka kustannukset ovat kasvaneet vuosi vuodelta. Lisäksi jos kokeilu todetaan epäonnistuneeksi, maatila voidaan myydä käypään hintaan..

2.6.1864 lehdessä julkaistiin ilmoitus maan ostamisesta köyhäintaloa varten. Komitea sai useita tarjouksia, ja se kokoontui syksyllä 1864 päättämään sopivan paikan valinnasta. Lopulta ensimmäiselle sijalle valittiin Hedwigsbergin kartano ja toiselle sijalle Lauttasaaren kartano, jota komitea oli sijaintinsa vuoksi erikseen kysynyt ostettavaksi. Kolmanneksi vaihtoehdoksi valittiin Tomtbackan säterirustholli ja neljänneksi Jollaksen kartano. Kaikkien neljän paikan hintaa pidettiin kuitenkin korkeana.

29.3.1865 järjestettiin kirkonkokous, jossa käsiteltiin komitean lausuntoa ja luettiin kuvernöörinviraston päätös seurakunnan pyynnöstä muuttaa vaivaishoitoasetuksen 3. §:ää niin, että vaivaistalo voitaisiin sijoittaa maalle. Kokous pidettiin Nikolainkirkossa (nyk. Helsingin tuomiokirkko), koska paikalle saapunut väki ei mahtunut tavalliseen kokoushuoneeseen. Tuolloin kuvernöörinvirasto ei suostunut pyyntöön vaivaishoitoasetuksen muuttamisesta muutoseikan vuoksi.

Kokouksessa käsiteltiin pyynnön perusteita ja komitean lausuntoa. Lopuksi köyhäntalon sijoituspaikka-asiassa äänestettiin siitä, että rakennetaanko köyhäintalo sitä varten ostetulle maatilalle. Myönteinen kanta voitti äänin 51/47. Kirkonkokous lausui 14.6.1865 kuvernöörin vaatimuksesta

sääntömuutokseen toimikunnan esityksestä, jonka mukaan köyhäintalo voidaan sijoittaa kaupunkiin tai korkeintaan neljän peninkulman päähän kaupungista.

Alkuvuodesta 1871 kirkolliskokouksen asettama komitea pääsi sopimukseen kauppias Korolewin kanssa jäljellä olevan vuokraoikeuden ostamisesta nk. Welenen (Johan Welen) huvilatontteihin ja omistusoikeuden niihin kuuluviin rakennuksiin. maankäyttöoikeuden ostamisesta köyhäintalolle 12 000 markalla. Helsingin vaivaishoitokunta sai vielä ostosopimuksen tarkastettavakseen lopullisen päätöksen tekemiseksi. Kirkonkokous päätti osaltaan 15.2.1871 hyväksyä kaupan mutta pyysi komiteaa selvittämään asianosasilta kaupungin virkakunnilta mahdollisuutta pidentää vuokraa-aikaa. Jälleenrakennuskomitea pyysi maistraatilta, että vuokraoikeus Edet-huvilatontista vakuutettaisiin vaivaistalolle vuoden 1872 jälkeenkin. Pyyntö koski myös vähäisiä osia muista huvilatonteista, jotta alue saataisiin rajattua selkeästi. Komitea tiedusteli samalla, tarvitseeko yhteistä hyvää palvelusta laitoksesta maksaa vuokraa lainkaan.

Syyskuussa 1871 seurakunta osti Korolewilta jäljellä olevan vuokraoikeuden nk. Welenen (Johan Welen) huvilatontteihin ja omistusoikeuden niihin kuuluviin rakennuksiin.

Lisäksi suunniteltiin tarvittavia uusia rakennuksia ja tultiin siihen tulokseen, että vaivaiset olisi järkevää sijoittaa useampaan pieneen rakennukseen, jottei köyhäintalosta tulisi kasarmia. Uusien rakennusten suunnittelijaksi valittiin arkkitehti Theodor Höjer.

Taustakuva HKA

3 SAIRAALA-ALUEEN RAKENTUMINEN

SAIRAALA-ALUE

Kivelän nykyisen sairaala-alueen historia on monikerroksinen mil-
lä tahansa mittarilla tarkasteltuna. Hallinnollisesti alueen kehitys
alkoi seurakuntien vastuulla olleesta vaivaishuollosta, joka myö-
hemmin siirtyi kaupungin vaivaishallinnon alaisuuteen. Alueella
hoidettiin terveystoimen, sosiaalitoimen ja vankeinhoitolaitoksen,
mutta myös seurakunnan velvoitteita. Alueen muuttaminen sairaa-
laksi siirsi sen myös hallinnollisesti osaksi helsinkiläistä terveyden-
huoltohallintoa.

Edet-huvila sijaitsi luonnonkauniilla kallioisella niemellä kaukana
pääkaupungin metelistä ja paheista. Sittemmin kaupunki on kasva-
nut alueeseen kiinni. Alueen sisällä rakennukset sijaitsivat väljästi,
ja aluksi koko laitos rakennettiin kerralla. Myöhempi kehitys on
johtanut siihen, että alueella on rakennuksia 140 vuoden ajalta lä-
hes jokaiselta vuosikymmeneltä.

Nykyinen sairaala-alue on monien eri arkkitehtien suunnittelemien
rakennusten ja tyyllisten aikakausien yhdistelmä. Alueen raken-
tumisessa voidaan kuitenkin erottaa kolme päälinjaa ja yhdistää ne
suunnittelijoihin. Muita ajallisia kerrostumia voidaan pitää lähinnä
poikkeuksina ja olemassa olevan täydennyksinä. Vanhimman tason
alueelle suunnitteli Theodor Höijer, joka vastasi ensimmäisen köy-
häintalon suunnittelusta. Hänen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun
alussa suunnittelemansa rakennukset sijoittuvat väljälle ja karulle
Edet-huvilatontille keskenään samaan koordinaatistoon. Koko-
naisuuden sommitteluperusteista ei ole löydetty tarkempaa tietoa.
Höijerin sommitelma avautuu pohjoiseen, mistä ennen saavuttiin
alueelle.

Alueen toisen sommitelmallisen tason muodostavat Gunnar
Taucherin suunnittelemat rakennukset. Ne sijoittuvat Töölön vuo-
den 1906 asemakaavan mukaisten katujen varsille ja muodostavat
sairaala-alueelle rakennetut reunat.

Kolmanneksi sommitelmalliseksi tasoksi muodostuu Martta ja
Ragnar Ypyän vuoden 1950 suunnittelukilpailutyö. Voittaneen
suunnitelman mukaan alueen rakennuksista suuri osa olisi puret-
tu ja tilalle olisi rakennettu seitsemän uutta, mittakaavaltaan täysin
aiemmasta poikkeavaa rakennusta. Tästä tasosta toteutui kuitenkin
vain sen maltillisimmat osat. Toteutuneet Ypyöiden suunnittelemat
rakennukset täydentävät Taucherin teemaa aluetta rajaavina ja reu-
nustavina rakennuksina, kuten myös Välskärinkadun varteen vuo-
na 2000 rakennettu Helin & Siitosen sairaala-alueesta lohkaistulle
tontille suunnittelema asuinrakennus.

Sebastian Gripenbergin suunnittelema työlaitos sivurakennuksi-
neen omassa koordinaatistossaan muodostaa erillisen osan.

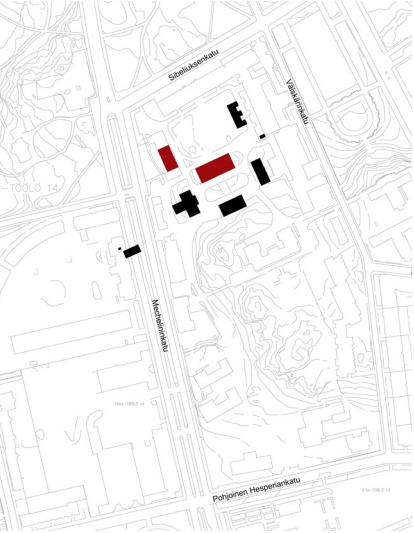
Sairaala-alueen nykyisten rakennusten suunnittelijat.

Sairaala-alueen nykyisten rakennusten valmistumisvuosikymmenet.

KÖYHÄINTALON AIKA

1870-LUKU

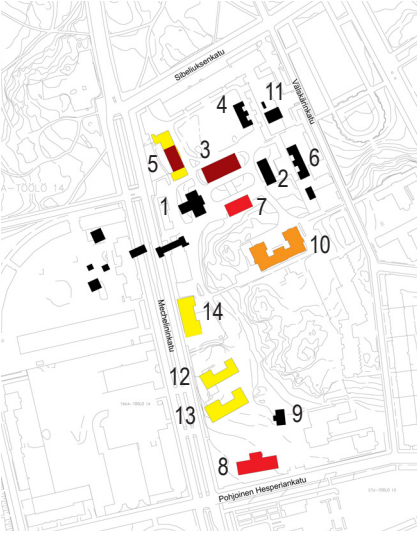
1880-LUKU

1890-LUKU

1900-LUKU

- 1. Läntinen siipirakennus, asuinrakennus (purettu)
- 2. Itäinen siipirakennus, työlaitos (purettu)
- 3. Talousrakennus
- 4. Lastenkoti (purettu)
- 5. Köyhäintalon lasaretti
- 6. Mielisairaalarakennus (purettu)
- 7. Mattila, miesten asuin- ja työrakennus
- 8. Köyhäintalon työlaitos
- 9. Työlaitoksen johtajan (myöh. lääkärin) asunto (purettu)
- 10. Köyhäintalon mielisairaalarakennus
- 11. Pyykki- ja kylpylärakennus (purettu)
- 12. Tuberkuloosipaviljonki
- 13. Tuberkuloosipaviljonki
- 14. Tuberkuloosipaviljonki

KIVELÄN SAIRAALA

1910-LUKU

1920-LUKU

1930-LUKU

1950-LUKU

1960-LUKU

1980-LUKU

2000-LUKU

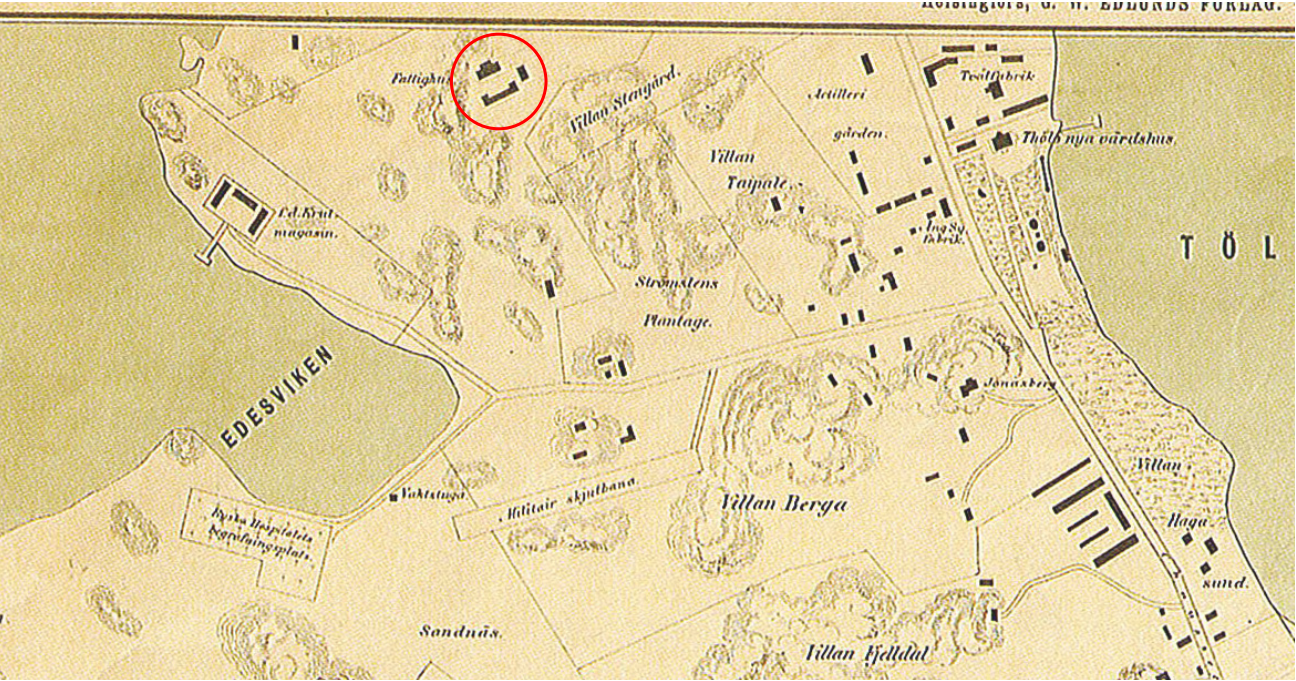
Nykypäivään säilyneet rakennukset on väritetty. Purettut rakennukset on merkitty mustalla. Säilyneiden rakennusten ympärillä on tapahtunut pieniä muutoksia vuosien varrella.

- 15. Keittiörakennus
- 16. Talli ja autovaja
- 17. Sisätautipaviljonki
- 18. Hallinto ja asuinrakennus
- 19. Ruumishuone
- 20. Hesperian sairaalan tornitalot
- Kivälän sairaala-alueen hoitajatar- ja palveluskunta-asuntolat
- 21. Hesperian mielisairaala
- 22. Uusi sisäänkäyntirakennus
- 23. Sandels senioritalo

KÖYHÄINTALON TONTTI

25 vuotta kestänyt keskustelu uuden vaivaistalon sijoituspaikasta saatiin päätökseen 1870-luvun alussa. Köyhäintalo valmistui vuonna 1873 Edesvikeniin Edetin huvilatontille. Sitä edelsi pitkä prosessi, jonka aikana muun muassa muutettiin vaivashuollon ohjesääntöä, jotta uudelle vaivaistalolle löydetäisiin sijoituspaikka. Monen vuoden etsimisen jälkeen köyhäintalon paikaksi päädyttiin esittämään Edet-huvilan aluetta Helsingin Edesvikenissä. Syyskuussa 1871 seurakunta osti vuokraoikeuden tonttiin nro 10 Edet ja omistusoikeuden siihen kuuluviin rakennuksiin. Vaivaistalon yhteyteen päätettiin sijoittaa työlaitos, jossa pakko-työhön määrätyt voisivat suorittaa rangaistuksensa. Tarvittavien uusien rakennusten arkkitehdiksi valittiin Theodor Höijer (joka vielä tuolloin työskenteli Yleisten rakennusten ylihallituksen pääjohtajan Hampus Dalströmin apulaisena). Rakennusten suunnitelmat valmistuivat tammikuussa 1872. Ne oli sijoitettu siten että kokonaisuus avautui pohjoiseen. Kaksisikerroksinen talousrakennus oli tontin etupuolella. Sommitelman vasemmassa päässä oli työlaitos ja oikeassa asuinrakennus. Tontin takaosa oli suljettu ulkorakennuksella. Rakennusten muodostaman nelion kaikki avoimet kulmat oli suljettu viisi kyynärää (n. kolme metriä) korkealla lankkuaidalla, joten asukkaat saattoivat liikkua pihalla vapaasti ja rajoituksetta. Rakennetun alueen ulkopuolella talousrakennuksen läheisyydessä sijaitsi lastenkoti. Tulipaloriskin vuoksi pyykki- ja kylpylärakennus sijoitettiin kauas muista rakennuksista.

Hufvudstadsbladetissa 3.9.1871 julkaistusta köyhäintalon kuvauksesta käy ilmi, että talousrakennuksen pohjoispuolella oleva puistomainen alue on ollut laitoksen etupiha. Rakennukset (aluejulkisivussa lastenkoti ja talousrakennus) ovat hämmöttäneet maisematyylisen puiston takana. Vastaavasti köyhäintalo ja työlaitos sekä sen taakse myöhemmin rakennettu mielisairaalarakennus on sijoitettu julkisivun rakennusten taakse. Köyhäintaloa laajennettiin useassa vaiheessa ennen kuin laitos muutettiin sairaalaksi. Köyhäintalovaiheen aikana rakennettiin seuraavat rakennukset: köyhäintalon lasaretti, vuonna 1878, mielisairalarakennus, vuonna 1882, lastenkodin laajennus, miesten asuin- ja työrakennus Mattila sekä työlaitos vuonna 1889. Mielisairalarakennus rakennettiin vuonna 1894 ja tuberkuloosipaviljongit vuosina 1902, 1905 ja 1907. Rakennukset on esitelty tarkemmin liitteessä 1, Alueen rakennukset.

Vuoden 1876 kaupunginkartassa näkyvät köyhäitalon ensimmäiset rakennukset Edet huvilatontilla. Situationsplan öfver fattiggården i Helsingfors 1892, O. Törnqvist. HKA

Köyhäintalon sijoituspaikkaan kohdistui erilaisia vaatimuksia. Suomen Julkisia Sanomia 2.6.1864, s. 176.

”Helsingin waiwaishuone taitaa tulla asetettavaksi maalle; ainakin on tästä ehdotus tehty. Ne komiteeratut, jotka seurakunta waltisi tätä asiaa walmistamaan, kehoittawat niitä maatilain omistajia Helsingin ympärillä 4-5 peninkulman sisästä, jotka olisiwat halukkaat myymään tilansa, ennen nousewan kesäkuun kuluttua mainituille komiteeratuille lähettämään myymä-tarjoomuksensa. Näiden tarjoomusten pitää sisältämän ilmoitus: paitsi tilan hinnasta, myöskin sen luonnosta ja manttaalista, maan laadusta, maan awaruudesta, erittäisin wiljelystä maasta, jakamattomasta maasta, metsämaasta ja jywättömistä paikoista(eli n. k. impedimenteistä), metsän laadusta ja erittäin onko hirsimetsää, niin pellow kuin niitynki kylwön ja leikkuun suuruudesta keskimäärin wiime kymmeneltä wuodelta, tilalla pidettyjen hewosten, raawasten ja lampaiden lukumäärästä, karjan annosta myöskin keskimäärin wiime kymmeneltä wuodelta, samallaisesta keskimäärästä kalaweden tuloista, jos semmoista ompi, löytyvien maatorppain lukumäärästä ja niiden vuosittain tehtäwistä päivätoistä, muutoin tilan hoitoon tarpeellisten palkkalaisten lukumäärästä sekä kuinka paljo wuosittain on maksettu palkatuille työntekijöille, asuinhuonetten lukumäärästä, ijästä ja laadusta sekä kuinka korkeaksi owat wakuutetut ja mistä yhtiöstä, minkälaiset owat maawiljelys-aseet ja muut tarwekalut, kuinka suuret owat tilan ulosteot waltioille ja kunnalle, ynnä muusta mitä katsottaneen tarpeelliseksi mainita. Tarjoomukset lähetetään kauppias A.F. Sundgrenille.”

guliera turer emellan **Willmanstrand** — eventuelt **Lauritsala** och **Pellisenranta** — **Imatra vattenfall** (**Jakoseranta** brygga, 6 verst från Imatra), **Härskäniska** och **Ruokolaks kyrkoby** (**Rasila brygga**).

HUUSNIEMI.
I dag fredag
andra representationen
af det
Fransyska Operett-sällskapet
under ledning af
Herr GÜNSBOURG.
La Perichole.
Operett.
Divertissement.
Början sker kl. 8 o. m.
Entrée: 1 Skp 50 p.
Leopold Fleissner.

Måndagen den 27 juli
gifves
med benigtet birådo
KONSERT
i **Willmanstrand.**
Biljetter å 2 Skp 50 p. samt för barn å 1 Skp säljas vid ingången.
Början sker kl. 8 o. m.
Hjalmar Frey.

Ett besök på arbets och fattigården invid Helsingfors.
(Till Östra Finland.)

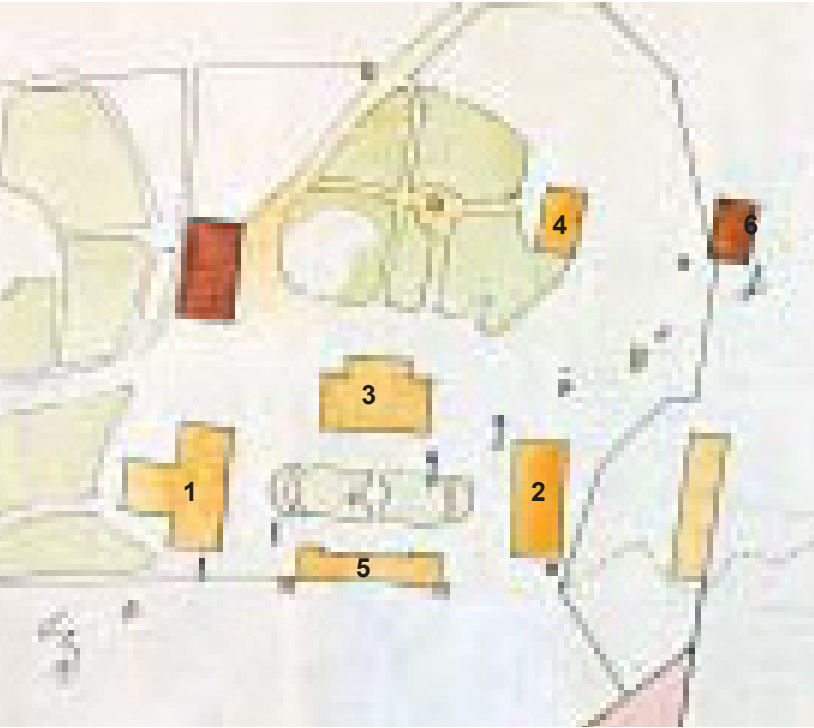
Helsingfors fattigård ligger rätt idylliskt derborta vid Edesviken och så fjärran från hufvudstadens larm, att inhyssningar ej derst behöfvas störas i sina funderingar öfver lyckans obesändighet och sin egen skuld i sina öfrens skiften. Stället, som ännu för tolf år sedan, då inrättningen öppnades, var en ödnig vildmark, har efterhand antagit en mera civiliserad karaktär. Ej blott potates- och kålländer, äfven barbuskar, äppelträd, doftande löfkojor och ståtliga georginer anträffas här i riklig mängd invid de många olik-

artade byggnader, som anstalten behöfver för sina 200 skyddsingar. Man har, så godt sig göra låtit, försökt att mildra det intryck af fängelse, en fattigård så gerna erbjuder.

Men det är ej så godt att göra en plats med ett sådant ändamål behaglig för dem, som måste vistas der. Låt också vara att de flesta af dem just icke mera besitta den spänstighet, som fordras att på fullt allvar önska en genomgripande förändring i sitt öde och att wana smärningom lart dem att inskränka äfven sina önsksningar för stunden till det minsta möjliga, så hafva de allt för många onödvrigliga plåmnelser, om sitt beroende, för att kanna sig belåtna. Jag frågade ett par af dem huru de funno sig här och ehuru de erkände att allt var så bra, som det på ett fattighus vara kan, läto de dock en förhoppning framskymta att en gång slippa bort. Om vintern skola de trivas bra nog, de hafwa ju riklig föda och warms rum och vida mera bekvämligheter än många af dem på länge, om någonsin det haft, men om våren, då lämna de längtan efter mera frihet och oberoende och då företaga sig många orödet att rymma. Barmhertiga meniskor finnes ju öfverallt, af hvilka de kunna få sig mat, då de blifwa hungriga, och med logis och årstiden ej så noga. Det finnes visst bland hjönan sällana, som efterhand lära sig att uppskatta de fördelar, inrättningen erbjuder dem, och dessa trifvas ej så illa i den lugna fristaden, men de, ur hvilka hjerta hwarken disciplinen eller det reglerade arbetet förmått utröfva vagabondnaturen, icke så. För dem är och förblifver, tänker jag, fattigården ett fängelse, tills de utföras derifrån om icke på annat sätt, så i någon af de svartmålade kistorna, som immerfort förfärdigas i anstaltens snickarverkstad.

Arbets- och fattigården i Helsingfors är den första inrättning af denna art i landet och kommer otyfvärligt att tjäna som modell för alla andra likartade. Den förtjenar det äfven, ty allt är här så väl inrättadt som man rimligen kan förtra, och den erfarenhet, som vunnits, har samvetsgrant blifvit använd till införande af allt vidare förbättringar.

Såunda har man, härvid följande uttalande exempel, så mycket som möjligt sökt organisera anstalten som ett litet samhälle för sig, som efter krafter och förmåga söker för sina behof. De trettio tunnland jord, som

Ensimmäisen vaiheen rakennukset olivat: 1. Läntinen siipirakennus, 2. Itäinen siipirakennus, 3. Talousrakennus, 4. Lastenkoti, 5. Ulkohuone ja 6. Pyykki- ja kylpylärakennus. Kartta on valitettavasti huonolaatuinen. HKM

MUUTOS KIVELÄN
SAIRAALAKSI VUONNA 1912

1900-luvun alussa köyhäintalon tilat alkoivat käydä liian ahtaiksi, mikä heikensi sen kaikkien toimintojen olosuhteita. Tästä syystä kaupunki teki vuosisadan alussa erinäisiä suuria päätöksiä köyhäintaloon liittyen. Lasaretti päätettiin erottaa köyhäintalosta, koska molemmilla ei ollut tilaa laajeta alueella, jota asemakaavoitustyön yhteydessä pienennettiin katujärjestelyjen takia. Koska sairaala oli enemmän riippuvainen keskeisestä sijainnista kaupungilla, se sai jäädä alueelle, ja köyhäintalo ja työlaitos muuttivat pois. Ne päätettiin rakentaa Koskelaan, jonne suunniteltiin uusi ajan vaatimukset täyttävä kunnalliskoti. Koskelan kunnalliskoti valmistui vuonna 1906. Lisäksi lastenkoti muutti Oulunkylään kaupungin omistamaan Oulunkylän kartanoon vuonna 1909.

Köyhäintalon muutettua Koskelaan terveydenhuoltolautakunta teki köyhäintalon rakennusten katselmuksen ja antoi lausunnon valtuustolle rakennusten muuttamisesta sairaalakäyttöön. Lausunossa todettiin, että suurin osa rakennuksista oli soveltuvia, mutta molemmat puiset mielisairaalarakennukset oli purettava kelvottomina. Lisäksi alueelle tarvittiin uusi pesulaitos sekä keittiö. Vuonna 1912 kunnalliskodin valmistuttua Kivelän alue päätettiin muuttaa sairaalaksi ja ryhtyä terveydenhuoltolautakunnan esittämiin muutostöihin. Vanhasta kivisestä mielisairaalarakennuksesta päätettiin tehdä mielisairaiden vastaanottoyksikkö. Koska mielisairanhoidon tarve kasvoi koko ajan, Sipooseen rakennettiin vuonna 1914 uusi mielisairaala, johon sijoitettiin pitkäaikaispotilaat. Sairaala-alueen muutokset eivät ulottuneet ainoastaan rakennuksiin, vaan myös piha-alueita alettiin tarkastella osana sairaalaympäristöä. Yleiseurooppalaisen suuntauksen mukaisesti hoitolaitosten ympäristöjen laatuun ja luonnonkauneuteen alettiin kiinnittää huomiota. Vielä 1900-luvun alkupuolella rakennettujen sairaaloiden ulkotilat annettiin usein maan johtavien puutarha-arkkitehtien suunniteltaviksi.

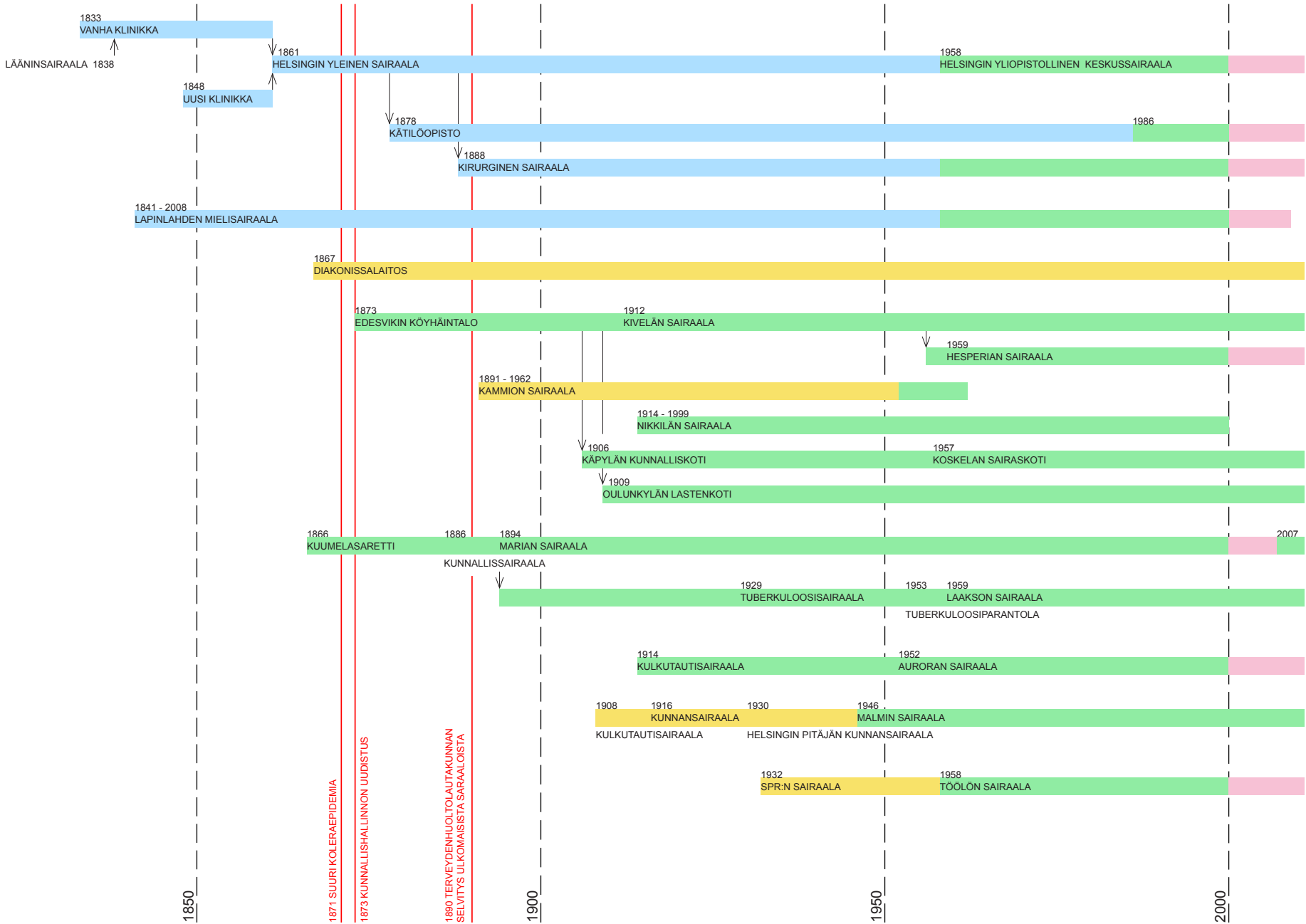
Kivelän sairaalan puutarha oli koko sairaalan ajan vuodesta 1912 ollut sairaalan toimitsijan viljelyksessä. Vuonna 1920 sairaala otti puutarhan haltuunsa. Vuonna 1920 rahatoimikamari antoi kaupungin asemakaava-arkkitehdin Birger Brunilan tehtäväksi ehdotuksen puutarhan järjestämisestä niihin sairaala-alueen osiin, joihin ei ollut suunniteltu rakennuksia, pääasiallisesti mielisairaalarakennuksen eteläpuolelle. Brunilan tekemässä tai teetättämässä (väritetty suunnitelma on Brunilan signeeraama) suunnitelmassa mielisairaalarakennuksen eteläpuolelle on esitetty muotopuutarhasommitelma kävelypihoineen. Lisäksi sairaalalle rakennettiin uimahuone Taivallahden rantaan. Sairaalaksi muuttamisen jälkeen alueelle rakennettiin talli- ja autovaja sekä keittiörakennus vuonna 1928, sisätautipaviljonki vuonna 1932, hallinto- ja asuinrakennus vuonna 1935 sekä ruumishuone vuonna 1940.

Karta öfver Stengårds sjukhus område 13.6.1918. HKA

Helsingin sairaalat vuodesta 1833 alkaen

Helsingin sairaanhoito kuului vielä pitkään pääkaupungiksi tulon jälkeenkin valtiollisille laitoksille. Kunnallisia laitoksia oli muutama, ja ne toimivat usein väliaikaisissa, ahtaissa ja epätarkoituksenmukaisissa tiloissa. Tilanne alkoi korjaantua vasta vuoden 1880 jälkeen, jolloin keisarillinen asetus terveydenhoidosta astui voimaan. Asetuksen myötä alettiin mm. pitää kirjaa kuolintapauksista ja kulkutaudeista ja saatiin käsitys kaupungin terveydenhuollon todellisuudesta. 1800-luvun loppuun mennessä Helsingin väestö oli kuitenkin kasvanut huomattavasti, sillä se lähes kaksinkertaistui kahdenkymmenen vuoden välein. Sairaanhoitotoimi kehittyi hitaiden hallinnollisten prosessien myötä. Se joutuikin vuosikausiksi altavastaajan asemaan. Sairaalat osoittautuivat valmistuessaan lähes poikkeuksetta liian pieniksi. 1900-luvun aikana Helsingin sairaalapalvelut vakiintuivat kolmikantaan: yksityisiin, valtiollisiin ja kunnallisiin sairaaloihin. 2000-luvun alussa sairaalahallinnossa alkoi uusi vaihe, kun Helsingin ja uudenmaan sairaanhoitopiiri HUS aloitti toimintansa. Oheisessa kaaviossa on esitetty Helsingin sairaalajärjestelmän kehitystä sen alusta nykypäivään.

- Yksityinen sairaala
- Valtion sairaala
- Helsingin kaupungin kunnallinen sairaala
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri HUS

Kaaviossa esitettyjen sairaaloiden lisäksi Helsingissä toimi erilaisia väliaikaisia sekä kunnallisia että yksityisiä hoitolaitoksia. Näitä olivat mm. Kruunun hospitaali, Parantumattomien sairaiden koti, Rouva Lybeckin mielisairaiden koti, tilapäiset epidemiasairaalat, sukupuolitautisairaala (1905-60), Kolerallasaretti (1871-?), Kolerasairaala (1892-?) ja Reijolan sairaala (1905-10).

SAIRAALA-ALUEEN UUELLEEN JÄRJESTÄMINEN

Kivelän sairaalan alueen vielä rakentamattomaan eteläiseen osaan suunniteltiin 1940-luvulla rakennuspaikkoja. Valtuusto hyväksyi vuoden 1941 joulukuussa kiinteistölautakunnan laadituttaman XIV kaupunginosan korttelin nro 481 eli Kivelän sairaala-alueen eteläosaa koskevan asemakaavan muutosehdotuksen nro 2 235. Ehdotuksen mukaisesti alueen eteläosaan Hesperiankadun suunnassa varattiin rakennuspaikat kahta 6–7 kerroksista 70 metrin pituista rakennusta varten. Päätös jätettiin kuitenkin vielä valtioneuvoston tutkittavaksi ja vahvistettavaksi. Vuonna 1942 kaupunginhallitus päätti antaa kiinteistölautakunnalle tehtäväksi laadituttaa ehdotus Kivelän sairaala-alueen eteläosan lopullisen asemakaavan muutokseksi. Ehdotuksen tuli perustua lautakunnan laadituttamaan luonnoksen nro 2 220. Lopullinen asemakaavan muutos vahvistettiin sisäministeriössä vuonna 1946. Sen jälkeen kiinteistölautakunta laaditti vahvistettuun asemakaavanmuutokseen perustuvan, samaa korttelia (nro 481) koskevan tonttijaon muutosehdotuksen (nro 234), jonka valtuusto hyväksyi 22. huhtikuuta. Sisäasiainministeriö vahvisti päätöksen 30. toukokuuta vuonna 1946. Vuonna 1949 kaupunginhallitus valtuutti yleisten töiden lautakunnan julistamaan kutsukilpailun Kivelän alueen yleissuunnitelmasta. Kilpailu koski myös ensin rakennettavaa henkilökunnan asuntolaa, sairaanhoitajatarkoulua ja lämpökeskuksen suunnittelua. Keväällä vuonna 1950 Helsingin kaupunki järjesti kutsukilpailun Kivelän sairaala-alueen uudelleen järjestämiseksi. Kilpailuun kutsuttiin arkkitehdit Alvar Aalto, Hilding Ekelund, Olli Pöyry ja Ragnar Ypyä sekä arkkitehtitoimisto Cedercreutz & Railo. Ypyän

ehdotus ”Parturinet montes” voitti. Ehdotus oli hyvin kokonaisvaltainen, ja sen toteuttamiseksi suurin osa alueen vanhoista rakennuksista olisi pitänyt purkaa. Purettavien rakennusten listalla olivat Mattila, talousrakennus, nk. Etutorppa, Takatorppa ja Kirkko, miehisairaalarakennus, lasaretti ja obduktiorakennus.

1950-luvulla sairaalaympäristöjen kehitys johti Suomessa yhä suurempien keskus- ja lääninsairaaloiden rakentamiseen. Vuonna 1952 kaupunginhallitus asetti rakennustoimikunnan toteuttamaan Kivelän sairaalan laajentamista uudenaikaiseksi keskussairaalaksi, mutta hanke ei kuitenkaan toteutunut.

Ypyän kaikkiaan seitsemän rakennusta käsittäneen kokonaissuunnitelman piirustukset valmistuivat vuonna 1954. Suunnitelma vastasi aikakauden ihanteita korkean teknologian ja edistyksen sairaalarakennuksista. Uusien ihanteiden myötä sairaalan yhteyttä sen ympäristöön ei pidetty enää yhtä tärkeänä kuin 1800-luvulla. Sairaala käsitettiin julkiseksi rakennukseksi, ja sen ympäristöä käsiteltiin kuin julkisen rakennuksen ulkotilaa. Sairaalaympäristön arvo alkoi unohtua.

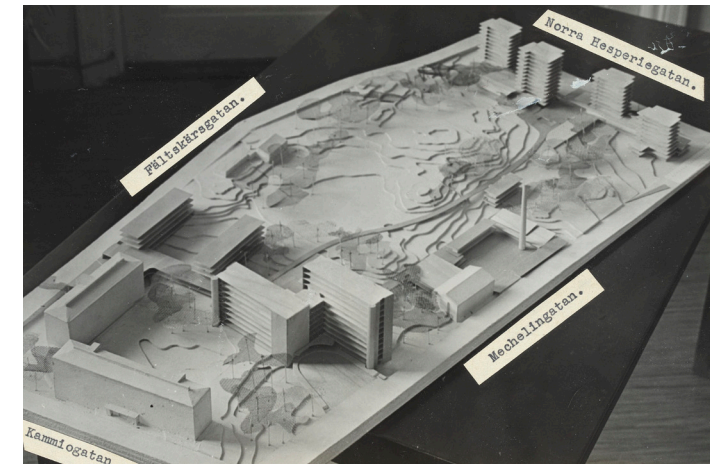
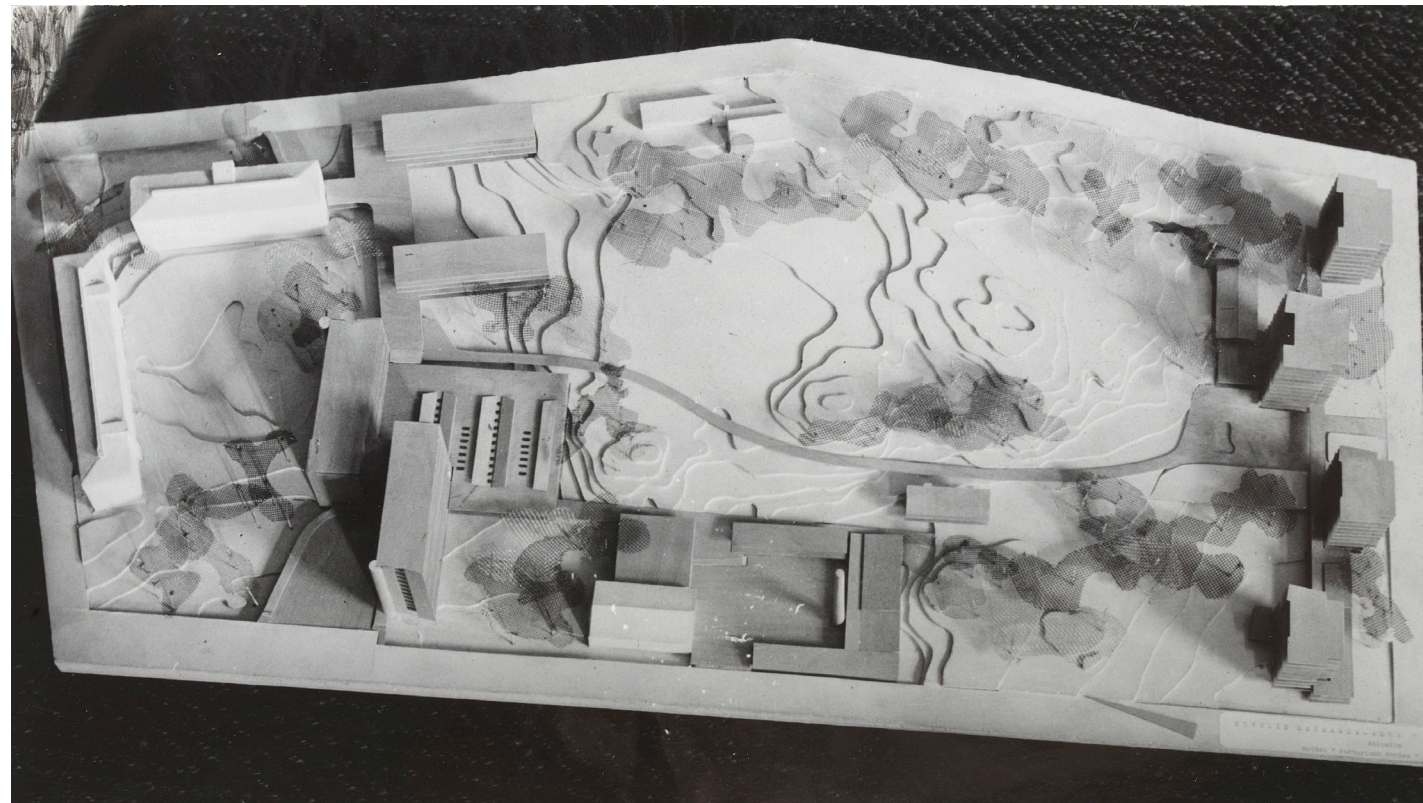
Kokonaisuus oli tarkoitettu toteuttaa vaiheittain, mutta se toteutui vain osin. Suunnitelman pohjalta toteutettiin henkilökunnan asuinrakennukset A ja B sekä Hesperian sairaalan päärakennus. Henkilökunnan asunnoista oli jo ennen kilpailun julkistamista ollut pulaa, joten asuntoloiden rakentaminen suunnitelman toteuttamisen alkuvaiheessa oli luontevaa.

Vuonna 1952 kaupunginvaltuusto hyväksyi Pohjoisen Hesperiankadun varteen rakennettavan Kivelän sairaalan hoitajattarien

ja henkilökunnan asuntojen pääpiirustukset, muttei rakennuksiin suunniteltuja tasakattoja. Valtion rakennusasiaintoimikunta myönsi samana vuonna rakennustyön aloittamisluvan 41 000 m³ suuruiselle hoitajattarien asuntolalle. Seuraavana vuonna Kivelän sairaalalle myönnettiin varat kahden asuntolarakennuksen rakentamiseen. Rakennukset valmistuivat vuonna 1955.

Sairaanhoitajakoulun rakentamista pyrittiin kiirehtimään vuonna 1956, mutta noin 248 000 m³:n rakentamista tuskin pystyttiin aloittamaan vielä vuonna 1957.

Seuraavaksi aloitettiin kaupungin uuden psykiatrisen sairaalan rakentaminen. Rakennus valmistui vuonna 1961 mutta erilaisena kuin kilpailuehdotuksessa. Sen suunnittelutyö kesti yli viisi vuotta. Ypyän Kivelän alueelle tekemän kokonaissuunnitelman toteutumisen esteeksi tuli lopulta lääkintöhallituksen edellyttämä koko kaupungin laajuinen ohjelma tarvittavista hoitolaitospaikoista, joka oli saatettava valmiiksi ennen kuin Kivelään rakennettaisiin lisää hoitopaikkoja. Lisäksi Kivelään suunnitteilla olleelle sairaanhoitokoululle päätettiin etsiä tontti muualta. Lopulta vuonna 1970 Ypyän suunnitelman seuraavan rakennusvaiheen katsottiin vanhentuneen ja velvoitteiden sen suhteen rauenneen. Kivelän ja Hesperian sairaaloiden modernisointia alettiin suunnitella uudelta pohjalta.

Kuvia Kivelän sairaalan laajennussuunnitelman pienoismallista. Ypyän kokonaissuunnitelma Kivelän muuttamisesta uudenaikaiseksi keskussairaalaksi käsitti kaikkiaan seitsemän rakennusta. Suunnitelman piirustukset valmistuivat vuonna 1954. Suunnitelman perusteella toteutettiin henkilökunnan asuinrakennukset A ja B sekä Hesperian sairaalan päärakennus. Martta ja Ragnar Ypyä. SRM

4 KIVELÄN SAIRAALAN PUUTARHA

Sairaalaympäristöistä

Luonnon parantava vaikutus on tiedostettu jo vuosituhansien ajan. Antiikin aikana ihmisten tiedetään sijoittaneen kasvillisuutta rakennusten läheisyyteen. Esimerkiksi temppeliden ympärille istutettiin puita antamaan varjoa ja koristamaan ympäristöä. Samoin monet keskiajan luostarit ja niiden yhteydessä sijainneet sairaalat sekä kirkot saivat puutarhansa käytännön syistä: tarvittiin hyötykasvi- ja lääkeyrttitarhoja. Puutarhoja epäilemättä käytettiin myös oleskeluun.

Jo 1560-luvulla Zürichin kaupunginlääkäreiden tiedetään tohtori Konrad Gessnerin johdolla ehdottaneen kaupunginvaltuustolle, että kaupunkilaisia ilahduttamaan perustettaisiin puisto, jossa oleskelu tarjoaisi sairaille virkistystä. He myös painottivat, että puiston tulisi olla suljettu, tuulelta suojattu ja turvallinen. Lisäksi muurien tulisi heijastaa auringonvaloa, jotta puisto olisi riittävän valoisa ja lämmin. Zürichin tapaus lieene kuitenkin ollut vielä 1500-luvulla harvinainen. Vasta 1700-luvulla päivänvaloa, raitista ilmaa ja kasvillisuutta alettiin yleisemmin pitää tärkeinä sairaanhoidossa. Erityisesti Englannissa ja Ranskassa alkoi saada jalansijaa ajatus, jonka mukaan myös itse sairaalarakennus voi vaikuttaa positiivisesti potilaiden paranemiseen. 1700-luvun lopun johtavat lääketieteelliset teorat korostivat sairaalaympäristön merkitystä. Vallitsevan käsityksen mukaan infektiosairaudet leviävät orgaanisen lian synnyttämissä kaasuissa. Nämä lääketieteelliset teorat pysyivät vallalla lähes sata vuotta.

Myös saksalainen Christian C. L. Hirschfeld antaa ohjeita sairaalan ympäristön suunnittelulle 1799–1782 ilmestyneen viisiosaisen kirjansa ”Theorie der Gartenkunst” viimeisessä osassa seuraavasti: ”Sairaat on sijoitettava sopivan etäisyyden päähän kaupungista ja muista vilkkaista paikoista terveelliselle, miellyttävälle paikalle (...) Sairaalan puutarhan on sijaittava välittömästi rakennuksen vieressä. Jo mahdollisuus katsella ikkunasta puutarhan kukkaloistoa ja herttaisuutta nostaa sairaan elämänhalua (...) Puutarhan on tarjottava heikoille helppoa kävelyä, oleskelua auringon lämmössä, virvoitusta raikkaassa ilmassa ja kasvien miellyttävää tuoksua.”

Erityisesti miasma-teoria johti 1800-luvun puolivälissä uuden sairaalatyypin, paviljonkisairaalan, syntyyn. Esikuvana paviljonkisairaaloille oli vuonna 1853 valmistunut Hôpital Lariboisière Pariisissa. Ratkaisun tunnetuimpia puolestapuhujia oli 1850-luvun Englannissa uudenaikaisen sairaanhoidon kehittäjä sairaanhoitaja Florence Nightingale. Paviljonkityypisessä sairaalassa matalat rakennusmassat on jaettu toisistaan erillisiin yksiköihin siipirakennuksiksi, jotka yhdyskäytävänä toimiva täydennysosa yhdistää toisiinsa. Ratkaisulla ehkäistiin tautien leviämistä ja maksimoitiin potilashuoneiden valoisuus ja tuuletusmahdollisuus suurissakin sairaaloissa. Sairaalat ja parantolat myös sijoitettiin harkiten luonnonkauniisiin paikkoihin puistomaiseen ympäristöön, sillä rakennusten tuli sijaita korkealla, kuivassa paikassa ja erillään muusta rakentamisesta.

1800-luvun puolivälistä alkaeneet tieteen edistysaskeleet heijastuivat suoraan sairaanhoitoon ja sairaaloihin. Lääketieteessä uutta aikaa edustivat kirurgian, yleisanestesian ja leikkausaseptiikan hoitotulosten paraneminen. Luonnontieteellisten keksintöjen myötä tut-

kimus- ja hoitomenetelmät kehittyivät (esimerkiksi röntgenlaitteet otettiin käyttöön), mikä toi uusia vaatimuksia myös sairaala-arkkitehtuuriin. Myös rakennusteknologian alalla tehtiin uusia innovaatioita; erityisesti rautabetonirakenteiden, hissin ja koneellisen ilmastoinnin käyttöönotto yhdistettynä hoitotieteen menetelmien kehitykseen loi paineita lisätä sairaalarakennuksien tehokkuutta. 1900-luvun alkupuolella sairaalarakentamisessa siirryttiin vähitellen uuteen vaiheeseen. Aluksi rakennettiin käytännöllisiä keski-käytävällisiä potilasosastoja aiempien sivukäytäväratkaisujen sijaan. Nopeasti siirryttiin amerikkalaisten esimerkkien mukaiseen rakentamiseen, pohjaratkaisultaan keskitetyt vertikaaliset sairaalarakennukset todettiin rakennus- ja käyttökustannuksiltaan huomattavasti edullisemmiksi kuin laajoja alueita vaativa paviljonkijärjestelmä. Sairaalat muuttuivat funktionaalisista ja hygieenisistä lähtökohdista toteutetuiksi komplekseiksi, joissa pyrittiin yhdistämään talous-, hallinto-, hoito- ja toimenpide-osastot samaan kokonaisuuteen. Tässä kehityksessä sairaalaympäristöt jäivät vähemmälle huomiolle ja korkeiden ”potilastornien” myötä yhteys ympäröivään luontoon katkesi.

Sairaalaympäristöjen historiaa Suomessa

Suomessa sairaalaympäristöjen suunnittelu noudatteli keskieurooppalaisia suuntauksia. Sairaalarakentamisen uusien aatteiden myötä myös meillä alettiin 1800-luvulla kiinnittää huomiota sairaaloiden ulkotiloihin ja erityisesti mielisairaaloiden yhteyteen toteutettiin suurehkoja puistoja. Yleissairaalat puolestaan sijoitettiin usein kaupunkien keskustoihin, eikä niiden tonteilla riittänyt tilaa puutarhoille (joskin Helsingin Yleisen Sairaalan korttelissa Unioninkadulla tiedetään olleen puistopiha). Vuonna 1841 valmistuneessa Suomen ensimmäisessä mielisairaalassa, Lapinlahden sairaalassa, sairaalan ylläkäärinä vuosina 1840–1868 toimineen Leonard Fahlanderin tiedetään kiinnittäneen erityistä huomiota ympäristön kauneuteen ja viihtyisyyteen. Tästä syystä sairaalan ympäristöön rakennettiin maisemapuisto. Puiston toteutuksessa käytettiin apuna aikuispotilaita, sillä tuolloin uskottiin ruumiillisen työn vahvistavaan ja terapeuttiseen vaikutukseen.

Ympäristön kauneus ja rauhallisuus vaikutti usein merkittävästi rakennuspaikan valintaan myös muissa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun parantoloissa ja hoitolaitoksissa. Tällaisia esimerkkejä ovat muun muassa vuonna 1884 valmistunut Kuopion Niuvanniemen sairaala, vuonna 1900 avattu Nokian Pitkäniemen sairaala ja vuonna 1914 avattu Tampereen Hatanpään mielisairaala

Vielä 1900-luvun alkupuolella rakennettujen sairaaloiden ulkotilat annettiin usein maan johtavien puutarha-arkkitehtien suunniteltaviksi. Tällaisia ovat muun muassa Paul Olssonin puutarhasuunnitelmat Porvoon keuhkotautiparantolaan (1914), Espoon kunnallissairaalaan (1921), Sysmän kunnallissairaalaan (1926), Nikkilän sairaalaan Sipoossa (1931), Vaasan lääninsairaalaan Seinäjoella (1931), Kellokosken piirimielisairaalaan (1934), Tyrvään piirimielisairaalaan Vammalassa (1934), Sairaala Salukseen Helsingissä (1936), Pälksaaren piirimielisairaalaan Pälkjärvellä (1937), Kotkan

kunnallissairaalaan (1938) sekä Huittisten ja Keikyän kunnansairaaloihin Huittisissa (1939). Bengt Schalin suunnitteli ulkotilat Pitkäniemen keskuslaitokseen (1927) ja Rauhan tuberkuloosiparantolaan (1949). Hän teki myös Lastenlinnan istutussuunnitelman Helsingissä (1948). Myös Alvar Aallon suunnittelemassa Paimion keuhkotautiparantolassa rakennuksen eteläpuolelle oli sijoitettu muotopuutarha.

Yleinen kehitys johti 1950-luvulla kuitenkin yhä suurempien keskus- ja lääninsairaaloiden rakentamiseen. Sairaalarakennukset symboloivat edistystä ja korkeaa teknologiaa ympäristön laadun jäädessä toissijaiseksi. Sairaalan ulkotilat rinnastettiin julkisten rakennusten ulkotiloihin ja huomiota kiinnitettiin lähinnä sisääntulopihaan. Tähän vaikuttivat myös osaltaan auton käytön yleistyminen ja sairaalassaoloajan lyhentyminen. Sairaalaympäristöjen arvo unohdettiin vuosikymmeniksi. Vasta 1990-luvun lopussa puutarhan merkitystä ihmisille muun muassa puutarhaterapian näkökulmasta, sekä myös esimerkiksi eläinten, taiteen, maiseman ja arkkitehtuurin merkitystä laitosympäristöissä, alettiin jälleen vähitellen arvostaa.

”Isäntä” Kivelä 10:n kävely-puutarhassa vuonna 1923. MV

SAIRAALAPUUTARHAN HISTORIAA

Edet-huvilatontti (Töölön tontti nro 10, myöh. nro 58) oli maas-
toltaan vaihteleva, mutta monin paikoin kallioista männikköä. Jo
vuonna 1831 maistraatti oli todennut naapuritontin soveltumatto-
maksi kaupungin karjan laidunmaaksi ja vuokrannut Töölön tontit
8 ja 9 O. W. Furuhjelmille mereen asti ulottuvan kävelypuiston
perustamista varten.

Köyhäintalo sijoitettiin kallioselänteelle peltoja rajaavan tien itä-
puolelle. Sen ensimmäinen rakennusryhmä muodosti perinteisen
pihapiirin. Talousrakennuksen eteen rakennettiin ilmeisesti sairaa-
laan rakentamisen yhteydessä vuonna 1878 viereisen huvilan nro
56 B tyyliä mukaileva kävelypuutarha, jota rajasivat sekä lastenko-
ti- että sairaalarakennukset. Köyhäintalon ulkotilat muodostuivat
koristeellisesta maisematyylisestä etupihasta, pihapiirin suljetusta
vaivaistalon pihasta sekä rakennusryhmästä länteen levittäytyvistä
viljelysmaista. Viljelysten lisäksi alueella oli pienehkö puutarhamaa,
jota viljeli köyhäintalon johtaja.

Alueella saavuttiin idästä reittiä, joka oli alkujaan puistokäytävä O.
W. Furuhjelmin puutarhasuunnitelmassa. Saapumistien linjauksen
vuoksi tontin pohjoista rajaa muutettiin liittämällä osa tontista 56B
Edet-huvilan tonttiin. Alueen pohjois-eteläsuuntaisesta kulkuyhte-
ydestä, (nyk. Lasaretinraitti) joka näkyy jo vuoden 1830 kartassa
(katso s. 8), tuli pääreitti köyhäintalon ja vuonna 1889 rakennetun
työlaitoksen välille.

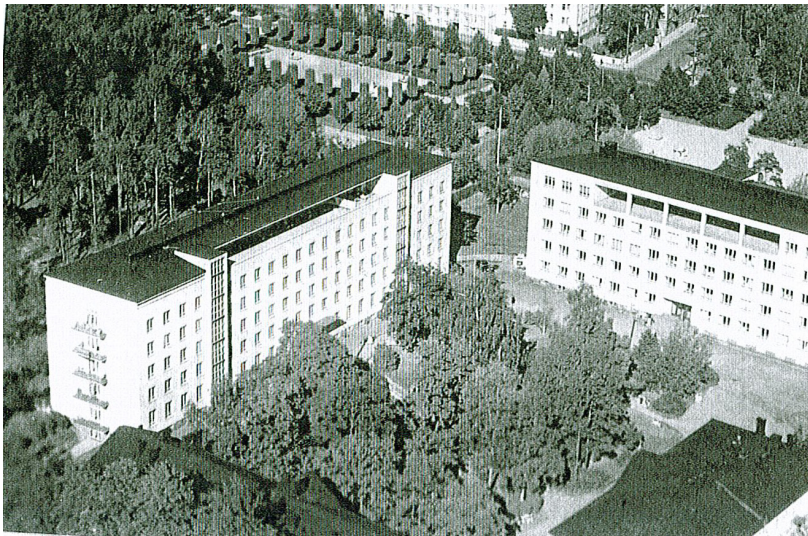
Vuonna 1912 alue muutettiin Kivelän sairaalaksi. Sairaalan perus-
tamisen jälkeen sairaalan toimitsija viljeli puutarhaa omiin tarpei-
siinsa, kunnes vuonna 1920 sairaala otti puutarhan haltuunsa. Jo
vuonna 1922 rahatoimikamari päätti vesijohdon rakentamisesta
Kivelän sairaalaan samalla, kun läheiselle teurastamolle rakennet-
taisiin vesijohto. Vuonna 1925 rahatoimikamari hyväksyi poli-
simestarin ja Kivelän sairaalan johtajan esityksestä parannetun
valaistuksen järjestämisen Hesperiankadulta Kivelän sairaalalle
vievälle tielle. Samana vuonna rahatoimikamari antoi kaupungin
asemakaava-arkkitehdille tehtäväksi laadituttaa ehdotuksen puutar-
han perustamiseksi sairaalan niihin osiin, joille ei ollut suunniteltu
rakennuksia.

Etupihan nykytila.

Vaivaistalosta luoteeseen otetussa kuvassa näkyy Lasaretin etupihan mai-
sematyylinen puisto. Taustalla häämöttää portinvartijan tupa sekä aluetta
rajannutta aita. Puutarhasuunnitelma on säilynyt pääpiirteissään nykypäi-
vään. HKM

Uudet sairaalarakennukset sulkevat syliinsä vanhan puistoalueen. Kuvassa
näkyy selvästi alueen tilallinen rakenne. HKM

Nykyinen Lasaretinraitti näkyy tontin sisäisenä yhteytenä jo vuoden
1873 kartoissa. Linjaus on merkitty punaisella. HKA

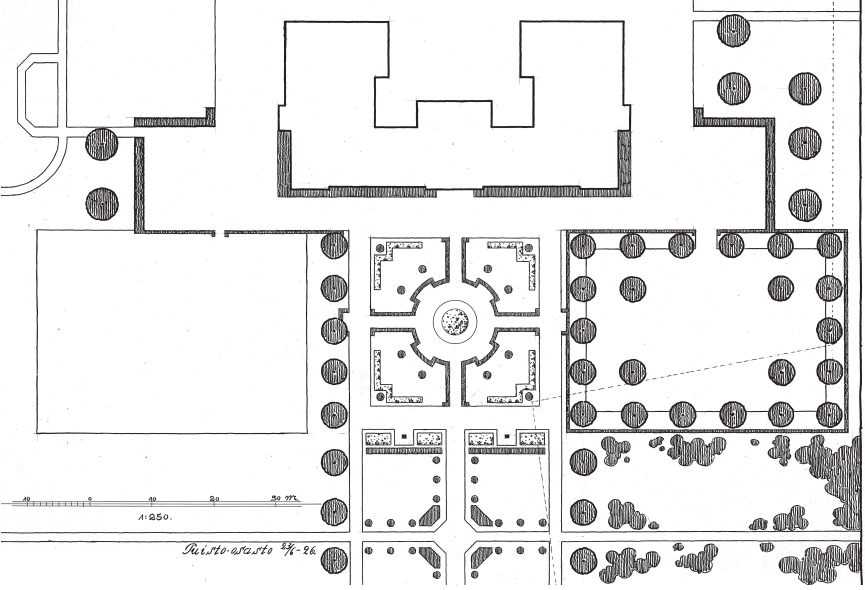

Edesvikenin työ- ja vaivaistalo ympäristöineen vuonna 1908. HKM

PUUTARHASUUNNITELMA VUODELTA 1925

Kaupungin sairaalain ylläpidon aloitteesta oli kaupunginase-
makaava-arkkitehti laatinut luonnospiirustuksen puutarhalaittei-
den järjestämiseksi niille Kivelän alueen osille, jotka vahvistetun
kaupunginasemakaavan mukaan sijaitsivat sairaalatontin lopullis-
ten rajain sisäpuolella. Ehdotuksessa oli huomioitu, että kysymys
sairaalan tulevasta käytöstä ei vielä ollut lopullisesti ratkaistu ja että
sairaalan työkykyiset potilaat vähitellen voisivat suorittaa ehdotetut
työt, oli alueen järjestely suunniteltu varsin vaatimattomasti ja pää-
asiassa keskitytty mielisairaspaviljongin eteläpuolella olevaan aluee-
seen, jota vastoin olemassa olevat käytävät ja istutukset oli jätetty
entiselleen. Ehdotus käsitti kukkatarhan, marja- ja keittiöpuutar-
han sekä tarpeelliset kävelytiet. Sen toteuttaminen tulisi kaupun-
ginpuutarhurin (1924–1941 J. E. Aranko ent. Blomqvist) mukaan
aiheuttamaan 240 000 markan perustamiskustannuksen ja 28 400
markan vuotuiset kustannukset, josta 20 400 markkaa puutarhaesi-
miehen palkkaamiseen. Koska työ voitiin suorittaa usean vuoden
kuluessa ja joku rakennuskonttorin puutarhaosaston esimiehistä
kykenisi toimimaan puutarhatöiden johtajana, päätti kaupungin-
valtuusto ainoastaan merkitä vuoden 1926 menosääntöön 30 000
markan määrärahan puutarhatöiden suorittamiseksi mainittuna
vuonna Kivelän sairaalassa. (Helsingin kaupunginvaltuuston pöy-
täkirja 9.12.1925)

Suunnitelman on allekirjoittanut Birger Brunila vuonna 1925. Var-
sinaisen istutussuunnitelman tekijästä tai rakennuskonttorin puu-
tarhaosaston työtä johtaneesta esimiehestä ei ole löytynyt tietoa. On
esitetty olettamus, että Kivelän puutarhan suunnittelijana olisi toi-
minut sosiaalitoimiston puutarhaneuvoja Elisabeth Koch. Tämä ei
ole mahdotonta, sillä hän teki kiinteää yhteistyötä Birger Brunilan
kanssa Käpylän ja Kumpulan asemakaavoituksen yhteydessä juuri
samana ajankohtana. Mitään asiaan viittaavaa tietoa ei kuitenkaan
ole toistaiseksi löytynyt. Todennäköisempää kuitenkin lienee, että
puutarhasuunnitelma on saanut vaikutteensa vuosina 1913–1920
apulaiskaupunginpuutarhurina toimineen Paul Olssonin Suomeen
tuomasta uudenaikaisesta mannermaisesta muotopuutarhatyylistä.
Puutarhan suunnitteluvuonna kaupunginpuutarhurina toimi Emil
Aranko, joka teki yhteistyötä muun muassa Bengt Schalinin kanssa.
Schalin osallistui tiiviisti Töölön alueen suunnitteluun, ja Sibeliu-
s-puisto ja Hesperian Esplanadi ovat hänen käsialaansa. Tyylillisel-
ti sairaalan puutarhasuunnitelma edustaa ehkä lähinnä Schalinin
saksalaista geometrinen muotopuutarha-arkkitehtuuria, johon liittyi
suoralinjaisia teitä ja käytäviä, muotoon leikattuja pensasaitoja, eri-
laisia koriste-elementtejä kuten suihkukaivoja, patsaita, pergoloita
sekä portaita ja terasseja.

Vuonna 1926 päivätyn suunnitelman esitystekniikka muistuttaa hyvin paljon Bengt Schalinin käyttämää grafiikkaa.

Ehdotus puutarhan järjestelyksi Kivelän sairaalan alueella 1925. HKA
Kuvan pohjakartassa näkyy olemassa oleva puisto. Suunnitelmassa on korostettu osa puista, jotka on mahdollisesti ajateltu uusittaviksi muotoaiheiksi.

SUUNNITELMAN TOTEUTUNEISUUS

Muotopuutarha toteutettiin kaupunginpuutarhurin vuosikertomusten mukaan vuosina 1926–1931. Toteutus jaettiin useammalle vuodelle ja toteutettiin puisto-osaston uudismäärärahoista. Vuonna 1929 saatiin valmiiksi osa Kivelän sairaalan puistoaluetta, mutta samana vuonna tehtiin edelleen istutusten perustamistöitä. Vuonna 1930 Kivelän sairaalassa on ollut kukkaistutuksia (ensimmäistä kertaa kaupunginpuutarhurin vuosikertomuksessa), joten lienee todennäköistä, että vuonna 1929 valmistunut puutarhan osa olisi ollut mielisairaalan (Kivelä 10) edustan muotopuutarha. Muualle Kivelän puutarhaan kuljetettiin edelleen ruokamultaa ja kesällä istutettiin puita ja pensaita. Sairaalan istutuksia koskevista tilikirjoista käy ilmi, että puutarhan perustamiskustannuksia on kirjattu vuodesta 1926 alkaen kuutena seuraavana vuonna. Kolmena ensimmäisenä vuonna noin 30 000 markkaa kunakin vuonna ja jälkimmäisinä kolmena noin 40 000 markkaa. Vuoteen 1931 mennessä puutarhan perustamiseen käytettiin yhteensä 209 999,92 markkaa. Vuoden 1936 ilmakuvasa sairaalan muotopuutarha näkyy toteutettuna. Kivelän sairaalan istutukset -tilille on kirjattu kustannuksia vuoteen 1943 asti, kuutena viimeisenä vuonna ainoastaan palkkakuluihin. Vuoden 1931 jälkeen kuluja on pääsääntöisesti kirjattu työpalkkoihin mutta myös pieni osa ryhmäkukkiin ja heinäistutuksiin. Vuonna 1927 kaupunginpuutarhuri jakoi Helsingin puistot neljään hoitoluokkaan. Sairaaloiden alueet kuuluivat kolmanteen luokkaan: muut puistot, jossa heinää niitettiin 2–3 kertaa kesässä. Sairaalapuutarhojen hoito ei siis ollut kovin intensiivistä.

KIVELÄN SAIRAALAN ISTUTUKSET.									
Käup. osa: XIV.									
Perustettu v.	1928 - 29	Perustamiskustannukset Smk.		209.999: 92 mk.					
Huonokopintaa	m²	Yht.	7944	m².	Perennaryhmiä	:	m²	Yht.	m²
Käytävöintää	"				Kukkaryhmiä	:	784		
Leikkikenttiä	"					:			
	"				Puistoloukka				
Vesijohto		kadulta v.		Smk.			Juomakaivoja		kpl.
Vesimittareita	kpl.	m/m:		kpl.	m/m:	kpl.	m/m:	Kasteluksikaivoja	"
Kuvapatsaat ja -veistokset: paljastettu: muovailut:									
Suoja-aitaa	80 m.	39	kpl.	Pensasaitaa	m:	taimia			kpl.
Lastenleikkuja	kpl.	pystytetty v.					Kielettönlauja		kpl.
Puut ja pensaat:									
					Acer negundo	3	Symplocarpus racem.	30	
					" platani.	10	Syringa jankkara	7	
					Lonicera xylosteum	363	" julgaris	7	
					Cornus baltanica	13			
					Arctostaphylos coccin.	158			
					Hydrangea poen.	15			
					Hamamelis tatarica	7			
					Philadelphus coron.	69			
					Pseudotsuga Douglasii	5			
					Picea canadica	11			
					Kris. du Nord	85			

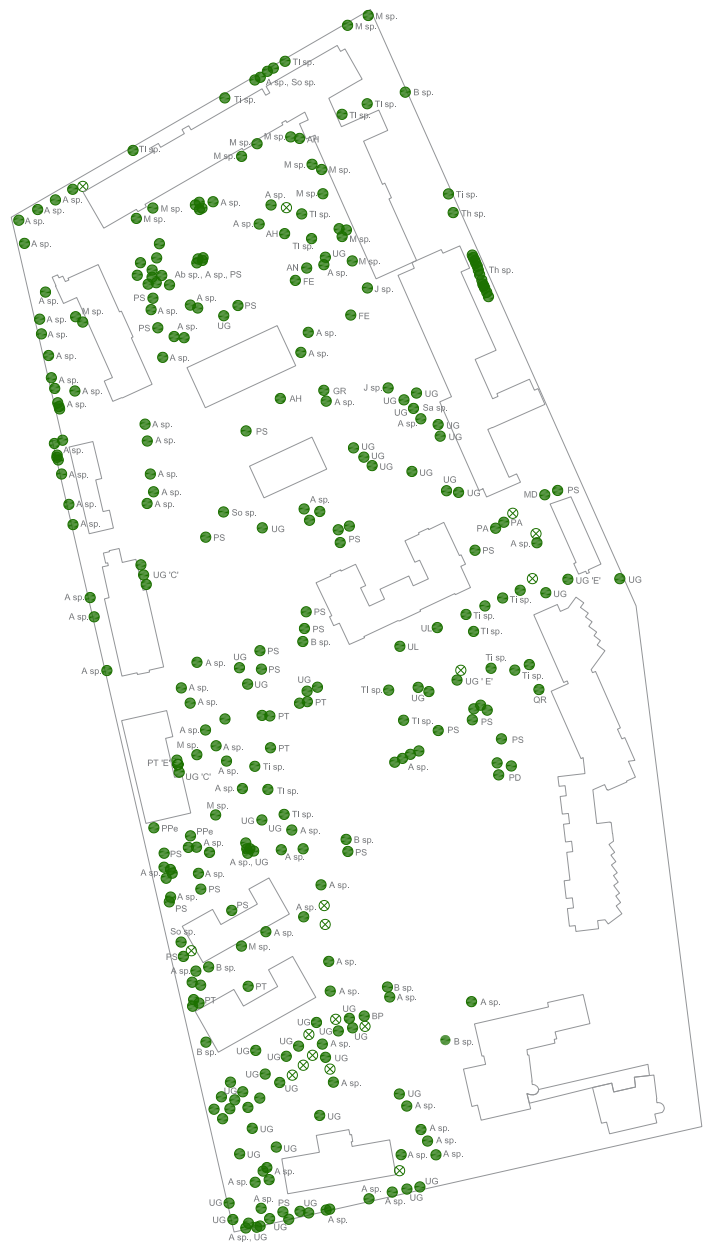
Vuoden 1928 tilikirjassa on taimihankintoja kasveista, jotka esiintyvät alueen pohjoisosan vanhalla maisematyylisellä alueella 1930-luvun inventointikartassa. On siis mahdollista, että vuoden 1925 puutarhasuunnitelmassa on esitetty myös alueen pohjoisosaan täydennysistutuksia, joita on toteutettu vuonna 1928. Vuonna 1928 hankitut taimet on inventoitu 1930-luvun rakennusten suunnittelun pohjaksi tai rakentamisen jälkeen (kartta sivulla 34, oikealla ylärivissä). Vuonna 2011 tehdyssä inventoinnissa samoja kasveja löytyi yhä.

Kuvassa vuoden 1936 ilmakuvasa näkyvät puut on esitetty suunnitelmakartan päällä vihreällä. Ilmakuvan perusteella näyttää, että muotoaiheet on toteutettu ja muut alueet jätetty ennalleen.

Vuoden 1936 ilmakuvasa muotopuutarha näkyy toteutettuna. Suunnitelman toteutumaton osa viivoitettu. KSV

Puut

- AN Acer negundo, saarnivaahtera
A sp. Acer platanoides, metsävaahtera
AH Aesculus hippocastanum, hevostkastanja
B sp. Betula, koivu
BP Betula pubescens, hieskoivu
FE Fraxinus excelsior, saarni
J sp. Juglans, jalopähkinä
M sp. Malus sp., koristeomenapuu
PA Populus alba, hopeapoppeli
PT Populus tremula, haapa
PT'E' Populus tremula 'Erecta', pylväshaapa
PD Prunus domestica, luumu
PPa Prunus padus, tuomi
QR Quercus robur, tammi
SA Salix alba var. sericea, hopeasalava
SO Sorbus, pihlaja
Ti sp. Tilia, lehmus
UG Ulmus glabra, vuorijalava
UG'C' Ulmus glabra 'Camperdownii', sateenvarjojalava
UG'E' Ulmus glabra 'Exoniensis', kartiojalava
UL Ulmus laevis, kynäjalava

Havupuut

- A sp. Abies, pihta
Th sp. Thuja, tuija
PS Pinus sylvestris, mänty
PPe Pinus peuce, peukemänty

Pensaat

- CA Caragana arborescens, siperianhernepensas
CF Caragana frutex, euroopanhernepensas
C sp. Cornus, kanukka, kirjavalehtinen
CM Crataegus x media, ruusuorapihlaja
DF Dasiphora fruticosa, pensashanhikki
H sp. Hydrangea, hortensia
LC Lonicera caerulea, sinikuusama
PC Philadelphus coronarius, pihajasmike
PO Physocarpus opulifolius, lännenheisiangervo
R sp. Rhododendron, alppiruusu
RA Ribes alpinum, taikinamarja
RR Rosa rugosa, kurtturuusu
RO Rubus odoratus, tuoksuvatukka
S sp. Spiraea 'Grefsheim', norjanangervo
S sp. Spiraea japonica 'Froebeli', ruusuangervo
S sp. Spiraea 'Margaritae', kreetanangervo
Sy sp. Symphoricarpos, lumimarja
SV Syringa vulgaris, pihasyreeni, sini- ja valkokukkainen
V sp. Viburnum, heisi

Havupensaat

- JS Juniperus squamata, sinikataja
PM Pinus mugo, vuorimänty
T sp. Taxus, marjakuusi

Perennat

- Bergenia cordifolia, herttavuorenkilpi
Hemerocallis päivänlilja
Hosta, kuunlilja
Matteuccia struthiopteris, saniainen
Pachysandra terminalis, varjojyrtti
Paeonia, pioni
Sedum, maksaruoho

Köynnökset

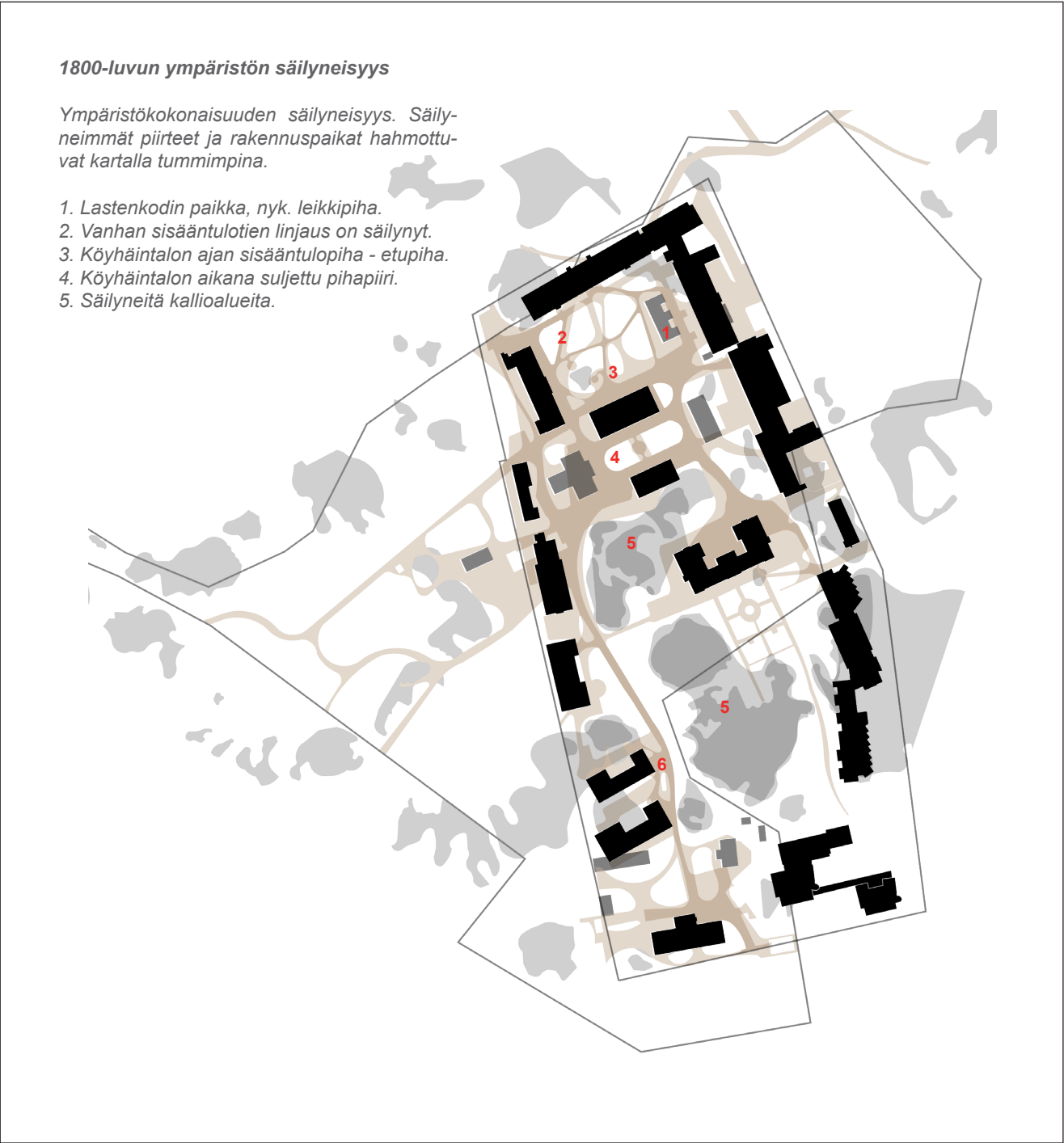
- Parthenocissus quinquefolia, imukärhivilliini

Inventointi on tehty 19.5.2011

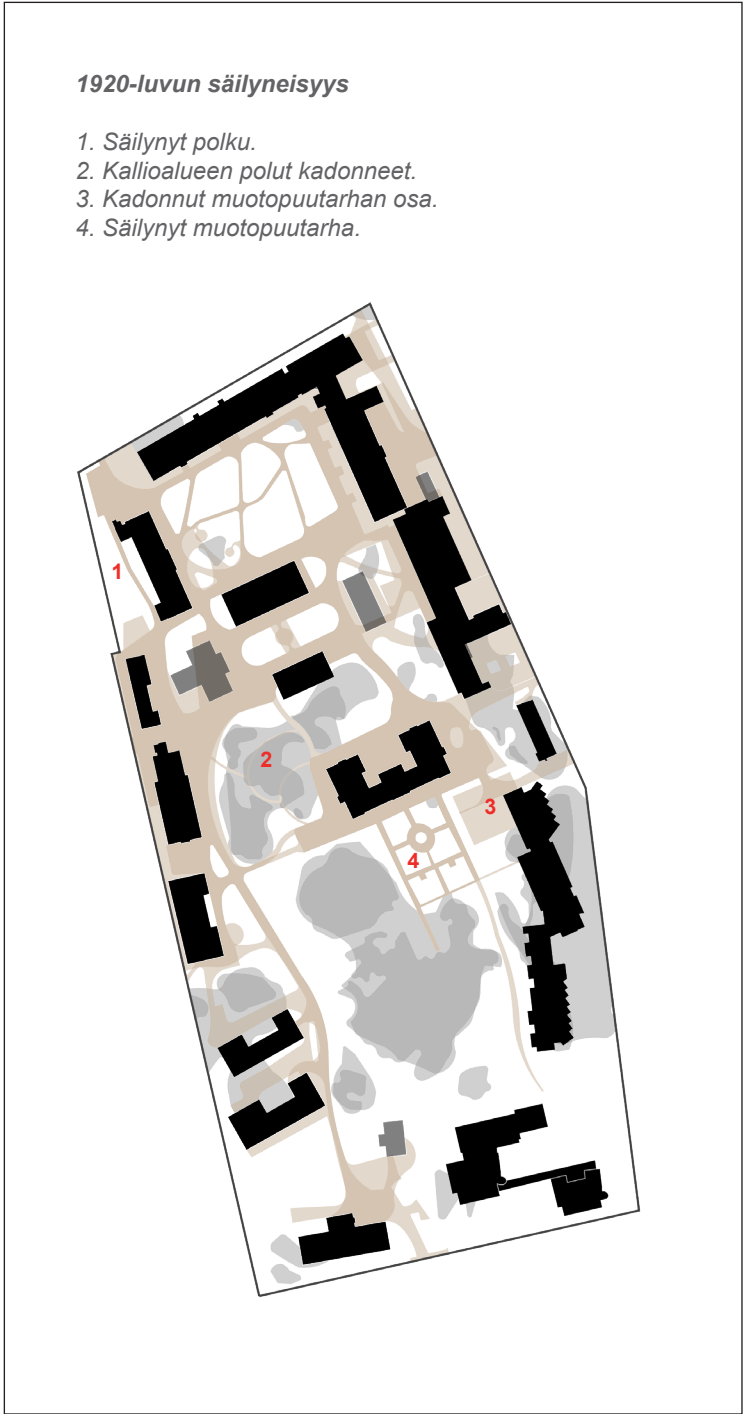
NYKYTILA

1800-LUVUN YMPÄRISTÖN SÄILYNEISYYS

Alueen ensimmäisestä vaiheesta on merkittävämpänä säilynyt alueen pohjoisosan, alun perin köyhäintalon lasaretin edustalle rakennettu, maisematyylinen kävelypuisto. Alkuperäinen yhteys lasarettirakennuksen ja puiston välillä on tällä alueella edelleen olemassa. Myös köyhäintalon vanhan pihapiirin muotoaihe sekä vanha tielinja etelään ovat säilyneet. Kaiken kaikkiaan kävelypuiston alue on selvinnyt vähimmillä muutoksilla. Vuonna 2011 vanhan lastenkodin paikalle on sijoitettu päiväkodin aidattu leikki- ja välineineen.

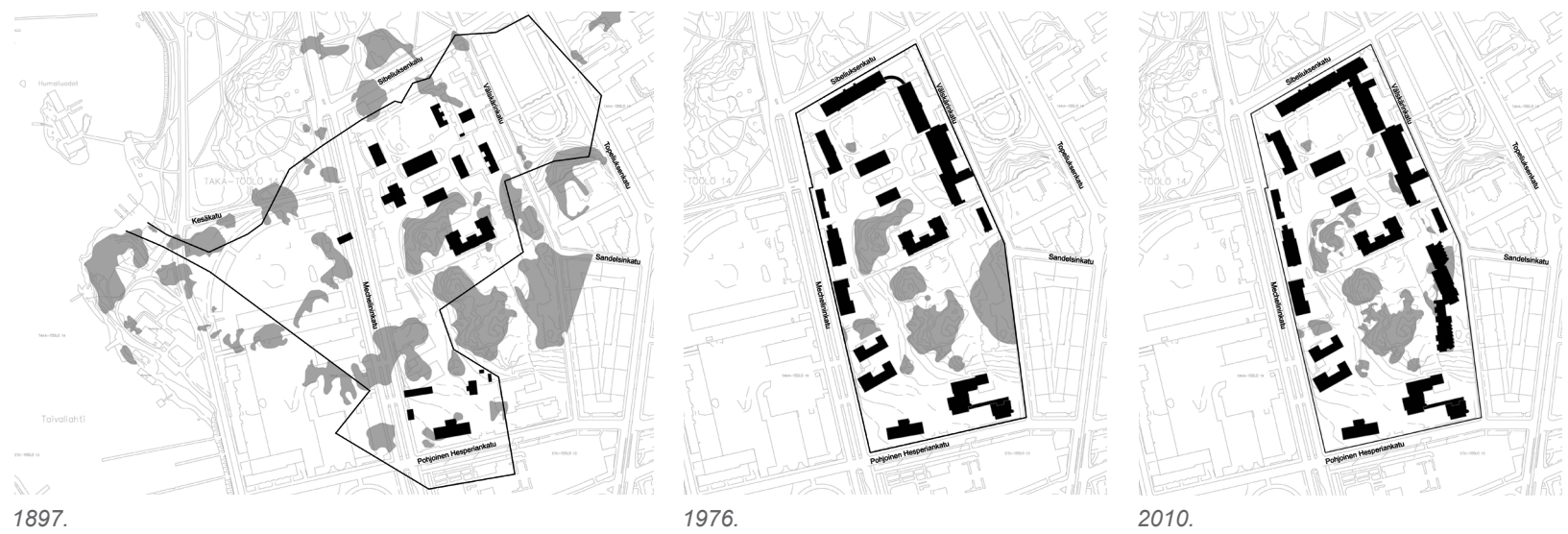
1920-LUVUN PUUTARHAN SÄILYNEISYYS

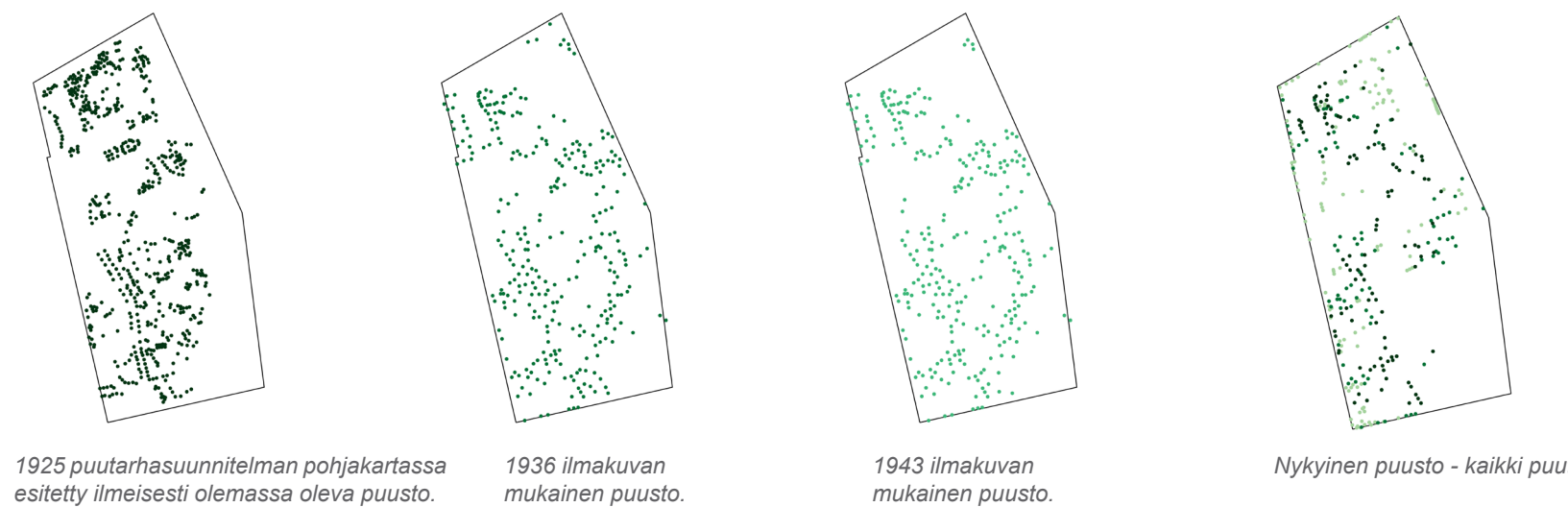
YMPÄRISTÖN NYKYTILA

KALLIOT

PUUSTO

POLKUVERKOSTO

5 PUUTARHAN OSAT – TOTEUTUNEISUUS JA SÄILYNEISYYS

POHJOISOSA

EDESVIKENIN TYÖ- JA VAIVAISTALON AJAN PIHA-ALUEET

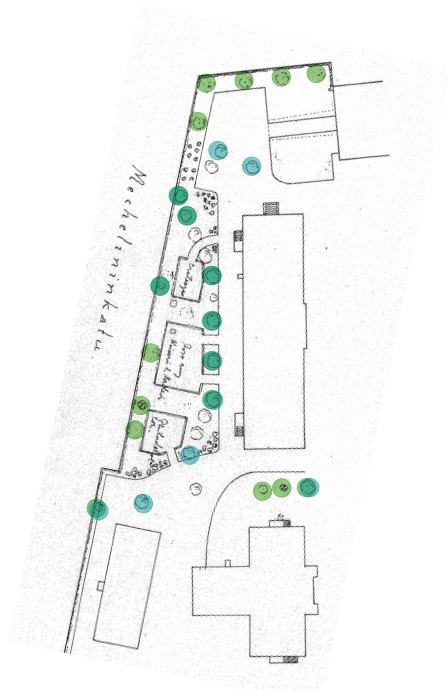
Vaivaistalon saapumispihan sommitelma, Lasaretin maisemapuisto, on säilynyt alueella edelleen. Puisto on ilmeisesti rakennettu vai-vaistalon tai viimeistään sairaalan rakentamisen yhteydessä. Vuoden 1873 asemapiirroksessa muotoaiheita ei vielä näy. Sommitelma osoittaa, että laitoksen yleisilmeeseen on haluttu panostaa. Mallia on saatettu ottaa viereisestä huvilasta 56 B, jonka kanssa vaivaistalolla oli yhteinen tonttiraja. Myöhemmin Pauligin huvilana tunnetun rakennuksen saapumistie johti huvilalle laajan maisematyylisen puiston läpi. O. W. Furuhielm perusti alueen kävelypuistot jo 1830-luvulla.

Vielä nykyään 1800-luvun lopun vanhat käytävinjat ovat pääosin paikoillaan. Myös vanha saapumistien linja on edelleen havaittavissa maastossa puistokäytävänä. Vuoden 1925 ympäristösuunnitelmaa on ilmeisesti edeltänyt alueen inventointi, joka näkyy suunnitelman pohjakartalla. Suunnitelmassa käytävinjat poikkeavat hieman vuoden 1889 asemapiirroksesta. Vuoden 1936 asemapiirroksessa polkulinjat ovat paikoin siirtyneet ja aiemmin työ- ja vaivaistalolle johtanut tie on kaventunut puistokäytäväksi, kun yhteys on katkennut sisäautopaviljongin rakentamisen jälkeen. Puisto on myös hieman laajentunut itään. Puiston tilallinen rakenne on vuoden 1936 ilmakuvasa edelleen sama kuin 1925 suunnitelmassa.

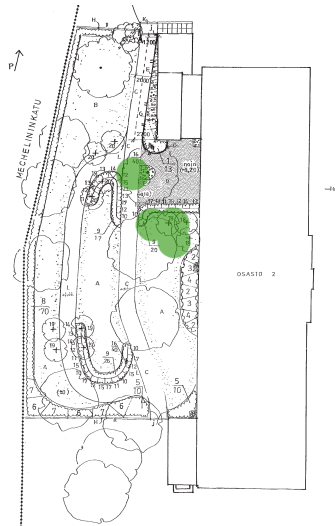
Lasaretin maisemapuistosta on löytynyt ajoittamaton inventointikartta (kuva ylä oik.). Inventoinnissa todetut puut näkyvät vuoden 1936 ilmakuvasa pieninä. Sairaalan istutuksia käsittelevistä tilikirjoista käy ilmi, että inventoitu kasvillisuus on ostettu vuonna 1928. Inventointikartassa näkyy hahmotelmana linjoja sisäautopaviljongin kulkuaukon mukaisesta linjauksesta sekä sairaalan hallintorakennuksen ja lasarettirakennuksen välisestä linjauksesta.

Sairaalarakennuksen länsipuolella on laitoksen viljelysmaita rajaava kaartuva puurivi, joka on jo vuoden 1925 suunnitelmassa. Mechelininkadun rakentamisen jälkeen rakennuksen taakse jäi enää suhteellisen pieni piha-alue. Juuri tähän alueeseen Kivelän sairaalan hallitus todennäköisesti viittasi vuonna 1917 ilmoittaessaan yllähallitukselle, että sairaalan toimitsija oli sairaalan perustamisesta saakka viljellyt sairaalan alueella sijainnutta pienehköä puutarhamaat omiin tarpeisiinsa. Samaa aluetta viljeli köyhäntalon aikana sen johtaja. Vuonna 1937 päivätyn suunnitelman mukaan puutarhamaan tilalle suunniteltiin oleskelupuutarha lehtimajoineen. Suunnitelma on ensimmäinen, joka ottaa kantaa muuttuneeseen tilarakenteeseen. Lehtimajoja on ollut kolme, joista yksi Grataecus (orapihlaja), toinen Rosa rugosa Kaiserin des Nordens (ruusu) ja kolmas Philadelphus coronarius (jasmike). Lehtimajat erottuvat selkeästi vuoden 1943 ilmakuvasa. Helsingin kaupungin rakennusviraston arkistosta löytynyt suunnitelma on signeeraamaton, mutta piirustustyylistä ja käsialasta voidaan melko varmasti päätellä, että suunnitelman on laatinut tuolloin kaupungin puutarhaneuvojana toiminut Elisabeth Koch. Myös kasvilajivalinnat ja suunnitelmaelementit tukevat olettamusta.

Alueesta on myös löytynyt myöhäisempi suunnitelma vuodelta 1989. Se on laadittu Helsingin kaupungin rakennusviraston puisto-osaston suunnittelutoimistossa. Vuoden 2011 inventointi osoittaa, että vuoden 1989 suunnitelman kasvilajit ovat edelleen puutarhasa, joten siinä esitetyt istutukset on luultavasti toteutettu.

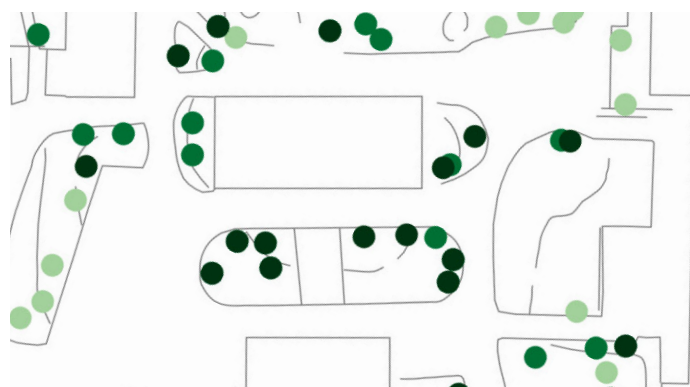
Vuoden 1937 istutussuunnitelma on mahdollisesti Elisabeth Kochin. Suunnitelman mukaiset istutukset näkyvät vuoden 1943 ilmakuvasa. Sommitelma on sittemmin tuhoutunut. Vuoden 1943 ilmakuvasa näkyvät, suunnitelmassa esitetyt, puut ovat kuvassa vihreällä. HKR

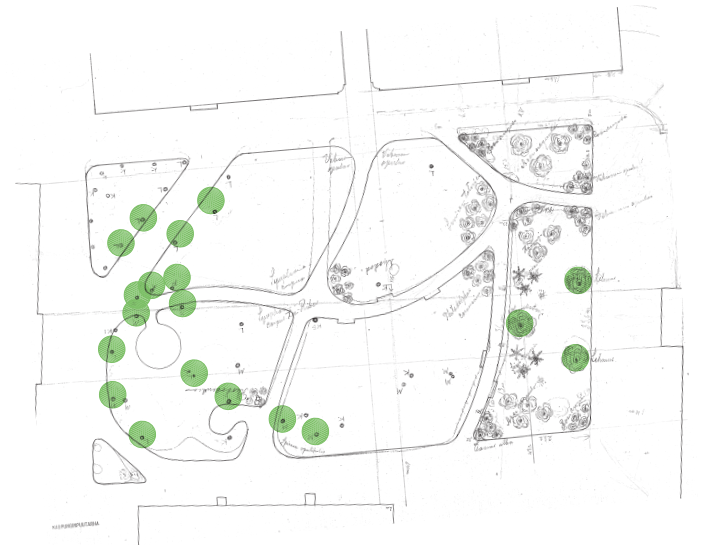
Vuoden 1989 pihasuunnitelma. Vuoden 2011 inventointi osoittaa, että puutarhassa on edelleen ko. suunnitelman mukaisia kasveja, joten suunnitelma lienee toteutettu. Vuoden 2011 inventoinnissa havaitut puut vihreällä. RW

Lasaretin länsipuolen kasvialstoja rajaava puurivi näkyy selvästi. Viereisen inventointikartan mukaiset polkulinjat hahmottuvat, mutta pinta näkyy avonaisena ilman inventointikartassa näkyviä pensaita. Suunnitelman päälle on merkitty vuoden 1936 ilmakuvasa mukainen puusto vihreällä. HKA

Pohjoisosan nykytila – kaikki puut vuonna 2011.

Tähän ajoittamattomaan karttaan inventoidut männyt näkyvät vielä vuoden 1943 ilmakuvasa. Enää niitä ei ole. Kuvan merkintöjen käsiala on mahdollisesti Bengt Schalinin. Inventointi on mahdollisesti tehty uusien sairaalarakennusten vaatimia toimenpiteitä ajatellen. Siinä tapauksessa inventointi olisi 1930-luvulta. Kuvaan on merkitty vihreällä vuoden 2011 inventoinnissa jäljellä olleet puut. HKA

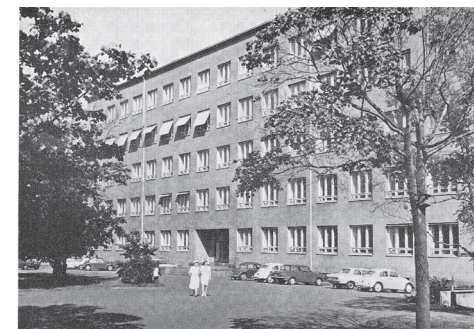
Vuoden 1936 ilmakuvasa Etutorpan ja Takatorpan välissä näkyy istutuksia, joita ei ole vuoden 1925 puutarhasuunnitelmassa. HKM

Köyhäintalon vanhan piha-alueen muutosommitelma on edelleen paikallaan. Ylempi kuva on ajoittamaton. MV

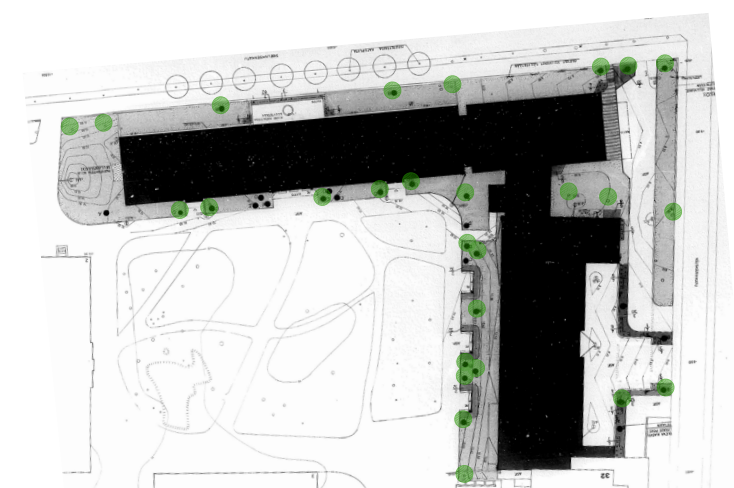
Lasaretin maisemapuiston yleisilme on ollut vehreä. Sairaaloiden nurmikoita leikattiin vain pari kertaa kesässä. Kuva ajoittamaton. MV

*Hallinto-, poliklinikka- ja asuntorakennus.**

Nykytila.

Vuonna 1982 rakennusviraston puisto-osastolla laadittu istutussuunnitelma. Nykyiset puut on merkitty vihreällä. RVV

1980-luvun sokkelinvierusistutukset ovat muuttaneet pihan luonnetta.

**Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia, s. 247.*

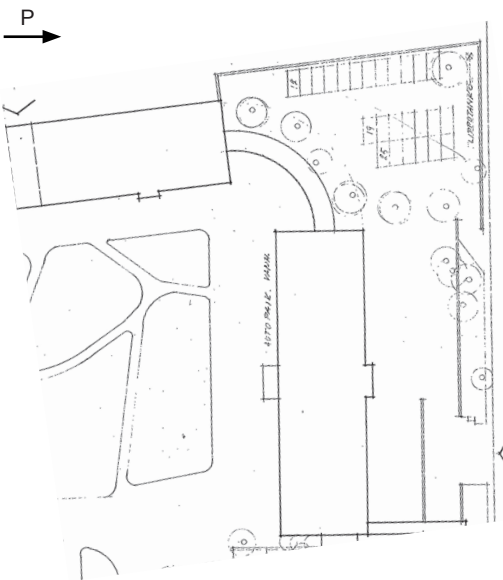
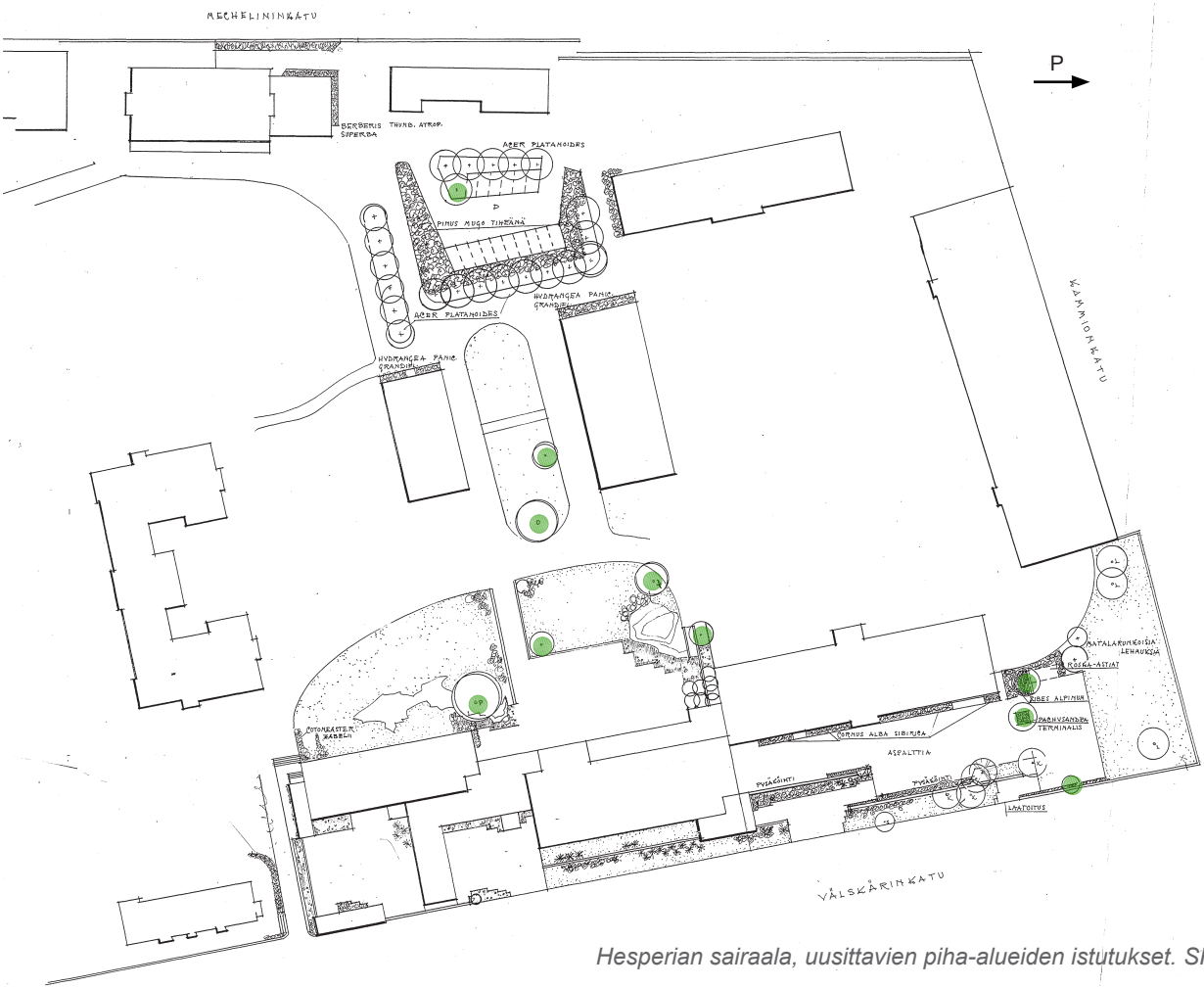
KIVELÄN SAIRAALAN SISÄTAUTIPAVILJONGIN, HALLINTORAKENNUKSEN JA HESPERIAN SAIRAALAN PIHA-ALUEET

Vuoden 1936 ilmakuvassa sekä viistoilmakuvassa vuodelta 1932 (s. 79) näkyvät selvästi rakennusten edustan järjestelyt Välskärinkadun ja Sibeliuksenkadun kulmassa. Toteutuneen ratkaisun mukaisista suunnitelmaa ei ole löytynyt. Rakennusten edusta on avoin ja puistomainen, ja alueen keskellä on mahdollisesti pysäköintialue. Etuistutukset liittyvät katuun ilman aitoja. Pihan puolella rakennusten välittömässä läheisyydessä ei ole istutuksia vaan rakennukset liittyvät suoraan maanpintaan. Vuonna 1965 otetussa valokuvassa rakennuksen sisäpihan puoleisilla seinustoilla on pysäköityjä autoja. 1980-luvun uuden sisäänkäyntirakennuksen rakentamisen yhteydessä on tehty Eva ja Jaakko Paatelan suunnitelman mukaan ajoportit Sibeliuksenkadulta tontin länsi- ja itäreunaan. Lisäksi Välskärinkadun puoleisia muureja on lyhennetty ja käännetty. Suunnitelmissa on myös esitetty istutuksia sisäpihalle rakennusten seinustoille. Vuonna 1982 rakennusviraston puisto-osastolla laadittu istutussuunnitelman mukaiset kasvit ovat edelleen paikoillaan. Ypyöiden 1960-luvun suunnitelmassa hallintorakennuksen pohjoispäässä esitetyt puut ovat ympäristön muutoksista huolimatta edelleen paikoillaan.

Hesperian sairaalan lähiympäristö on suunniteltu rakennukseen liittyvänä kokonaisuutena. Ragnar ja Martta Ypyän piirustusarkistosta on löytynyt erilaisia tutkielmia pihan muureista. Rakennuksen lähiympäristö näyttää toteutuneen arkkitehdin suunnitelman mukaisesti. Istutussuunnitelman laatijasta ei ole tietoa, mutta se on laadittu rakennusviraston puisto-osastolla. Tosin vuoden 2011 inventoinnin perusteella osa nykyisistä lajeista poikkeaa suunnitelmasta.

Inventoinnin perusteella lähimmäksi osuu Suomen rakennustaiteen museon Ypyöiden arkistosta löytynyt ajoittamaton suunnitelma ”Hesperian sairaala, uusittavien piha-alueiden istutukset”. Erityisesti Hesperian sairaalan ympäristössä on edelleen puita suunnitelman mukaisilla paikoilla, joskin osa lieenee jo suunnitteluajankohdasta olemassa olleita.

Asemapiirroksessa on esitetty hallintorakennuksen edustalle uusia pihajärjestelyjä ja Hesperian sairaalan pihajärjestelyjä. Suunnitelmassa on esitetty myös muurijärjestelyjä Mechelininkadun, Sibeliuksenkadun ja Välskärinkadun varteen. Vuoden 1970 keskeneräisessä asemapiirroksessa, joka on myös löytynyt Ypyöiden arkistosta, on Sibeliuksenkadun ja Välskärinkadun kulmaan esitetty pysäköintialueita. Rakennusten sisäpihan puoleiset seinustat ovat edelleen istutettamatta. Asemapiirroksessa on esitetty myös keittiö- ja hoitotalon päädyen ajoportit.

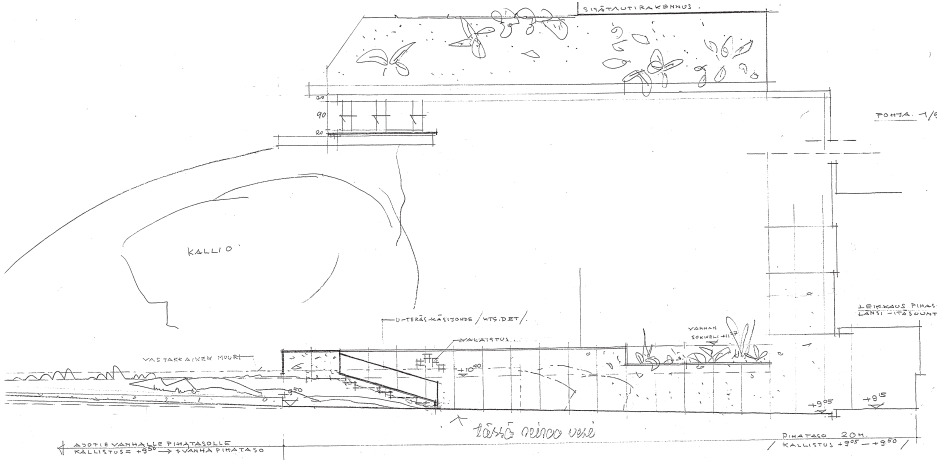
1970-luvun keskeneräisessä luonnoksessa on tutkittu pysäköintipaikkoja alueen koillisnurkkaan. SRM

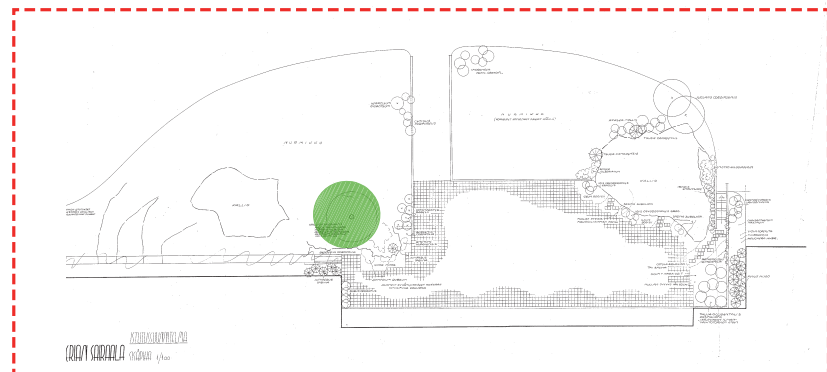
Läntinen sivurakennus nk. kirkko, vuonna 1961. Lähde Börje O Löfman / Albumit auki.

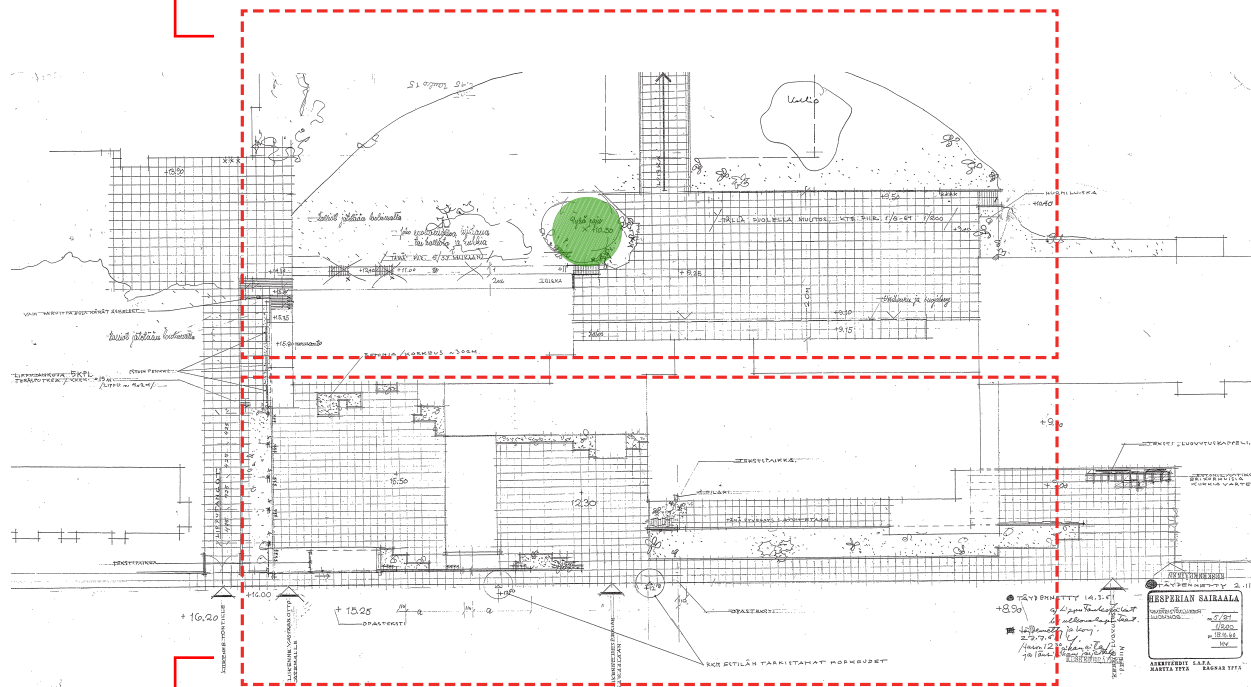
Läntisen sivurakennuksen paikalle 1970-luvulla toteutettu pysäköintialue.

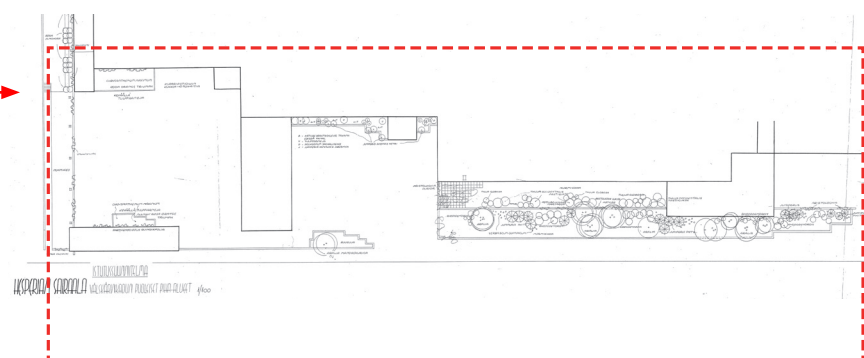
Martta ja Ragnar Ypyän sairaalasuunnitelmaan on liittynyt myös pihasuunnitelma, muun muassa muureihin liittyviä pihadetaljeja on mietitty huolellisesti. Pihamaan järjestely 1961. SRM

Hesperian sairaala, istutussuunnitelma. Nykyiset puut merkitty vihreällä. SRM

*Hesperian sairaala, ympäristöalueen luonnos vuodelta 1960. SRM
Suunnitelman mukainen säilynyt puu on merkitty vihreällä. SRM*

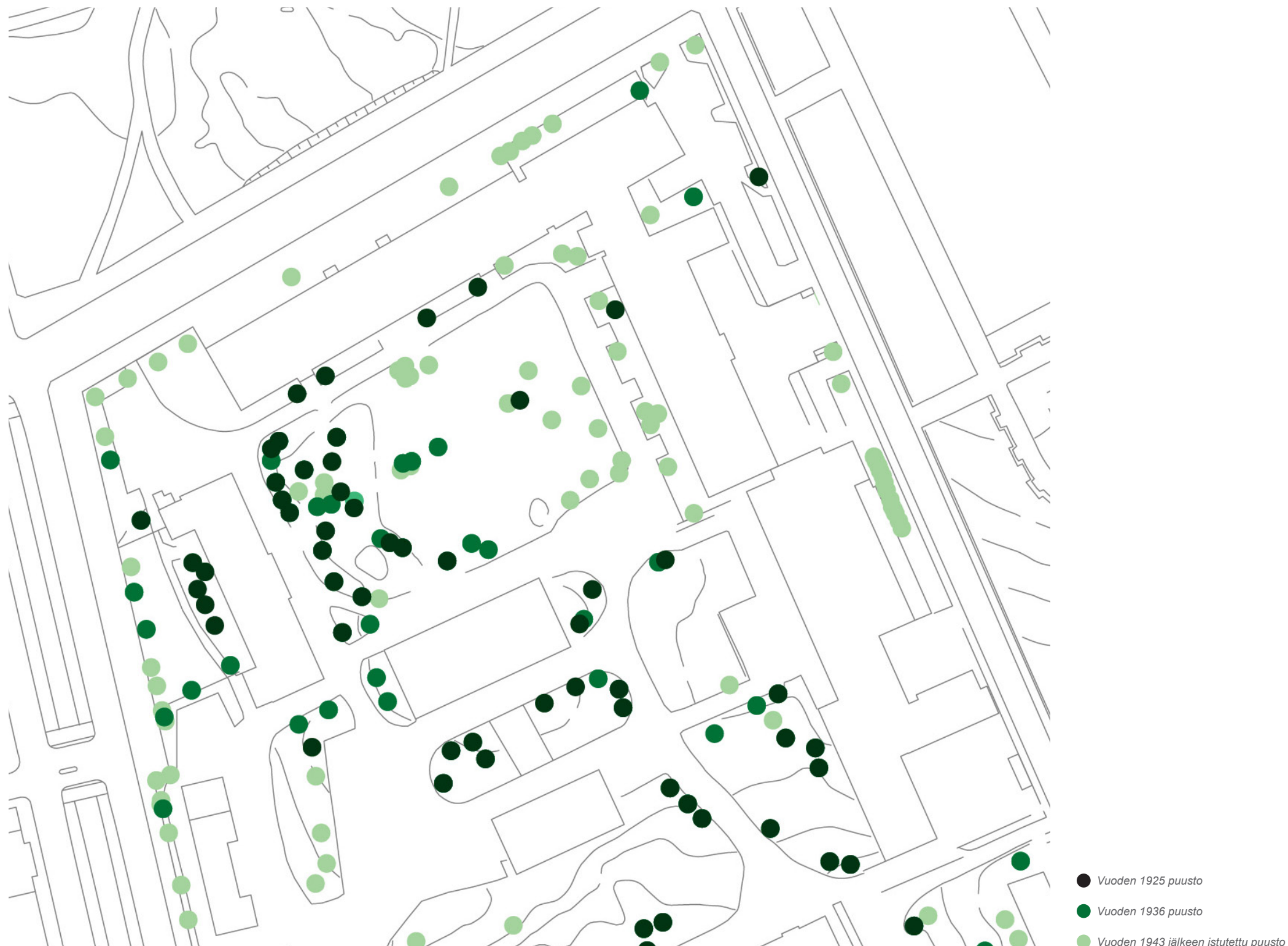

1960-luvun istutussuunnitelmissa kadunvarren istutukset ovat yhteneväiset. SRM

Ympäristöä vuonna 2011.

Pohjoisosan nykytila - kaikki puut vuonna 2011

Muotopuutarhan suunnitelma vuodelta 1925. HKA

Ajoittamattomassa valokuvassa rakennuksen edessä ei näy so-
ra-aluetta. Keskilinjalla on matalia istutusrivejä. Kuvan ottohetki
on todennäköisesti ajalta ennen muotopuutarhan rakentamista.

Rakennuksen länsipäädyssä kalliolla sijaitsi "Inspektörs lusthus"
("Tarkastajan huvimaja"), jonka rakentamisajankohta on epäsel-
vä. Huvimaja näkyy jo uudesta mielisairaalarakennuksesta ote-
tussa valokuvassa, joten se lienee rakennettu 1800-luvun lopulla.

KESKIOSA MIELISAIRAALAN MUOTOPUUTARHA

Vuoden 1894 kunnalliskertomuksesta löytyy maininta mielisairaalarakennuksen ympäristöstä kohdasta "Planering kring dårvårdsbyggnaden å Fattiggården" (s. 136). Siinä todetaan, että kaupungin köyhäintalon tarkastaja talousjohtaja Degerholm on luvannut laitoksen henkilökuntaa apuna käyttäen huolehtia tien suunnittelusta ja rakentamisesta uuden mielisairaalarakennuksen ympäristössä (huom. vapaa suom. tekijän).

Vuoden 1912 sairaala-alueesta laaditussa kartassa mielisairaalarakennuksen eteläpuoli on vihreää, mutta rakennuksen saapumispäi on merkitty samalla värillä kuin tiet. Vuoden 1925 Brunilan puutarhasuunnitelman pohjana olevassa kartassa rakennuksen ympärillä on alue, joka on merkitty samalla tavalla kuin pihakäytävät. Suunnitelmassa kävelypihaksi esitetyllä alueella on ilmeisesti ollut viljelyksiä.

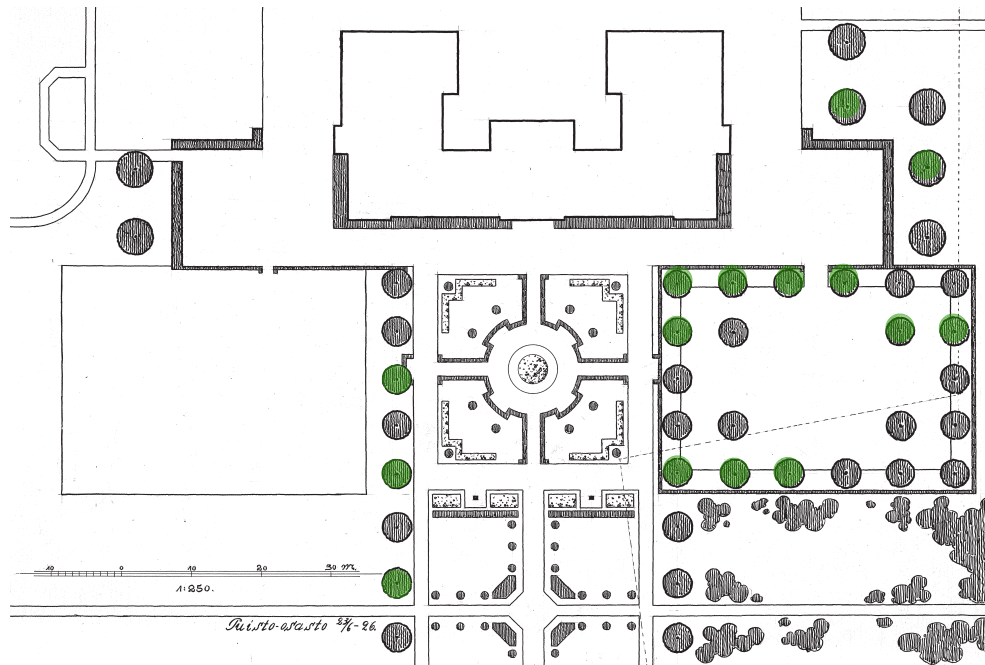
Mielisairaalarakennuksen eteläpuolen muotopuutarha on vuonna 1925 Brunilan laadittaman suunnitelman merkittävin uusi osa. Suunnitelma on –alueen maasto huomioon ottaen – erikoisen symmetrinen aksiaalissommitelma. Esitetyistä kävelypihoista itäinen toteutui yleissuunnitelman hengessä myöhemmin laadittujen tarkempien suunnitelmien mukaan. Piha kuitenkin tuhoutui vuonna 1997, kun sairaalatontista Välskärinkadun varresta erotettiin tontti asuinrakennukselle. Kävelypihan osa ja puurivi jäivät uudisrakennuksen alle.

On mahdollista, että myös läntinen kävelypiha toteutettiin. Suunnitelman esitys on siinä tapauksessa kuitenkin harhaanjohtava, sillä alueella on hyvin jyrkkäreunainen, pääosin kalliopaljastumista muodostuva kallioalue. Kallionkoloihin on istutettu erilaisia kivikoperennoja, ja vielä vuoden 2011 inventoinnissa alueella katsottiin olevan suuri koriste-arvo.

Todennäköisesti muotopuutarhan aluetta käytettiin käyskentelyyn. Sen merkittävimmät istutukset sijaitsivat rakennuksen edessä rakennuksen keskilinjän molemmin puolin. Muilta osin muotopuutarha on toteutunut osin kalliomaastoon sovitettuna. Alueella on myös säilytetty hienoja mäntyjä, joiden sijainnit rikkovat symmetriaa. Vuoden 1936 ilmakuvastä käy ilmi, että sairaala-alueen aidan ulkopuolisen alueen (ent. Strömstenin plantaasien alue) osalta suunnitelmaa ei ole toteutettu.

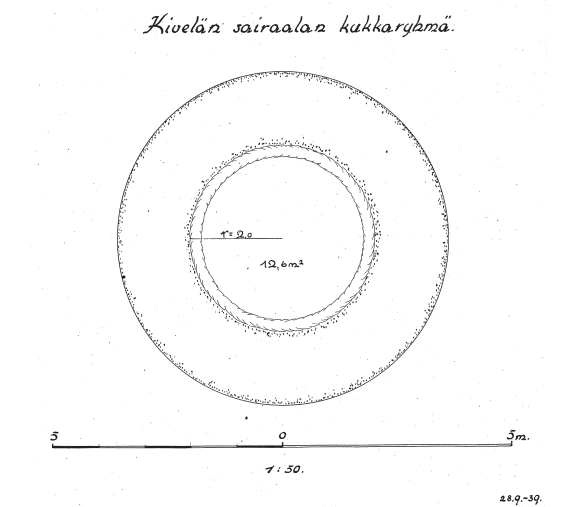
Läntisen kävelypihan kallioperen-
naistutuksia sekä puutarhalampi
vuonna 2011.

Vuonna 2011 tehty inventointi osoitti, että osa vuoden 1962 muotopuutarhasommitelman
puista on säilynyt. Säilyneet puut on merkitty kuvassa vihreällä. HKA

Itäisen kävelypihan tilanne vuonna
2011.

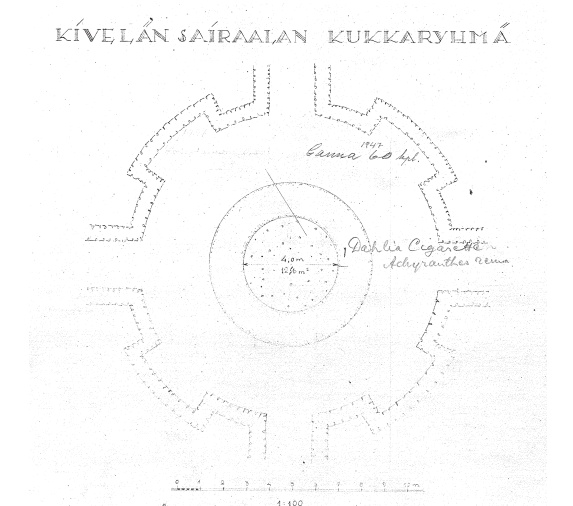
Kivelän sairaalan kukkaryhmä vuonna 1939. HKA

Ränsistynyt muotopuutarha vuonna 2011.

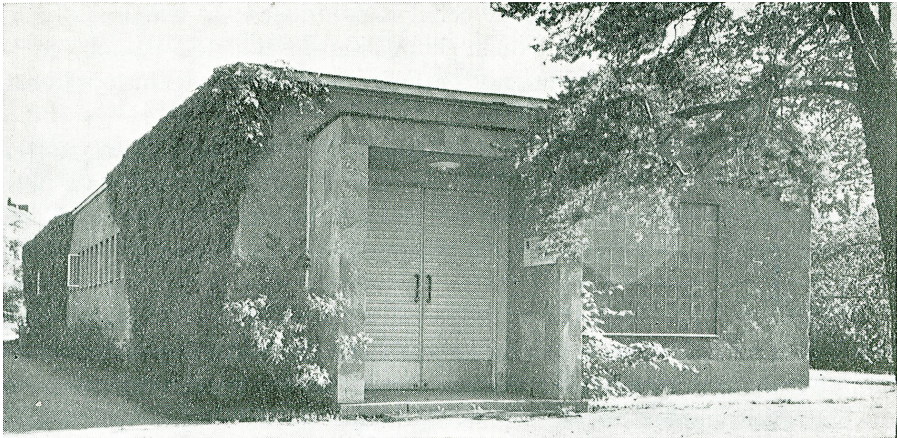
Muotopuutarha toteutettuna. MV

Kivelän sairaalan kukkaryhmä vuonna 1945. HKA

RUUMISHUONEEN ULKOALUEET

Kivelän sairaalan obduktiorakennuksesta on laadittu useita suunnitelmia. Vuoden 1943 ilmakuvan perusteella näyttäisi siltä, että istutukset on toteutettu vasta myöhemmin. Niiden pohjana olevasta suunnitelmasta ei kuitenkaan ole tarkempaa tietoa. Ruumishuoneen ympäristöön on laadittu useita suunnitelmia

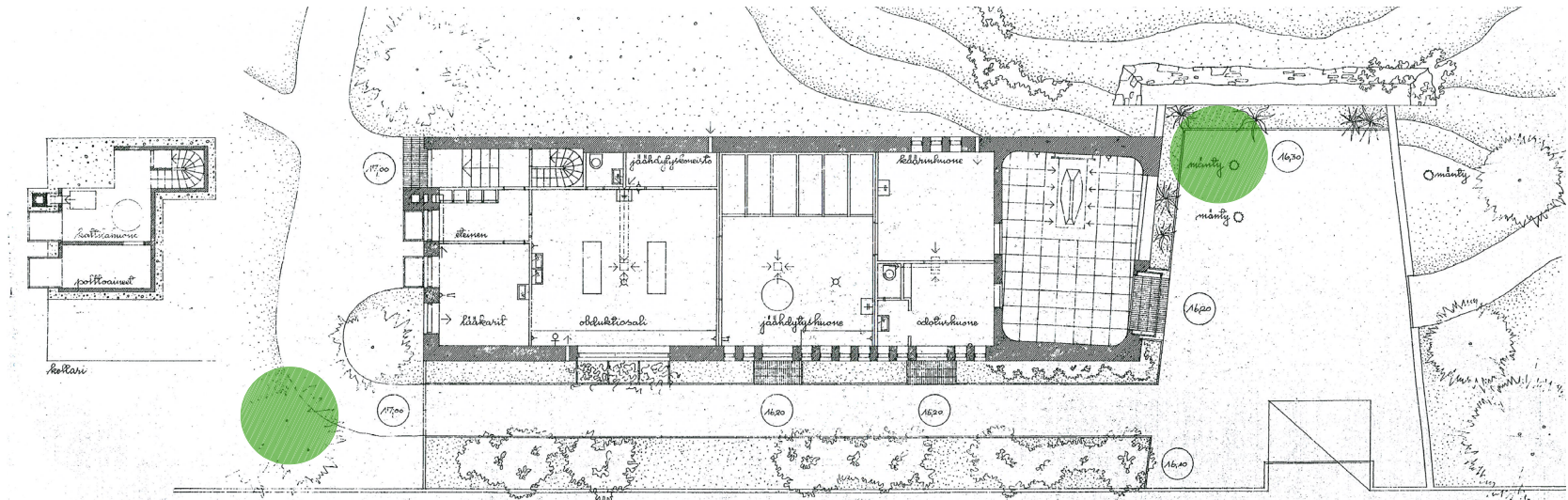
Valokuvassa näkyvät toteutetut istutukset.*

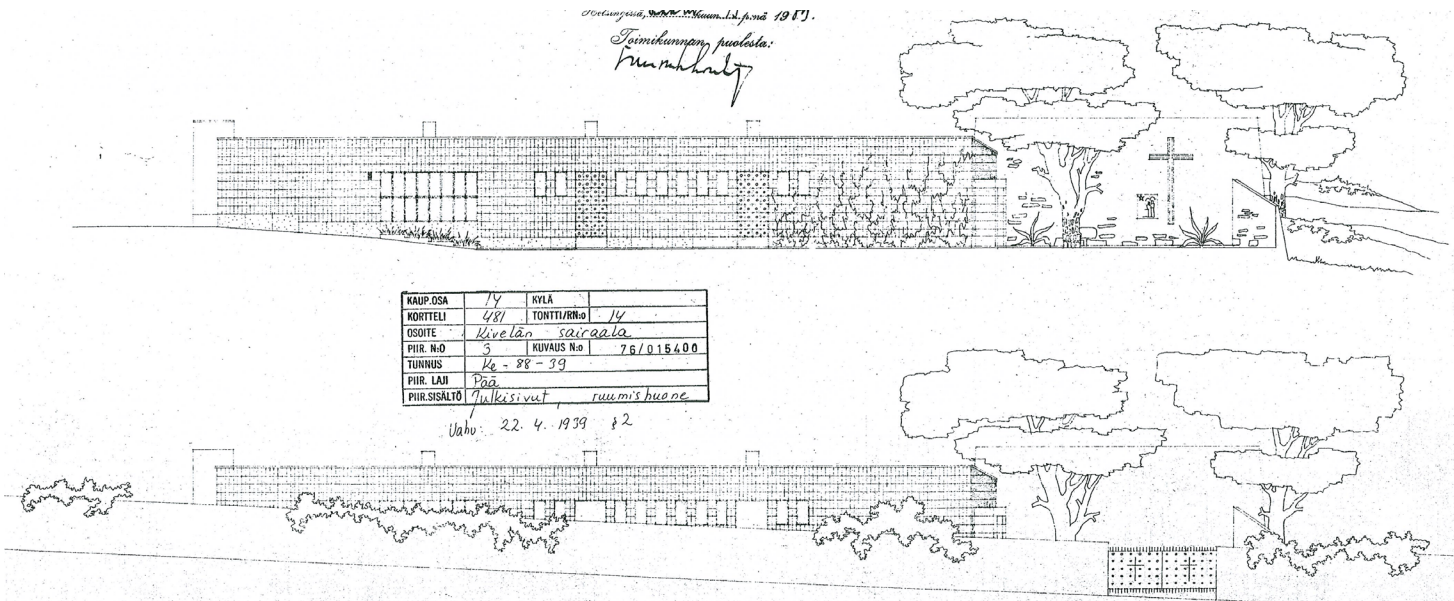
Nykytila.

Ilmakuva vuodelta 1943. KSV

Ruumishuoneeseen liittyvä pihasuunnitelma vuodelta 1939. Suunnitelman mukainen säilynyt puu on merkitty vihreällä. RVV

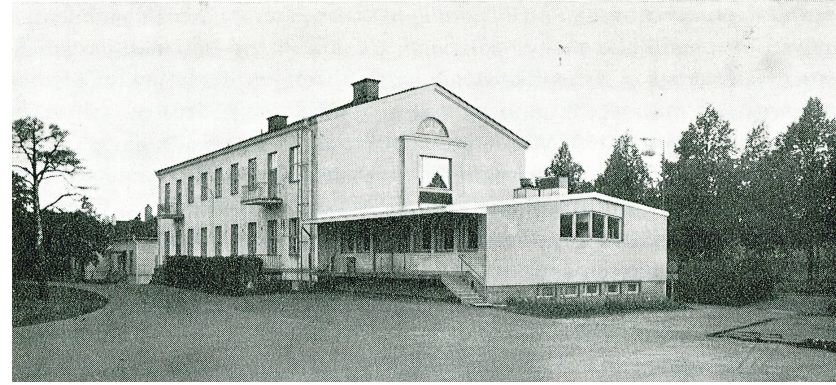

Ruumishuoneen julkisivusuunnitelmissa on esitetty köynnöksiä sekä sisäänkäynnin suuret männyt. RVV

*Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia, s. 255.

KIVELÄN SAIRAALAN KEITTIÖRAKENNUKSEN PIHA

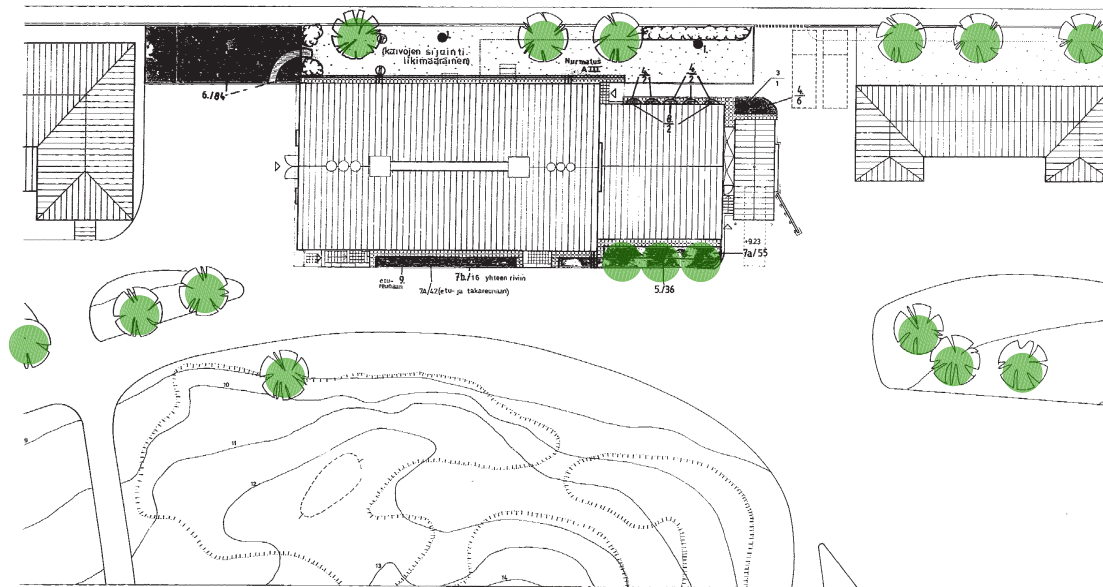
Rakennuksen ympäristö näyttää vuosien 1936 ja 1943 ilmakuvissa suhteellisen paljaalta sorapinnalta. Vuoden 1936 ilmakuvassa keittiörakennuksen seinustalla näkyy istutuksia. Vuonna 1995 keittiörakennuksen ympärillä on ilmeisesti tarkistettu kuivatusjärjestelyjä, ja siinä yhteydessä rakennuksen seinustan istutukset on uusittu. Suunnitelmassa esitetyjä lajeja todettiin paikalla edelleen vuoden 2011 inventoinnissa.

Keittiörakennuksen seinustoilla näkyy pensasistutuksia.
Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia, s. 234.

Nykytila.

Istutussuunnitelma vuodelta 1995. Vuoden 2011 tilanteen mukaiset puut on merkitty vihreällä. HKR

Kivelän sairaalan keittiörakennus vuonna 1961.
Kuva: Börje O Löfman / Albumit auki.

Puutarhasuunnitelma vuodelta 1925. HKA

Vuonna 1907 valmistunut sairaalan puurakennus, joka toimi muun muassa silmäklinikkana. Eino Heinonen kuvasi rakennuksen 1940-luvun lopulla. HKM

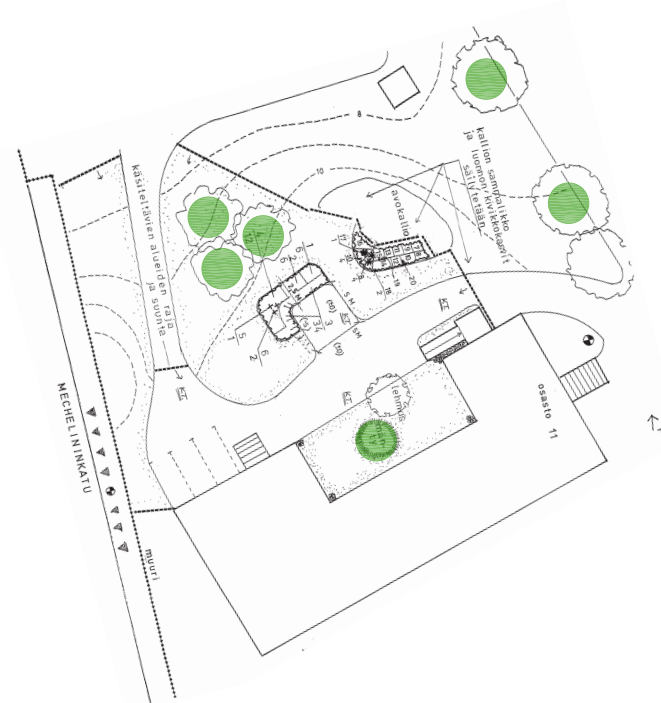
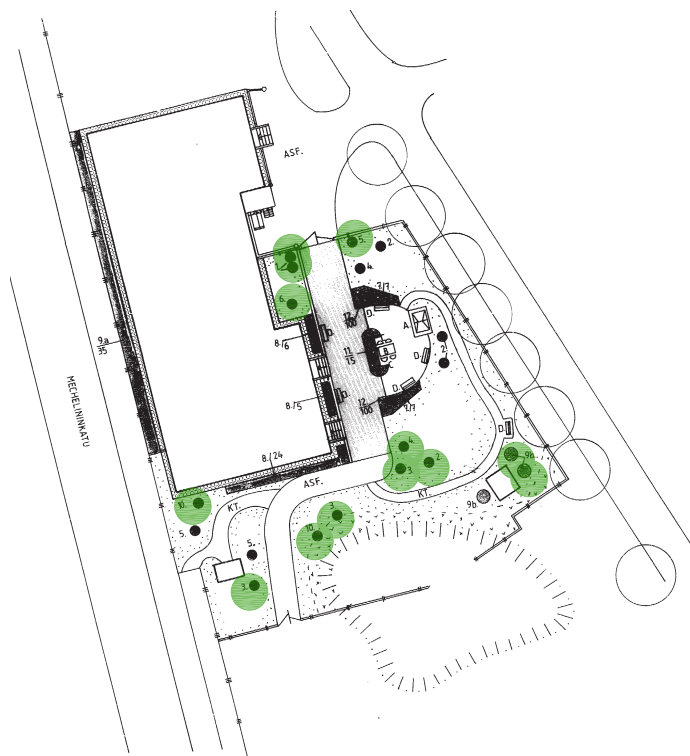
Nykyään rakennuksessa toimii päiväkotia.

ETELÄOSA

KÖYHÄINTALON TUBERKULOOSIPAVILJONKIENTEN JA TYÖLAITOKSEN YMPÄRISTÖ

Keuhkotautipaviljonkien rakentamiseen liittyi terveystaloudellinen kriisi, sillä sairaalan tilat eivät riittäneet sekä keuhkotauti- että mielenterveyspotilaiden hoitoon. Paviljongit rakennettiin peräjälkeen nopealla aikataululla ilmeisesti yksien tyyppipiirustusten mukaan. Rakennuksista on esitetty asemapiirroksissa vain sijainnit. Vuoden 1925 puutarhasuunnitelmassa kaikille paviljongeille johtaa reitti nykyiseltä Lasaretnraitilta. Lisäksi rakennusten edustalle on suunniteltu avoimet mahdollisesti sorapintaiset piha-alueet. Vuosien 1936 ja 1943 ilmakuviin tilanne näyttää olevan pääpiirteissään vuoden 1925 tilanteen mukainen.

Kahdesta pohjoisimmasta paviljongista on laadittu 1980–90-luvulla pihasuunnitelmia, jotka on toteutettu ilmeisesti rakennusten peruskorjausten tai muutuskorjausten yhteydessä.

Ennen Mechelininkadun rakentamista tuberkuloosipaviljonkien sijoituspaikka oli karu ja alueella kasvoi kalliomäntyjä. Sairaalalaitoksen historia

Tuberkuloosipaviljongin (rak. 11) istutussuunnitelmaan vuodelta 1989 on merkitty vihreällä inventoinnissa vuonna 2011 havaitut säilyneet suunnitelman mukaiset uudet sekä suunnitelmassa esitetyt olemassa olevat puut. HKR

Tuberkuloosipaviljongin (rak. 11) muutos, pihapiirros. RVV Pihasuunnitelmaan vuodelta 1999 on merkitty vihreällä inventoinnissa vuonna 2011 havaitut säilyneet puut.

Nykytila - kaikki puut.

Oikealla näkyvä rakennus ilmeisesti rakennettiin alun perin työlaitoksen työnjohtajan asunnoksi työlaitoksen rakentamisen yhteydessä. Puinen asuinrakennus palveli myöhemmin lääkärin asuntolana. Rakennuksesta ei löydy juurikaan mainintoja. Rakennukselle on johtanut koivukujanne Lasaretnraitilta.

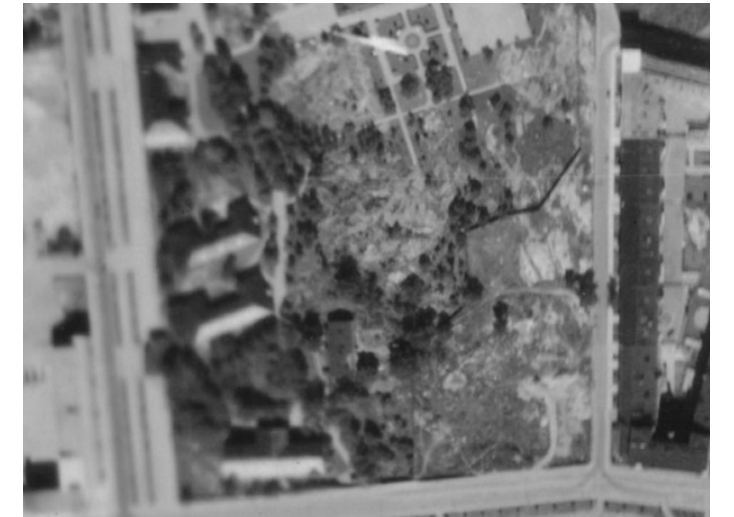
Työpajarakennuksen ympäristö käsittely perustuu vuoden 1925 suunnitelmassa vielä vallinneeseen tilanteeseen, missä työpajarakennuksen länsipuolella sijainneille ruumishuoneelle, huussille ja liiterille (jotka myöhemmin jäivät Mechelininkadun alle) on osoitettu kulkutiet. Voidaan olettaa, että suunnitelmassa em. alueet ovat juuri niitä, joille ei ole osoitettu toimenpiteitä, sillä kadun rakentaminen ja siitä aiheutuvat muutokset ovat olleet tiedossa. Mechelininkadun rakentamisen ja tontin aitaamisen jälkeen ko. osa puutarhaa on muuttunut kokonaan. Vuoden 2011 inventoinnissa puurivit sekä huussin vanha paikka (erilaisena kasvillisuutena) ovat vielä näkyvissä.

Työlaitos sijoitettiin kauas laitoksen taakse. Näin alueen sisäiseksi yhteydeksi muodostui nykyinen Lasaretnraitti. Tie näkyy kuitenkin jo vuoden 1873 asemapiirroksessa, joten voitaneen epäillä, että työlaitos on haluttu sijoittaa tontin äärimmäiseen nurkkaan olemassa olevan tien varteen. Työlaitoksen ympäristö on muihin vaivaistalon rakennuksiin nähden eri koordinaatistossa. Koordinaatisto noudattaa alueen itäistä tonttirajaa. Työlaitoksen rakennukset muodostivat oman pihapiirinsä.

Vuoden 1925 sairaala-alueen puutarhasuunnitelman pohjana olevassa kartassa näkyvät työlaitoksen rakennukset. Ympäristön elementtejä olivat lähinnä kulkutiet ja niitä reunustaneet puurivit. Mechelininkadun rakentamisen jälkeen suuri osa yhteyksistä jäi pois tarpeettomina. Vuonna 1962 Hesperian sairaalan suunnittelun yhteydessä koko sairaala-alue rajattiin aidalla ja entisen työlaitoksen piha suunniteltiin uudelleen. Vuoden 2011 inventoinnin perusteella voidaan todeta, että kyseinen suunnitelma on ainakin pääosin toteutunut. Tosin maastoinventoinnissa ei löydetty yhtään suunnitelmassa esitettyjä kirsikkapuita. Puretun työlaitoksen johtajan asunnon (myöhemmin lääkärin asuntolan) perustukset ovat edelleen maastossa, samoin rakennukselle johtanut koivukuja ja jonkin verran rakennusta ympäröinyttä puutarhakasvillisuutta.

Tilanne vuonna 2011. Vanhan lääkärin asuntolan kivijalka ja rakennukselle johtanut koivukuja on vielä maastossa. Rakennuksen ympärillä on vanhaa puutarhakasvillisuutta.

Alue vuoden 1936 ilmakuvassa.

6 ALUETTA RAJAAVAT KADUT

ALUETTA RAJAAVIEN KATUTILOJEN KEHITYS

POHJOINEN HESPERIANKATU

Pohjoisen Hesperiankadun kohdalla on ollut kulkureitti jo 1800-luvulla. Mahdollisesti Edesviksvägen nimellä tunnettu reitti on 1880-luvun lopun asemapiirroksessa Landsbovägen ja edellä mainittua noin kymmenen vuotta vanhemmassa asemapiirroksessa väg till Edesviken. Töölön asemakaavassa vuodelta 1906 reitti nimettiin Dunckerinkaduksi, ja vuosien 1911 ja 1912 kunnalliskertomuksissa se esiintyy nimellä Kulneffkatu. Katu nimettiin Pohjoiseksi Hesperiankaduksi vasta vuonna 1936, kun asemakaavaa muutettiin Hesperian puiston osalta.

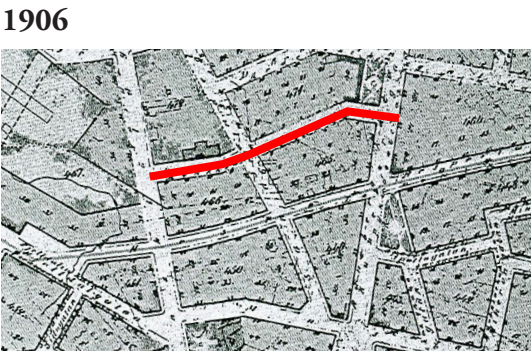
n. 1800-luvun puoliväli.

1888
Landsbovägen.

1897
Väg till Edesviken.

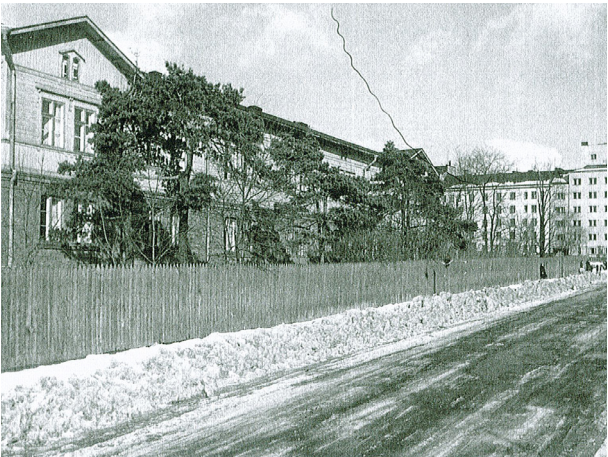
1906
Asemakaava: Duncker gatan / Dunckerin katu.

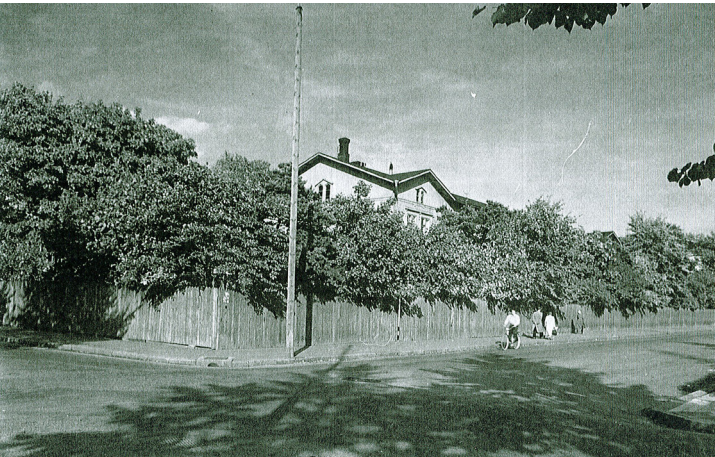
1916
Asemakaavamuutoksessa katu linjattiin uudelleen.

1936
Pohjoinen Hesperiankatu.

HKM.

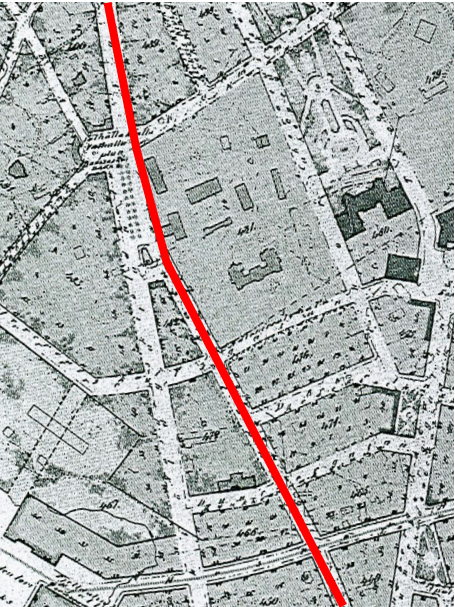
HKM.

MECHELININKATU

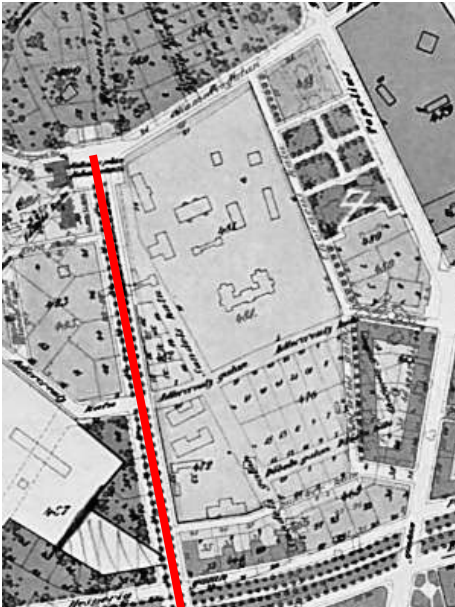
Mechelininkatu on suhteellisen uusi yhteys. Sen syntyyn ovat vaikuttaneet Töölön asemakaavan korttelirakenne ja siinä esitetyt uudet katulinjaukset, jotka johdettiin suoraan Edesvikenin köyhäintalon alueiden läpi. Vuoden 1916 asemakaavan muutoksessa yhteys linjattiin eri tavalla kuin aiemmin. Vuonna 1917 katu nimettiin Leo Mechelinin mukaan. Nykyinen nimiasu Mechelininkatu vahvistettiin vuonna 1928. Katu rakennettiin 1930-luvun puolivälissä.

1906

Nordenskjöldgatan ja Sairaalakatu.

1916

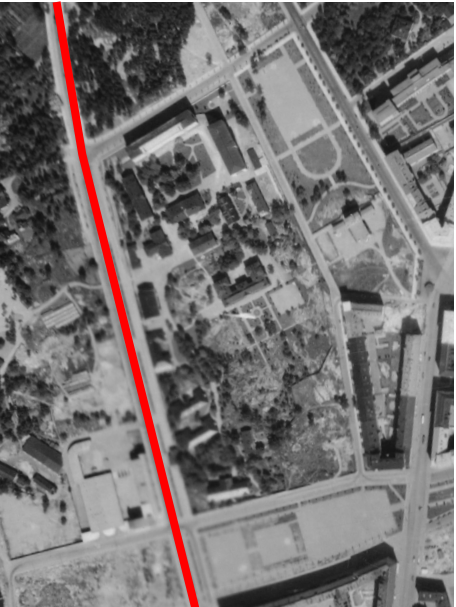
Asemakaavamuutoksessa katu linjattiin uudelleen.

1933

Katu on vielä rakentamatta. Kuva on valittavasti huonolaatuinen.

1936

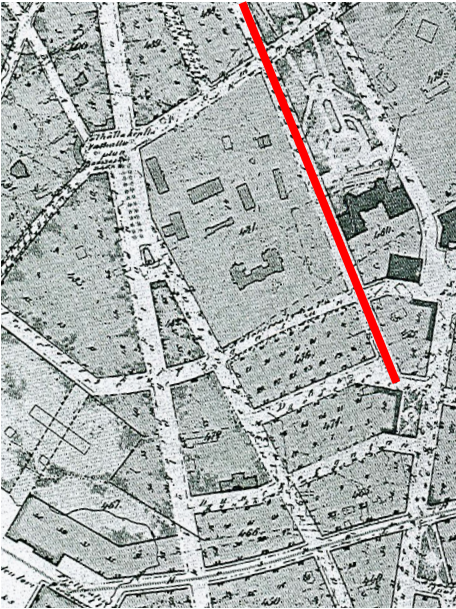
Mechelininkatu (nykyinen nimiasu vahvistettu 1928).

VÄLSKÄRINKATU

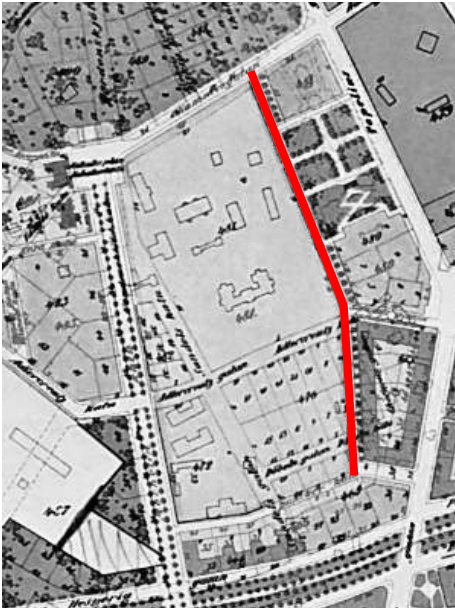
Välskärinkadun alkuperäinen nimi oli Choraeskatu ja se johti Töölön kirkolle. Vuoden 1916 asemakaavamuutoksessa katu linjattiin uudelleen. Kadun nimiasu vahvistettiin vuonna 1928.

1906

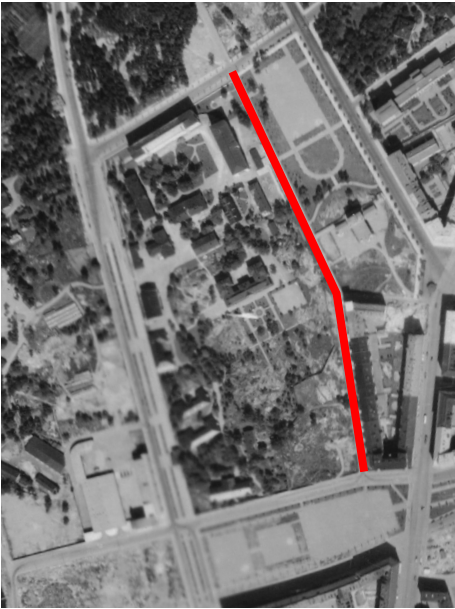
Choraeskatu.

1916

Asemakaavamuutoksessa katu linjattiin uudelleen.

1936

Välskärinkatu (nykyinen nimiasu vahvistettu 1928).

SIBELIUKSENKATU

Sibeliuksenkatu on sairaala-aluetta rajaavista yhteyksistä vanhin. Sen juuret ulottuvat 1830-luvulle, jolloin linjaus oli alueella sijainneen kävelypuutarhan (ks. s. 8) keskikäytävä. Köyhäintalon myötä reitistä tuli Fattiggårdsvägen. Kaduksi yhteys nimettiin vuonna 1909, kun sen nimiasu Kammionkatu vahvistettiin. Toistaiseksi viimeinen nimiasu on Sibeliuksenkatu. Nimitys juontuu ilmeisesti siitä, että Sibelius asui perheineen Sibeliuksenkatu 11:ssä (silloinen Kammionkatu) sota-aikana.

1831

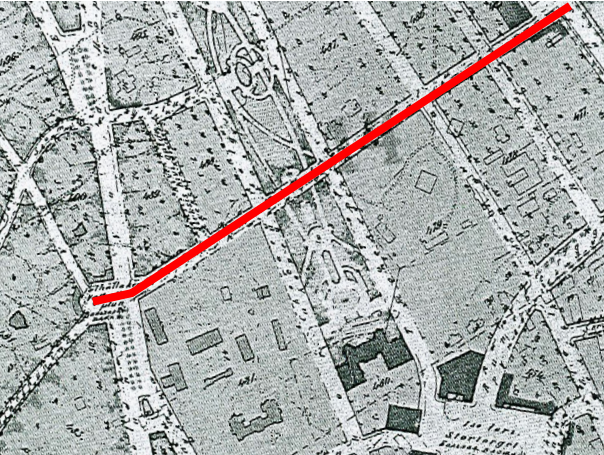
O.W. Furuahjelmin tilan puutarhakäytävät.

1888

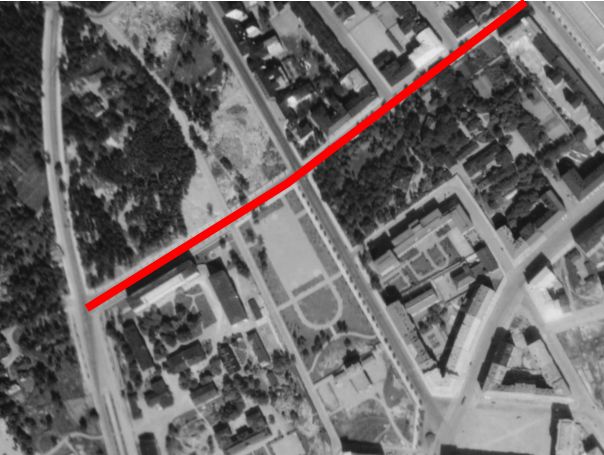
Fattiggårdsvägen (Väitetään, että Edesviksvägen olisi ollut Fattiggårdsvägen, mutta tämä tie johti Fattiggårdiin ja eteläinen, nyk. Pohjoinen Hesperiankatu, yhteys Edesvik:in. Sen sijaan tämä on voinut olla myös Edesviksvägen, sillä alunperin reitti kääntyi etelään kohti Edesvikkiä).

1906

Kammionkatu (Kammion huvilan ja myöhemmin sairaalan mukaan, nimiasu vahvistettu 1909).

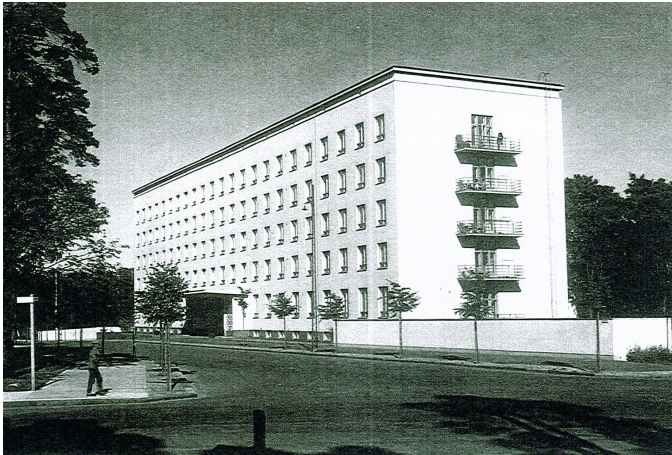
1936

Sibeliuksenkatu.

HKM.

HKM.

7 AIDAT JA MUURIT

MUURIT

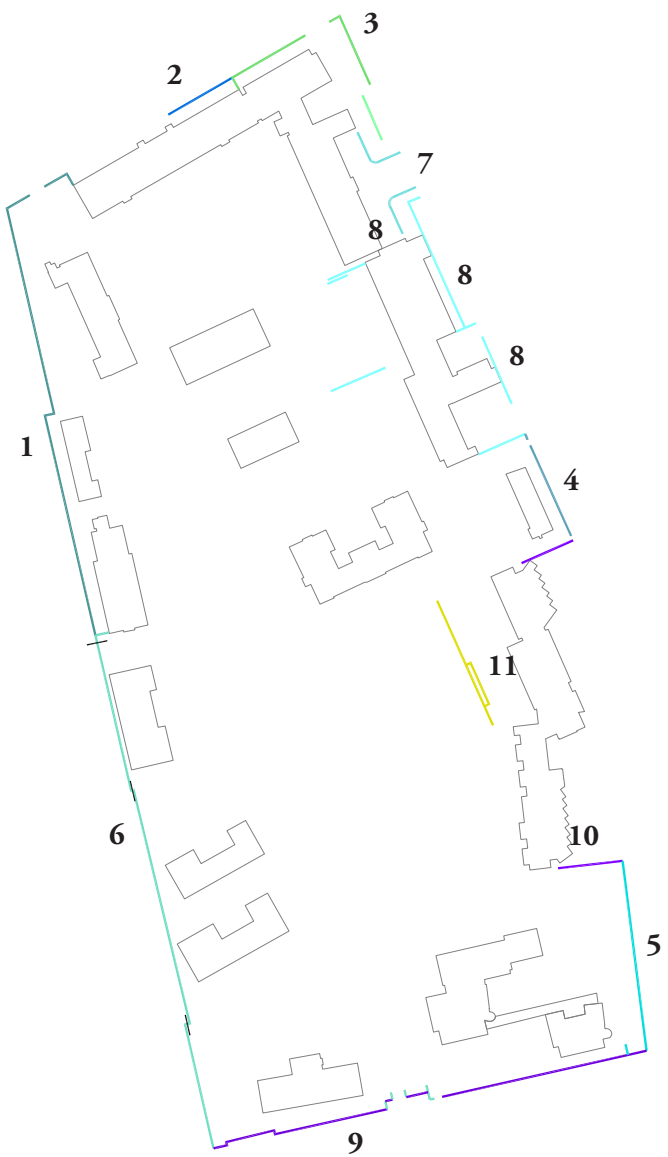
Ympäröivä kaupunki kasvoi vähitellen kiinni sairaala-alueeseen. Tätä muutosta alettiin jo ennakoida Gunnar Taucherin suunnitelmissa, joista vanhimmat ovat Mechelininkadun varteen toteutettu keittiörakennus ja autovaja vuodelta 1928. Tonttirajalle rakennusten ja Mechelininkadun väliin tehtiin betonimuuri. Nämä ensimmäiset muurit loivat lähtökohdan koko sairaalan myöhemmälle aitaamiselle betonimuurein. Nykyään, vaikka muurien yleisilme on hyvin samanlainen, niissä on selkeitä teknisiä ja esteettisiä eroavaisuuksia, joiden perusteella ne voidaan luokitella. Myös Sibeliuskadun varren muurit ja obduktiorakennuksen muuri ovat Taucherin suunnittelemia.

Tapa, jolla Taucherin suunnittelemat rakennukset rajautuvat suhteessa katutilaan edustaa klassismin selkeyttä. Betonimuurit liittyvät maanpintaan ilman välittäviä vyöhykkeitä. Muurien aukotus ja portit muodostavat monipuolisia tilasarjoja. Muurit on sijoitettu suoraan tontin ja kadun rajapintaan erillisinä vapaasti seisovina elementteinä. Varsinainen rakennus sijaitsee kauempana tontilla irrallisena muureista.

Vuonna 1950 järjestetyn kutsukilpailun tulosten pohjalta Pohjoisen Hesperiankadun varteen toteutettiin Kivelän sairaalan hoitajattarien ja henkilökunnan asuntola. Tällöin myös laadittiin ko. aluetta rajaavien muurien suunnitelmat. Tornien ympäristössä sijaitsevatkin vanhimmat Ypyöiden suunnittelemat betonimuurit. Hesperian sairaalaan liittyvät muurit ovat valmistuneet vuonna 1960. Lisäksi vuonna 1961 kaupunginhallitus päätti hyväksyä arkkitehti Ragnar Ypyn laatimat Kivelän ja Hesperian sairaaloiden alueen aidan pääpiirustukset (nro 1–9). Lääkintöhallitukselle päätettiin esittää, että se vahvistaisi mainitut pääpiirustukset ja esittäisi työn hyväksyttäväksi valtionapua koskevaan yleiseen suunnitelmaan 10,75 mmk:n suuruisena. Kivelän sairaalan osuudeksi laskettiin 4,515 mmk ja Hesperian sairaalan osuudeksi 6,235 mmk.

Ypyn suunnitelmissa lähes koko aitaamaton sairaala-alue esitettiin aidattavaksi uudella muurilla. Muurit on sovitettu taitavasti polveilemaan alueen kallioiseen maastoon, ja niitä on paikoin porrastettu ja aukotettu lattateräsaidoin. Ne muodostavat sairaala-alueelle selkeän kehiksen ja korostavat sen saarekemaisuutta muuhun kaupunkirakenteeseen nähden.

Eri aikakausien rakenteet, aidat ja muurit, heijastavat osaltaan alueen rikasta ja monivaiheista suunnitteluhistoriaa. Muurit voidaan luokitella ohessa esitetyn mukaisesti kahdeksaan tyyppiin.

9. Aita Pohjoisella Hesperiankadulla. Ragnar Ypyä 1955.

10. 2000-luvun teräsaita palvelutalon tontin pohjoisreunassa. Pekka Helin 2001.

11. Vaakalauta-aita ja pergola rajaavat palvelutalon tonttia sairaalan piha-alueesta. Pekka Helin 2001.

MUURITYYPIT

1. Suunnittelija Gunnar Taucher, toteutettu vuonna 1928. Paikalla valettu raudoitettu betonimuuri.

2. Paasikivimuuri, graniittia. suunnittelija mahdollisesti Gunnar Taucher, toteutettu n. vuonna 1932.

3. Suunnittelija Gunnar Taucher, toteutettu n. vuonna 1932–35. Paikalla valettu raudoitettu betonimuuri, joka on pinnoitettu rappauksella.

4. Suunnittelija Gunnar Taucher, toteutettu vuonna 1940. Paikalla valettu raudoitettu pinnoittamaton betonimuuri.

5. Suunnittelija Ragnar Ypyä, toteutettu vuonna 1955. Muuri on paikalla valettu ja noudattaa kadun linjaa tasakorkuisena.

6. Suunnittelija Ragnar Ypyä, toteutettu vuoden 1961 jälkeen. Muuri on raudoitettu vanerimuottiin valettu maastoon porrastuksin sijoittuva betonimuuri.

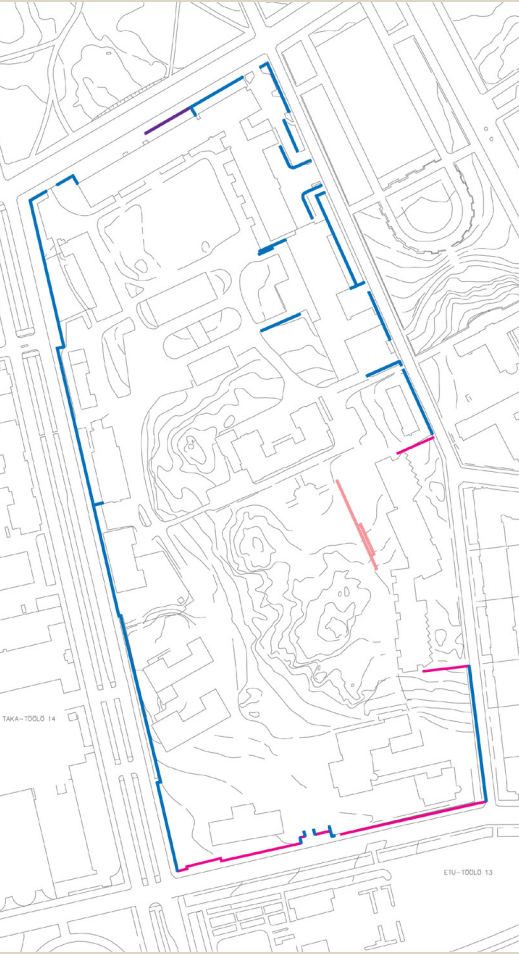
7. Paikalla valettu betonimuuri, joka on toteutettu Ypyn muurin periaatteiden mukaan.

8. Suunnittelija Ragnar Ypyä, toteutettu n. vuonna 1960. Muuri on raudoitettu vanerimuottiin valettu tasakorkuinen betonimuuri, valupinnassa näkyy muottikuvio.

9. Suunnittelija Ragnar Ypyä, toteutettu vuonna 1955. Mustaksi maalattu teräsaita.

10. Suunnittelija Pekka Helin, toteutettu vuonna 2000, maalattu teräsaita.

11. Suunnittelija Pekka Helin, toteutettu vuonna 2000, maalattu puuaita.

Rakennusmateriaalit

- betoni
- graniitti
- metalli
- puu

AIDAT

Köyhäntalon ensimmäiset aidat olivat viisi kyynärää eli lähes kolme metriä korkeita. Näitä korkeita lauta-aitoja näkyy vielä 1930-luvun valokuvissa. 1940-luvun lopulla otetuissa valokuvissa aidat ovat jo paikoin matalampia.

Punaisella merkityt aidat on poimittu kartasta, siniset tekstilähteen perusteella. Kartan vuosi on ajoittamatta, mutta se ajoittuu mahdollisesti vuosiin 1905–1908, kun rakennusten ja alueen soveltuvuutta sairaalakäyttöön arvioitiin. HKA

Alueen aidat vuoden 1943 ilmakuvassa. KSV

Aidan takana näkyy vielä vanha kivinen pesu- ja pyykkituparakennus. HKM

MUURI 1

1. Suunnittelija Gunnar Taucher, toteutettu vuonna 1928. Paikalla valettu raudoitettu betonimuuri, joka on pinnoitettu rappauksella. Muuri noudattaa kadun linjaa tasakorkuisena. Noin 150 mm maanpinnan yläpuolelle on betoniin piirretty sokkeliviiva, jonka alapuolella olevaan pintaan on betoniin imeytetty ruutukuvio. Raudoitus on tehty terästangoilla (ei harjateräksillä). Muurin kuparipellitetty kate on betonia. Muuri on huonokuntoinen, betoni on lohkeillut raudoitusten päältä ja rakenne on paikoin sortumaisiltaan.

MUURI 2

2. Paasikivimuuri, graniittia. Suunnittelija todennäköisesti Gunnar Taucher, toteutettu n. vuonna 1932, Muurin alkuperästä ei ole varmaa tietoa. Muuri liittyy kiinteäksi osaksi betonirakenteiden ja rakennuksen sokkelin kokonaisuutta. On todennäköistä, että sitä on ainakin osittain muutettu porttikongin sulkemisen yhteydessä. Rakennuksen seinässä näkyvät jäljet, jotka ovat ilmeisesti vanhan muurin liittymäkohdassa.

MUURI 3

3. Suunnittelija Gunnar Taucher, toteutettu n. vuonna 1932–35. Paikalla valettu raudoitettu betonimuuri, joka on pinnoitettu rappauksella. Rappaus näkyy rakeisena kerroksena ja sen seassa on kiviainesta, rappauspinta on lisäksi ollut maalattu (kalkkimaali). Muuri on raudoitettu harjateräksillä. Muuri noudattaa kadun linjaa tasakorkuisena, pintaan on sahattu liikuntasauvoja. Kate on ohut kuparipeltikasetti, joka on paikoin korvattu tumman ruskeaksi maalatulla pellillä. Paksuudeltaan kapea muuri, on käännetty sisäänkäynneissä, näin on mahdollisesti tavoiteltu massiivisempaa ulkonäköä. Sokkeliratkaisu on samanlainen kuin aikaisemmin toteutetussa muurissa.

MUURI 4

4. Suunnittelija Gunnar Taucher, toteutettu vuonna 1940. Paikalla valettu raudoitettu pinnoittamaton betonimuuri. Kate on pellittämätöntä betonia. Valupinnassa näkyy vaakalaudan muottikuvio, joka jatkuu maanpintaan asti. Muuri noudattaa kadun linjaa tasakorkuisena, mutta porrastuu kerran liikuntasauva kohdalla. Betonipintaan on uritettu maaston mukaan porrastuva sokkeliviiva jäsentämään muuripintaa. Muurin kaarevissa osissa muottilaudat on asennettu pystyyn. Muuri on suhteellisen huonokuntoinen.

MUURI 5

5. Suunnittelija Ragnar Ypyä, toteutettu vuonna 1955. Muuri on paikalla valettu ja noudattaa kadun linjaa tasakorkuisena. Rakenne on niin pahoin rapautunut, että mahdollisesta muotista ei ole tietoa. Pinta on rappattu karkealla rappauksella, johon on sekoitettu karkeaa kiviainesta. Muurin kasetti on muurin yläpintaan tehtyyn loveukseen kiinnitettyyn ohueen rimaan kiinnitetty kuparipelti. Muurit ovat huonokuntoisia, pinta on osittain syöpynyt ja betonin runkoaine on paljastunut.

MUURI 6

6. Suunnittelija Ragnar Ypyä, toteutettu vuoden 1961 jälkeen. Muuri on raudoitettu vanerimuottiin valettu maastoon porrastuksin sijoittuva betonimuuri, jota on rytmitetty aukottamalla muuria niin, että sairaala-alueelle avautuu näkymiä ympäristöstä. Muurin valupinnassa näkyy muotin tekstuuri, muurin kuparipellitetty kate on kiinnitetty lautaan, sokkelit on tehty vaakalaudoitettuun lautamuottiin, jolla muuri on porrastettu maastoon, varsinaisen muurin sokkelilinja on suora ja porrastuu hallitusti. Kallioille maaston vaikeisiin kohtiin on tehty istutuslaatikot vaakalaudoitettuun lautamuottiin. Muurit ovat paikoin huonokuntoisia, pinta on osittain syöpynyt ja betonin runkoaine on paljastunut., mikä on mahdollisesti myös liikenteen vaikutusta.

MUURI 7

7. Paikalla valettu betonimuuri, joka on toteutettu Ypyän muurin periaatteiden mukaan. Ypyän suunnittelemissa muureista poiketen muurissa ei ole sokkelia ja muottilevy on ollut koko muurin korkuinen neliskulmaisten palojen sijaan. Dimensioiltaan muuri on aiempia paksumpi. Suunnittelijaa ei ole tässä yhteydessä selvitetty, mutta on mahdollista, että muurit on toteutettu 1980-luvun muutosten yhteydessä. Muurin katepelti on ruskeaksi maalattua peltiä.

MUURI 8

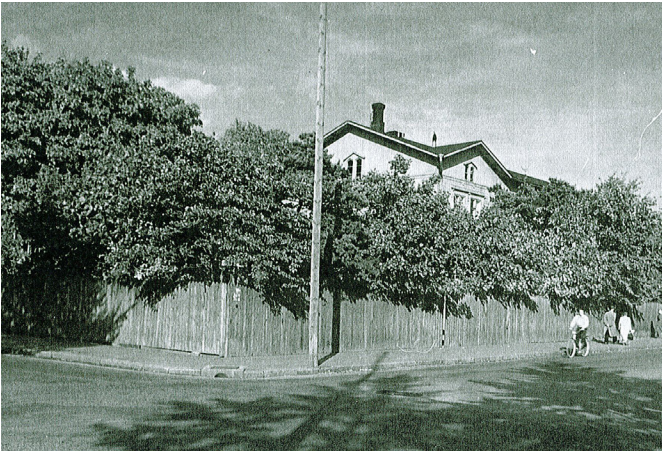

8. Suunnittelija Ragnar Ypyä, toteutettu n. vuonna 1960. Muuri on raudoitettu vanerimuottiin valettu tasakorkuinen betonimuuri, valupinnassa näkyy muottikuvio. Kuvio jatkuu maahan asti ilman erillistä sokkelia. Sairaalan kappelin ja sairaalarakennuksen edessä osa muottivanereista on ollut koko muurin korkuisia, jolloin kuvion saumat muodostavat vertikaalisen kuvion. Muurit ovat aiempia muureja huomattavasti paksumpia. Muurit ovat suhteellisen hyvässä kunnossa. Osa on kunnostettu Hesperian sairaalan peruskorjauksen yhteydessä ja pinnoitettu valkoisiksi.

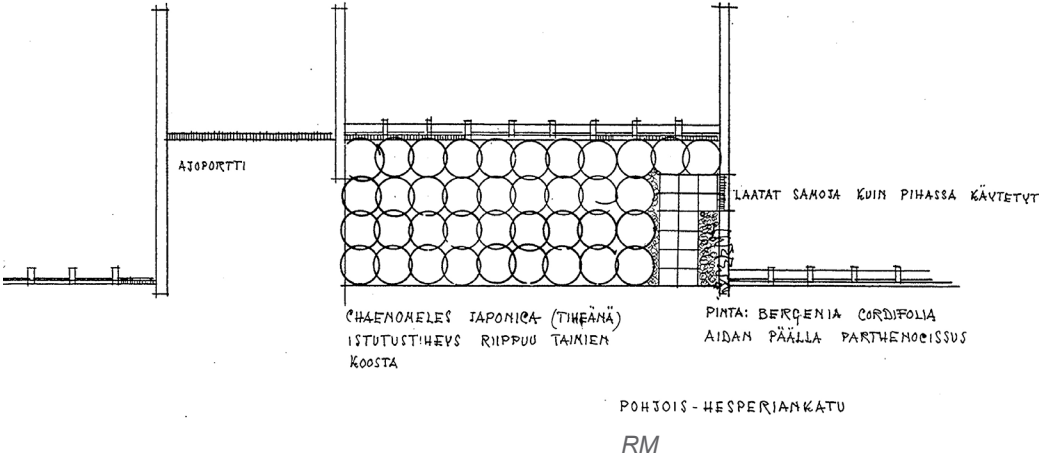
AIDAT JA MUURIT KADUTTAIN
POHJOISEN HESPERIANKADUN AIDAT

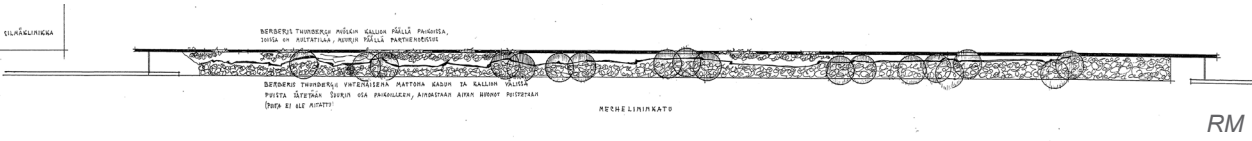
Vuonna 1913 sairaalan alueet oli rajattu korkealla lauta-aidalla. HKM

Sairaala-alue oli vielä vuonna 1949 saidattu miestä korkeammalla lauta-aidalla. HKM

MECHELININKADUN AIDAT

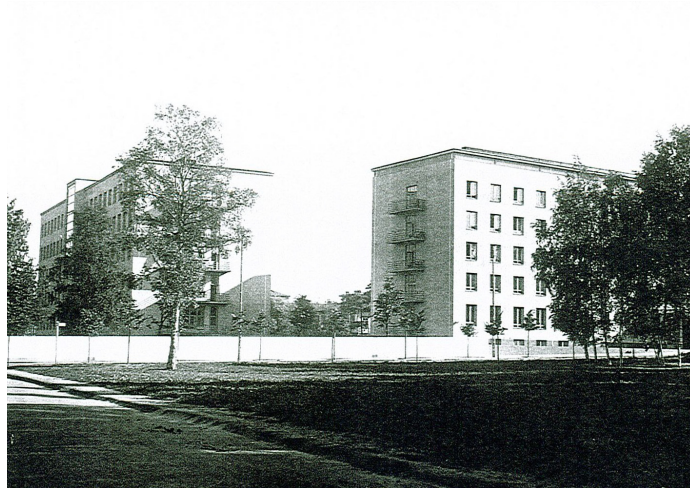
Betonimuuri polveilee Mechelininkadun puolella.

SIBELIUKSENKADUN AIDAT

Graniittitukimuurin liittyminen betonimuriin Sibeliuksenkadulla.

VÄLSKÄRINKADUN AIDAT

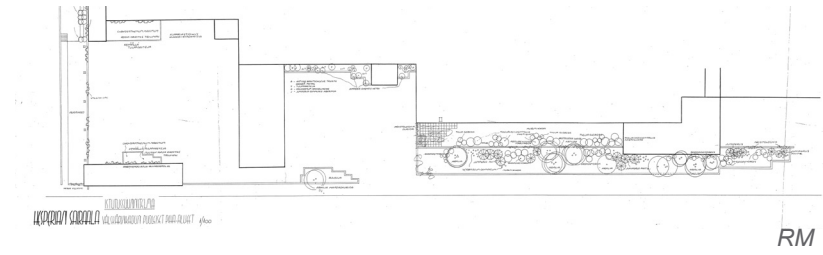
Betonimuuri Välskärinkadun varrella on 1940-luvulta.

Portti Välskärinkadulta ruumishuoneen (Gunnar Taucher 1940) pihaan.

1940- ja 1960-luvun muurien liittyminen toisiinsa ruumishuoneen pohjoispäässä.

RM

Valkoinen kuparikatteinen betonimuuri on kiinteä osa Martta ja Ragnar Ypyän sairaalarakennusten arkkitehtuuria (1960-luku).

Muurit ovat osa rakennuksen kokonaisuutta, ne liittyvät kiinteästi seiniin ja kasvavat ympäristön rakenteiksi.

Rapattu betonimuuri Sibeliuksenkadun ja Välskärinkadun kulmassa.

Reliefipinta muurin sisäpuolella luovutuskappelin edustalla.

8 ARVOTUS JA SUOSITUKSET

OMINAISPIIRTEET

YMPÄRISTÖN ELEMENTTIEN
AJALLISET KERROKSET

Kivelän sairaala-alueen merkittävin ominaispiirre on sen kerroksellisuus. Alue edustaa helsinkiläisen sosiaali- ja terveystoimen historiaa yli 140 vuoden ajalta. Pitkästä historiastaan huolimatta alue on säästynyt mittavalta uudisrakentamiselta, ja muuttunut ja täydentynyt vähitellen. Alueen historiaan liittyy myös 1950-luvulla yleistynyt keskussairaalamalli, joskin toteutumattomina suunnitelmina. Alueen kerroksellisuus näkyy ympäristössä eri-ikäisinä rakennuksina ja niihin liittyvinä ulkotiloina. Alueella on edelleen nähtävissä 1800-luvun suunnitteluihanteiden mukainen sairaalapiisto, 1900-luvun alkupuolella sairaalaympäristöihin kohdistunut arvostus ja se, kuinka rakennukset liittyvät eleettömästi ympäristöönsä ”töölöläisklassismin” mukaisesti. Lisäksi rakennukset ja niiden ympäristö muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, jossa modernismin periaatetta noudattaen ulkotilat toimivat sisätilan jatkeena. Myös 1960-70-lukujen purkuvimma on jättänyt jälkensä alueelle. Purettujen rakennusten paikalle sijoitetut pysäköintialueet ovat edelleen olemassa, samoin 1980-luvun ympäristösuunnittelun seurauksena toteutetut sokkelinvierustojen pensasmassaistutukset. Yhdessä ajalliset kerrostumat muodostavat kaupunkirakenteeseen aidoin ja muurein rajatun puustoisien ja vehreän keitaan.

Myös alueen rakennuskanta edustaa useita ajallisia kerrostumia; alueella on rakennuksia 1870-luvun talousrakennuksesta alkaen lähes jokaiselta vuosikymmeneltä. Rakennusten yhteisenä nimittäjänä voidaan pitää sitä, että alueen suunnittelu tehtiin virkatyönä. Ensimmäiset rakennukset suunnitteli C. T. Höijer Yleisten rakennusten ylihallituksen pääjohtajan Hampus Dalströmin apulaisena (Höijer jatkoi työtä omissa toimistossaan), seuraavat työlaitoksen Sebastian Gripenberg Yleisten rakennusten ylihallituksen pääjohtajana ja Kivelän sairaalan rakennukset sekä osan talousrakennuksista Gunnar Taucher kaupunginarkkitehtina. Ainoastaan Onni Törnqvist sekä Ragnar ja Martha Ypyä muodostavat poikkeuksen alueen virkamiessuunnittelijoiden joukossa. Onni Törnqvist painutui kaupungin terveydenhuoltolautakunnan toimeksiannosta Helsingin sairaanhoidon kehittämiseen, ja hän kävimuun muassa tutustumassa Pohjoismaisiin sairaaloihin. Häntä voidaankin pitää oman aikansa parhaana sairaalasuunnittelun (erityisesti paviljonki-sairaala) asiantuntijana Suomessa. Ragnar ja Martha Ypyän toimeksianto puolestaan perustui alueesta järjestetyn suunnittelukilpailun voittoon.

MERKITTÄVÄT TEEMAT

PUUTARHATAITEELLISET
KERROSTUMAT JA ELEMENTIT

- 1. Lasaretrinraitti: alueen halki johtava Lasaretrinraitti näkyy tienä jo vuoden 1873 asemapiirroksessa.
- 2. Maisematyylinen kävelypuutarha: vaivaistalon etupiha on alueen ensimmäinen myös esteettisvisuaalisista lähtökohdista suunniteltu osa.
- 3. Köyhäintalon pihapiiri: köyhäintalon pihan pihapiiri edustaa suunnitellun ympäristön vanhinta aikatasoa. Symmetrinen sommitelma on säilynyt pääpiirteissään.
- 4. Muotopuutarha: sairaalan muotopuutarha säilyneiltä osin edustaa ajan hengen mukaista panostusta sairaalaympäristöihin.
- 5. Aluetta ympäröivät aidat- ja muurit sekä niihin liittyvä tilasommittelu istutusalueineen muodostavat merkittävän elementin.

MERKITTÄVÄT MAISEMAELEMENTIT

- 1. Kalliot: kallioalueet alueen keskellä ovat ympäristön vanhimmat elementit. Muotopuutarhan osan muodostavalla kallioalueella on hieno puutarha kallioperennoineen.
- 2. Puukujanteet: Lasaretrinraitin puukujanne on ollut paikallaan ainakin 1920-luvulta. Tuberkuloosipaviljongin editse länteen johtanut puukujanne on jäänne aiemmasta reitistä. Se on edelleen maastossa selvästi havaittavissa.
- 3. 1950-luvun puutarha: potilastornien edustan puutarha edustaa 1950-luvun asuin ympäristöä. rakennukset ja ulkotilat muodostavat huolellisen kokonaissommitelman viimeistelyine detailjeineen.

RAKENNUSTEN LÄHIYMPÄRISTÖT

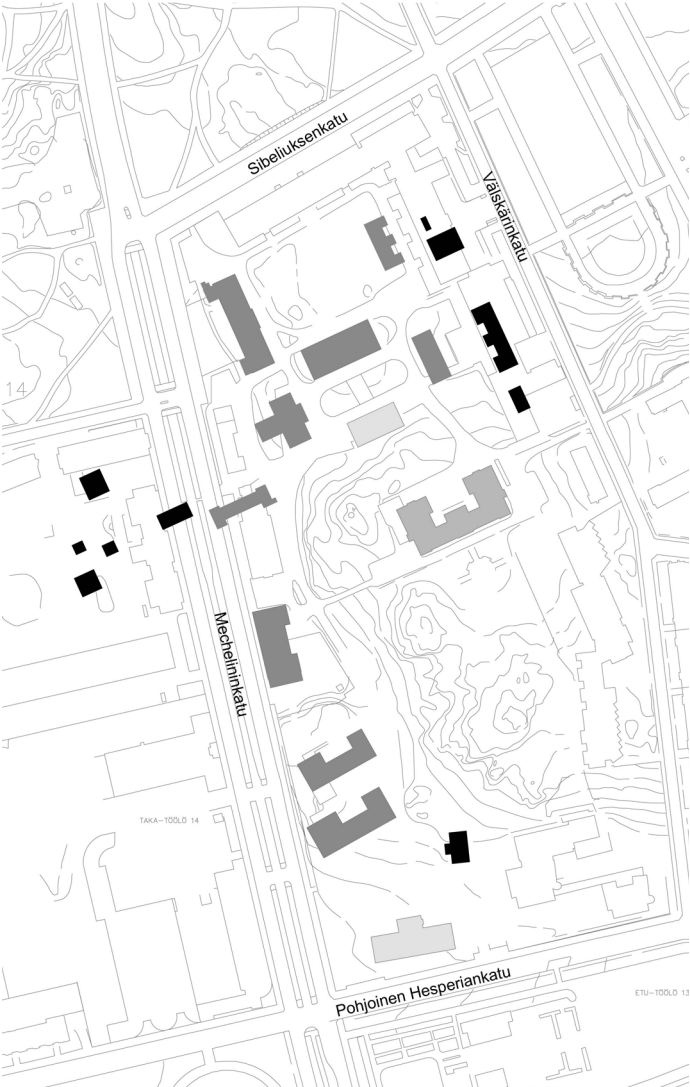
- 1. 1950-luvun puutarha: potilastornien edustan puutarha edustaa 1950-luvun asuin ympäristöä. rakennukset ja ulkotilat muodostavat huolellisen kokonaissommitelman viimeistelyine detailjeineen.
- 2. 1960-luvun puutarha: Entisen työlaitoksen pihan 1960-luvun vanhusten pihasta on säilynyt jäänteitä.
- 3. Rakennukseen liittyvät ulkotilat: Hesperian sairaalan ulkotilat edustavat modernismia. Rakennus detailjeineen jatkuu ulkotilassa muodostaen huolellisesti viimeistellyn kokonaisuuden.

ARVOT

Kokonaisuudessaan alue edustaa helsinkiläisen sosiaali- ja terveyspolitiikan pitkää historiaa. Synty- ja kehityshistoriansa myötä se kuvaa kasvavan kaupungin haasteita, erityisesti sitä, miten yhteiskunnan vähäosaisten hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä ratkaistiin. Alueen historiassa nivoutuvat köyhyyden, lastensuojelun, vankeinhoiton, mielenterveyshuollon ja sairaanhoidon kysymykset sekä jatkuva lisäresurssien ja -tilan tarve. Aluetta voi myös pitää pienoislaboratoriona kehittyvän kaupungin prioriteeteista. Filantrooppisen ajattelun siivittämänä sosiaaliset epäkohdat – köyhät, orvot ja mielisairaas – siirrettiin kaupungin ulkopuolelle (köyhäintalo Koskelaan, lastenkoti Oulunkylään ja mielisairaala Sipooseen) ja poliittisesta näkökulmasta helpommat toiminnot kuten sairaanhoito jätettiin keskelle kaupunkia.

KAUPUNKIKUVALLISTEET ARVOT

Sairaalarakentaminen on vaikuttanut suuresti Helsinginniemen länsireunan kehitykseen. Kaupungin keskeiset sairaala-alueet Marian sairaala, Kivelän sairaala, väljästi tulkittuna myös Töölön sairaala ja Meilahden sairaala-alue muodostavat akselin kaupungin umpikortteleiden reunan ja vehreän länsirannan välille. Köyhäintalo sijoitettiin alun perin kaupungin ulkopuolelle, mutta kaupunki laajeni nopeasti jo 1900-luvun alussa. Kun köyhäintalo muutti vuonna 1906 Koskelaan, Köyhäintalon sijainti perusteltiin sen vanhan alueen muuttamista sairaalaksi sijainnilla: paikka sopi sairaalalle, koska se oli kaupunkirakenteen keskellä helposti saavutettavana. Nykyään Kivelän sairaala asettuu kaupungin reunaa rajaavalle pohjois-eteläsuuntaisella sairaala-akselille. Akselin eteläisessä päässä on Marian sairaala, vuonna 1886 perustetun kunnallissairaalan seuraaja. Sairaaloitten väliselle akselille rakennettiin 1930-luvulla Mechelininkatu. Sairaala-akselin pohjoispäässä sijaitsevat 1900-luvulla rakennetut Lastenlinna, Lastenkliniikka ja Meilahden sairaala. Ne muodostavat akselin pohjoispäätteeseen samanlaisen kaupunkitilallisen sommitelman kuin Marian sairaala sen eteläpäässä (ranta, katu ja katuun rajautuva sairaala-alue).

Sairaala-alueen 1900-luvun rakennusten suunnittelijat.

Sairaala-alueen nykyisten rakennusten suunnittelijat.

Helsingin länsireunalle saman akselin varrelle sijoittuvat sairaalat. Tummempi alue osoittaa kaupungin tiiviiden umpikorttelien alueen. Sairaalat sijoittuvat pääsääntöisesti rantapuistovyöhykkeelle tiiviin kaupunkirakenteen ulkopuolelle tai sen reunalle.

1. Marian sairaala-alue, 2. Lapinlahden sairaala-alue, 3. Kivelän sairaala-alue, 4. Töölön sairaala, 5. Lastenlinna, 6. Meilahden sairaala-alue, 7. Iho- ja allergiasairaala. Kaavio LOCI maisema-arkkitehdit Oy, pohjakartta KSV/kaupunkimittausosasto.

ARVOT JA OMINAISPIIRTEET

Helsingin kaupunkirakenteellisessa kehityksessä Kivelän sairaala-alue on merkittävä aluekokonaisuus.

Aikanaan maamme suurin ja uudenaikaisin köyhäinhoitolaitos muodostaa nykyään kerroksellisen ja kaupunkikuvallisesti merkittävän vehreän kokonaisuuden. Kivelän sairaala-alueelle on ominaista voimakas tilallisuus.

Töölön asemakaavan myötä vakiintunut korttelirakenne ja sen mukaiset korkeat sairaalarakennukset muodostavat taustan alueen vehreälle keskiosalle.

Kivelän samoin kuin Marian sairaalan alueella, matalat rakennukset sijaitsevat alueen eteläosassa ja korkeat sairaalarakennukset on rakennettu pohjoisosan kadunvarteen. Näin alueelle ja rakennuksiin on saatu mahdollisimman paljon määrä valoa.

- Sebastian Gripenberg
- Onni Törnqvist
- Theodor Höjer
- Gunnar Taucher
- Martta ja Ragnar Ypyä
- Eva ja Jaakko Paatela
- Helin & Siitonen

PUUTARHAHISTORIALLISET ARVOT

Edesvikenin työ- ja köyhäintalo oli rakentamisaikanaan maamme edistyksellisin köyhäinhuoltolaitos. Sen toteutuksessa pyrittiin välttämään laitospaisuutta. Suunnittelun osalta tämä huomioitiin rakennusten mittakaavassa ja sommittelussa, sisätiloihin suunniteltiin hyvä ilmanvaihto ja hygienia. Ulkotiloissa pyrittiin tarjoamaan potilaille mahdollisuus tehdä puutarhatyötä sen vahvistavan vaikutuksen mutta myös toimeentulon takia. Ansaitsemismahdollisuuden toivottiin vähentävän köyhien riippuvuutta almuista. Suomessa sairaalaympäristöjen suunnittelu seurasi keskieuropplaisia suuntauksia. Sairaalarakentamisen uusien aatteiden myötä 1800-luvulla myös meillä alettiin kiinnittää huomiota sairaaloiden ulkotiloihin. Vanhoista asemapiirroksista voidaan päätellä, että köyhäintalon maisematyylinen kävelypuutarha on tehty sairaalarakennuksen rakentamisen yhteydessä ja juuri sitä varten. Alueen toinen selkeästi suunnitelmaan perustuva puutarhan osa liittyy kiviseen mielisairaalapaviljonkiin. Se on ajan hengen mukaisesti sijoitettu rakennuksen edustalle. Suunnitelma edustaa ajalle ominaista muotopuutarhatyyliä. Tosin hankalan maaston vuoksi suunnitelma on voitu toteuttaa vain osittain, eikä se ole täysin symmetrinen. Alueen muut puutarhasuunnitelmat liittyvät yleensä rakennuksen lähiympäristöön.

ARVOT

- 1. Kävelypuutarha on pääosin säilynyt.
- 2. Köyhäintalon pihapiirin rajaukset ja jäsentely on säilynyt.
- 3. Muotopuutarha on huonokuntoinen, mutta pääosin säilynyt.
- 4. Säilyneet kallioalueet.
- 5. Rakennusten ja niiden lähiympäristöjen muodostamat yhtenäiset kokonaisuudet.
- 6. Muurit ja portit.

ONGELMAKOHDAT

Hallitsematon pysäköinti.

Alueelle sopimattomien materiaalien käyttö.

Yleinen epäsiisteys.

ARVOT JA OMINAISPIIRTEET

Alueen suurin puutarhahistoriallinen arvo on sen melko pieneltä pinta-alalta löytyvä moninaisuus ja kerroksellisuus.

Rakennusten suunnittelun yhteydessä toteutetut piha-alueet edustavat kullekin ajalle tyypillisiä kasvivalintoja ja tilallisia sommitteluperiaatteita.

Alueen merkittävät puutarhasommitelmat ovat säilyneet.

Merkittävät puutarhasommitelmat sijoittuvat sairaaloiden edustoille. Ne kuvaavat syntyäikansa suunnitteluhanteita.

Lasaretin raitin linjaus on säilynyt ajalta ennen köyhäintaloa.

Valitettavasti pihojen peruskorjausten yhteydessä kasvillisuutta on monin paikoin uusittu ja alueelle on istutettu uusia lajeja, jolloin alkuperäiset piirteet ovat kadonneet.

Arvokkaat/säilytettävät ja kehitettävät elementit

1880-LUVUN SAIRAALAPUUTARHA
Alue tulee restauroida erikseen laadittavan restaurointisuunnitelman mukaisesti.

1870-LUVUN PIHA
Alue tulee restauroida erikseen laadittavan restaurointisuunnitelman mukaisesti.

1920-LUVUN MUOTOPUUTARHA
Alue tulee restauroida erikseen laadittavan restaurointisuunnitelman mukaisesti.

MODERNISMIN AJAN ULKOTILA
Alue muodostaa rakennuksen kanssa kokonaisuuden.

KOKONAISUUTENA HOIDETTAVA TAI UUSITTAVA 1800-LUVUN REITTI

Alkuperäinen leveys 20 jalkaa. raitti tulee säilyttää yhteytenä alueen sisällä. Sitä rajaavat rivit on syytä uusia kokonaisuutena, jolloin kujannemaisuus säilytetään. Tällä hetkellä puusto on eri ikäistä ja kuntoista. Raitille on ilmeisesti ominaista, että sen lajisto vaihtelee. Toden näköisesti kujanne on kuitenkin ollut lehmuskujanne.

Kunnostettavat/palautettavat kokonaisuudet

KUNNOSTETTAVA ALUE

TYYLILTÄÄN EHYT KOKONAISUUS

LUONNONALUEENA HOIDETTAVA KOKONAISUUS

Koko alueesta tulee laatia hoito- ja käyttösuunnitelma/rakennustapaohje, jossa määritellään kunkin alueen ominaiset piirteet ja materiaalit. Ohjetta tulee noudattaa peruskorjauksen ja uudisrakentamisen yhteydessä. Myös muurien kunnostamisperiaatteet tulee määritellä.

Vielä 1960-luvulla halluntorakennus liittyi maanpintaan klassismin eleettömyydellä.

1980-luvun pihan puoleiset sokkelinvierusistutukset ovat muuttaneet pihan luonteen ja siirtäneet rakennuksen taka-alalle.

YMPÄRISTÖÖN KOHDISTUVAT JATKOTOIMET JA LISÄSELVITYKSET

Tämän selvityksen tarkoituksena on ollut ensisijaisesti hahmottaa alueen kehityshistoriaa, suhdetta kaupunkiin sekä sen säilyneisyyttä. Työn puitteissa ei ole ollut mahdollista inventoida ja tutkia mitään osa-aluetta sellaisella tarkkuustasolla, että sitä sellaisenaan voidaan pitää alueen jatkosuunnittelun kannalta riittävänä lähtötietona. Kutakin osa-aluetta tai uutta hanketta varten on oleellista ja tärkeää, että suoritetaan riittävät y.päistön inventoinnit suunnittelun lähtötiedoiksi. Esimerkiksi kasvilajit on inventoitu suurpiirteisesti lähinnä tilallisesta näkökulmasta. Kunkin alueen kattava inventointi on tarpeen, etenkin jos alueeseen kohdistuu pysyviä muutoksia. Sairaalan keskeiset puutarhataiteelliset elementit ovat säilyneet suhteellisen hyvin. Jatkosuunnittelussa tulisi huomioda, että ympäristön arvoon ja säilyneisyyteen vaikuttaa myös alueelle avautuvat näkymät. Ympäristön laadun kannalta on oleellista, että arvokaimissa näkymissä ei ole ajoneuvoja. Niiden on mm. todettu heikentävän ympäristön elvyttävyyttä. Sairaala-aluetta tulisikin kehittää autottomaan suuntaan ja autopaikkoja suunniteltaessa sijoittaa paikat alueille, joiden rakennettu ympäristö edustaa ajoneuvoistumisen aikaa. Tämän logiikan mukaan ensisijaisesti 1800-luvun lasaretin kävelypuutarhaa tulisi kehittää kävelypuistona, jossa ajoneuvoja ei ole näkyvissä ainakaan puistoalueen reunoilla jne. Rakennuksen suhde maanpintaan ja maanpinnan käsittely on erilaista aika- ja tyylikausina. Sairaala-alueella nämä elementit välittyvät selkeästi eri rakennusten yhteydessä. Myös muurien ja aitojen liittyminen katuun suoraan tai välittävän istutusvyöhykkeen tai näkymien kautta, vaihtelee alueella ajallisten kerrostumien mukaan. Näitä ominaisuuksia tulee vaalia ja huomioda alueen jatkosuunnittelussa.

Alkuperäinen lasaretinraitti tulee säilyttää yhteytenä alueen sisällä. Sitä rajaavat rivit on syytä uusia kokonaisuutena, jolloin kujanne-
maisuus säilytetään. Tällä hetkellä puusto on eri ikäistä ja kuntoista. Raitille on ilmeisesti ominaista, että sen lajisto vaihtelee. Toden näköisesti kujanne on kuitenkin ollut lehmuskujanne.

Koko alueesta tulee laatia hoito- ja käyttösuunnitelma/rakennustapaohje, jossa määritellään kunkin alueen ominaiset piirteet ja materiaalit. Ohjetta tulee noudattaa peruskorjausten ja uudisrakentamisen yhteydessä. Myös muurien kunnostamisperiaatteet tulee määritellä.

1880-LUVUN SAIRAALAPUUTARHA

Säilytettävät osat: 1800-luvun elementit säilytetään.
Ongelmat: Alueen näkymiin asettuva pysäköinti sekä uudenaikaiset pihavarusteet pilaavat ympäristön tunnelmaa.
Palautettavat aiheet: Alue tulee restauroida erikseen laadittavan restaurointisuunnitelman mukaisesti.
Kehitettävät aiheet: Aluetta tulee kehittää alkuperäiseen suuntaan kävelypuistoksi myöhemmin lisättyjä rakenteita poistamalla. 1980-luvulla hallinto- ja potilasosastorakennusten seinustoille lisätyjen pensasalueiden poistamista tulisi harkita ja palauttaa rakennuksen ja maanpinnan liittymäkohtaan klassismin eleettömyys.
Perustelu: Lasaretin kävelypuisto on tiettävästi yksi vanhimmista sairaalapuistoista maassamme. Lisäksi se on nykyisen Kivelän sairaala-alueen ensimmäinen myös esteettisvisuaalisista lähtökohdista suunniteltu osa.

1870-LUVUN KÖYHÄINTALON PIHAPIIRI

Säilytettävät osat: 1800-luvun elementit säilytetään.
Ongelmat: Kaikkialle levittäytyvä pysäköinti on vallannut alueen.
Palautettavat aiheet: Alue tulee restauroida erikseen laadittavan restaurointisuunnitelman mukaisesti.
Kehitettävät aiheet: Aluetta tulee kehittää vanhojen rakennusten kokonaisuuteen kuuluvana etupihana pysäköinti poistamalla.
Perustelu: Köyhäintalon pihan pihapiiri edustaa suunnitellun ympäristön vanhinta aikatasoa. Symmetrinen sommitelma on säilynyt pääpiirteissään.

1920-LUVUN MUOTOPUUTARHA

Säilytettävät osat: Koko jäljellä oleva puutarha säilytetään ja kunnostetaan.
Ongelmat: Puutarha on huonokuntoinen ja muotoaiheet ovat kaatamassa.
Palautettavat aiheet: Alue tulee restauroida erikseen laadittavan restaurointisuunnitelman mukaisesti.
Perustelu: Sairaalan muotopuutarha edustaa ajan hengen mukaista panostusta sairaalaympäristöihin.

MODERNISMIN AJAN ULKOTILA

Säilytettävät osat: Aluetta tulee ylläpitää ja kunnostaa osana rakennusten muodostamaa tyyllistä kokonaisuutta. erikseen laadittavan kunnostussuunnitelman mukaisesti.
Kehitettävät aiheet: Ympäristön materiaalivalinnoissa tulee selvittää aikakaudelle ja kohteelle tyyppilliset ratkaisut ja huomioda ne suunnittelussa.
Perustelu: Rakennukset ja ulkotilat muodostavat huolellisen kokonaissommitelman viimeistelyine detaljeineen. Ne myös siten edustavat aikakautensa ihanteita ja esimerkillistä suunnittelua.

KOKONAISUUTENA HOIDETTAVA TAI UUSITTAVA 1800-LUVUN REITTI, LASARETINRAITTI

Säilytettävät osat: Raitti tulee säilyttää yhteytenä alueen sisällä.
Ongelmat: Pysäköinti ja siihen liittyvä mitoitus on levittänyt reittiä paikoin niin, että se ei hahmotu kunnolla. Reitin alkuperäinen leveys on ollut 20 jalkaa.
Palautettavat aiheet: Reittiä rajaavat puurivit on syytä uusia kokonaisuutena, jolloin kujannemaisuus säilytetään. Tällä hetkellä puusto on eri-ikäistä ja kuntoista. Raitille on ilmeisesti ominaista, että sen lajisto vaihtelee. Todennäköisesti kujanne on kuitenkin ollut lehmuskujanne.
Kehitettävät aiheet: Puukujannetta tulee hoitaa ja täydentää suunnitelmallisesti. Tätä varten tulee laatia kasvillisuuden hoitosuunnitelma
Perustelu: Nykyinen Lasaretinraitti on alueen vanhin yhteys. Se on sijainnut nykyisellä paikallaan jo ennen köyhäintalon rakentamista. Alueen halki johtava Lasaretinraitti näkyy tienä jo vuoden 1873 asemapiirroksessa. Lasaretinraitin puukujanne on ollut paikallaan ainakin 1920-luvulta.

LUONNONALUEENA HOIDETTAVA KOKONAISUUS

Koko alueesta tulee laatia hoito- ja käyttösuunnitelma/rakennustapaohje, jossa määritellään kunkin alueen ominaiset piirteet ja materiaalit. Ohjetta tulee noudattaa peruskorjausten ja uudisrakentamisen yhteydessä. Myös muurien kunnostamisperiaatteet tulee määritellä.
Puukujanteita tulee hoitaa ja täydentää suunnitelmallisesti. Tätä varten tulee laatia kasvillisuuden hoitosuunnitelma.
Rakennukseen liittyvät ulkotilat: Hesperian sairaalan ulkotilat edustavat modernismia. Rakennus detaljeineen jatkuu ulkotilassa muodostaen huolellisesti viimeistellyn kokonaisuuden.

LIITE 1 - ALUEEN RAKENNUKSET

EDESVIKENIN TYÖ- JA VAIVAISTALO 1873

Morgonbladetin (15.1.1872) mukaan vaivaistalon suunnitelma käsitti kuusi rakennusta: ”yksikerroksinen asuinrakennus 50 vaivaiselle, toinen samantyyppinen rakennus, johon tulee työhuoneita ja joukko sellejä mielisairaille vaivaisille ja kolmas rakennus, johon sijoitetaan työ- ja vaivaistalon johtajat. Kolmanteen rakennukseen tulee myös tilava kellarikerros, talousosasto, keittiö ja leivintupa. Lapsille ja heidän hoitajattarilleen rakennettiin oma rakennus ja lisäksi yksi ulkorakennus sekä pyykki- ja kylpytupa. Kuuden rakennuksen kustannukset olivat hieman yli 116 000 markkaa.” Maaliskuussa 1872 järjestettiin urakkahuutokauppa uusien vaivaishuonerakennusten rakentamisesta Edet-huvilan maalle. Halvimman tarjouksen (90 500 mk) antoi rakennusmestari M. Stigell (Uusi Suometar 36, 25.3.1972). Marraskuussa 1972 päivätyssä C. Reuterin allekirjoittamassa asemapiirroksessa näkyvät laitoksen ensimmäiset rakennukset. Syksyllä 2.9.1873 uusi vaivaistalo avattiin (kylpylärakennusta lukuun ottamatta) ja toiminta muutti Kruununhaasta Töölöön. Viimeiset asukkaat haettiin uuteen vaivaistaloon marraskuussa 1873.

Kivelän sairaalan talousrakennus vuonna 1969 Kari Haklin kuvaamana. Rakennus valmistui vuonna 1873. HKM

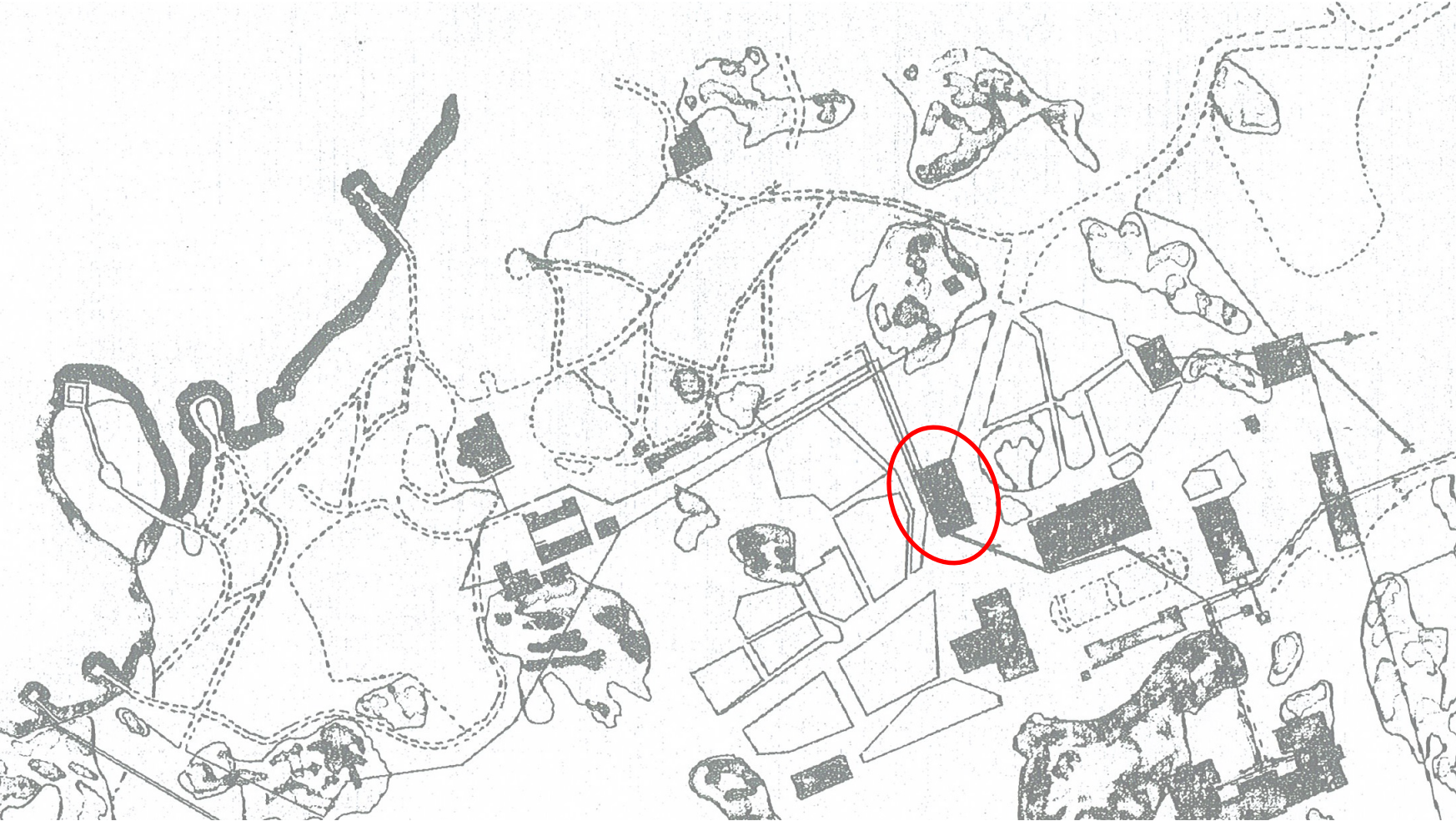
Situationsplan öfver fattiggården i Helsingfors 1892, O. Törnqvist. Kartta on valitettavasti huonolaatuinen. HKM

Kuvassa näkyy sairaalan puurakennuksia vuoden 1949 elokuussa Eino Heinosen kuvaamana. Etualalla on 1960-luvulla purettu läntinen sivurakennus. HKM

Ensimmäisessä vaiheessa vuonna 1873 rakennettiin:

1. Läntinen siipirakennus I. asuinrakennus (nk. Kirkko, purettu v. 1964): Tontin oikealle laidalle 48 kyynärää pitkä puinen yksikerroksinen rakennus vaivaisten asunnoiksi. Siinä oli viisi suurempaa ja yksi pienempi huone.
2. Itäinen siipirakennus I. työlaitos (nk. Etutorppa, purettu v. 1961): Yksikerroksinen puurakennus, jossa oli neljä työsalia, seitsemän selliä, ja kaksi hallia. Rakennuksessa oli lisäksi kaksi asuinhuonetta, mielisairaanhoidtajalle ja työlaitoksen työnjohtajalle.
3. Talousrakennus: Kaksikerroksisen rakennuksen alempi kerros on puhtaaksi muurattua tiiltä ja ylempi kerros puuta. Alun perin alakerrassa oli leipomo, varastohuone, mankeli- ja silityshuone, kellari sekä kolme asuinhuonetta 15 vaivaiselle. Yläkerroksessa oli laitoksen ruokasali ja keittiö, johtajan huoneisto, viisi huonetta, keittiö, kylpyhuone sekä konttori ja asuinhuone neljälle vaivaiselle.
4. Lastenkoti (purettu 1930-luvulla): Rakennetun tontin ulkopuolella noin 20–40 jalan päässä talousrakennuksesta sijaitsi pienempi rakennus. Siinä oli neljä huonetta ja sali keskellä. Rakennuksen edessä oli avoin vihreä alue, josta oli tarkoitus tulevaisuudessa antaa lapsille omat kasvipaikat.
5. Ulkokuone (purettu noin vuonna 1889): Tontin takaosaan jäi tilaa kahdelle suurelle liiterille, tallille ja käymälälle.
6. Pyykki- ja kylpylärakennus (purettu, sijainti varmistamatta - mielisairaalarakennusta varten laaditussa asemapiirroksessa kivirakennukset ovat kuitenkin tummalla ja ko. rakennus on mainittu sijoitetun muista rakennuksista erilleen, joten sijainti on varsin todennäköinen).

Asemapiirros 1897. RVV.

Vasemmalla on vuonna 1877 valmistunut rakennus ja oikealla vuonna 1873 valmistunut talusrakennus Kari Haklin ottamassa kuvassa vuodelta 1969. HKM.

KÖYHÄINTALON LASARETTI 1878

Köyhäinhoitoon kuului myös parantumattomasti sairaiden hoito. Sairaiden määrä lisääntyi köyhäintalossa jatkuvasti. Vuonna 1875 vaivashoito-hallitus ilmoitti kaupunginvaltuustolle, että hallituksen oli ollut pakko ottaa köyhäintaloon suuri määrä parantumattomasti sairaita, rampoja, raajarikkoja ja mielenvikaisia. Syksyllä köyhäintalon asukkaista lähes puolet oli rampoja, raajarikkoja, vanhuudenheikkoja, pitkälle kehitty-nyttä keuhkotautia potevia, syöpäsairaita ja säärihaavoja sairastavia. Vai-vaishoito-hallitus anoi, että köyhäintalon talusrakennus muutettaisiin sairaalaksi, asuinhuoneiksi ja kirkoksi ja että sen tilalle rakennettaisiin uusi talusrakennus.

Kaupunginvaltuusto asetti valiokunnan tutkimaan asiaa ja sen näkemyk-sen saatuaan totesi, että ehdotus oli epätydyttävä ja kallis. Valtuusto pyysi C. T. Höijeriä laatimaan luonnospiirustukset ja kustannusarvion köyhäintaloon suunniteltavaa sairaalaa varten. Luonnoksissa esitettiin kaksi vaihtoehtoa: kaksikerroksinen kivirakennus ja yksikerroksinen puurakennus. Valiokunta päätyi esittämään valtuustolle, että se päättäisi edullisemman, yksikerroksisen puurakennuksen rakentamisesta ja an-taisi vaivashoito-hallituksen valmistuttaa yksityiskohtaiset piirustukset. Rakennukseen tulisi potilashuoneita, kirkkosali ja tarpeellisia asuinhuo-neita. Vaivashoito-hallitus sai tehtäväkseen selvittää ja esittää valtuustolle tarvittava potilaspaikkojen määrä.

Vuonna 1876 valtuusto päätti, että sairaalarakennus oli rakennettava ki-vestä 40-paikkaisena, minkä lisäksi siihen piti tulla kylpyhuone, kirkko-sali ja tarpeelliset asuinhuoneet. Kustannussyistä rukoushuone siirrettiin rakennuksen päätyyn puurakenteisena. Huhtikuussa 1876 vahvistettiin piirustukset ja sairaalan rakennusurakan sai C. T. Höijer. Sairaala val-mistui vuonna 1877 saapumistien päähän talusrakennuksen oikealle (länsi)puolelle. Aidoilla rajatun köyhäintalon ulkopuolella etupihaa ra-jasivat lännessä sairaalarakennus, idässä lastenkoti ja etelässä laitoksen ta-lusrakennus. Sairalarakennus otettiin käyttöön syksyllä 1878. Raken-nuksessa oli neljä suurta potilassalia, kaksi pienempää potilashuonetta ja sairaanhoitajan huone. Sairaansijoja oli 46 ja kaupunginlääkäri Qvistin mukaan hätätilassa sairaalaan voitiin sijoittaa 23 potilasta lisää.

Vuonna 1878 Helsingfors Dagbladet kirjoitti, että viidessä vuodessa Tai-vallahden ja Humallahden välissä kauniilla vihreällä niemellä sijaitseva kaupungin työ- ja vaivaistalo oli asettunut paikkaansa ja erinomaisen hyvin hoidetussa kunnossa. Lehden mukaan oli varmaankin on monia helsinkiläisiä, jotka eivät edes tienneet, että kaupunki omistaa tällaisen hyvinvointilaitoksen ja että näkemättä on vaikea uskoa, miten hiljaisena ja rauhallisena laitos sijaitsee kaukaisena, kaukana kaupungin melusta. Laajalla alueella, aistikkaiden viljelysten ja kukkapenkkien keskellä ujesti aidattuna nousevat kuusi korkeaa, vaaleaa, vastamaalattua eri tarkoituk-siin varattua rakennusta. Kirjoituksessa myös todetaan, että laitoksen vanhat hoidokit vaikuttavat tyytyväisiltä ja että he eivät edes osaisi toivoa parempaa. Lehden mukaan köyhäintalo oli ”niin mallikelpoisessa kun-nossa, että se on kunniaksi yhteiskunnallemme”.

Köyhäintalolle saavuttiin kääntymällä Espoon tullille johtaneelta maca-damilla päällystetyltä tieltä hieman sokeritehtaan jälkeen vasemmalle. Pienelle uudelle ja kauniille tielle, joka poimuili vihertävien niittyjen ja peltojen välissä. Tien molemmin puolin näkyi uusia asuntoja ja huvi-loita. Pian kulkija saapui portille, jossa oli teksti: työ- ja köyhäinhoi-tolaitos (arbets- och fattigvårdsanstalten). Portilla tervetulleeksi toivotti buldaanikankaiseen pukuun pukeutunut kumarteleva portinvartija.Si-säänkäynti johti kukkapenkein ja hiekoitetuin käytävin erityisen siististi varustellulle pihalle.

LIITE 1 - ALUEEN RAKENNUKSET

MIELISAIRAALARAKENNUS 1882

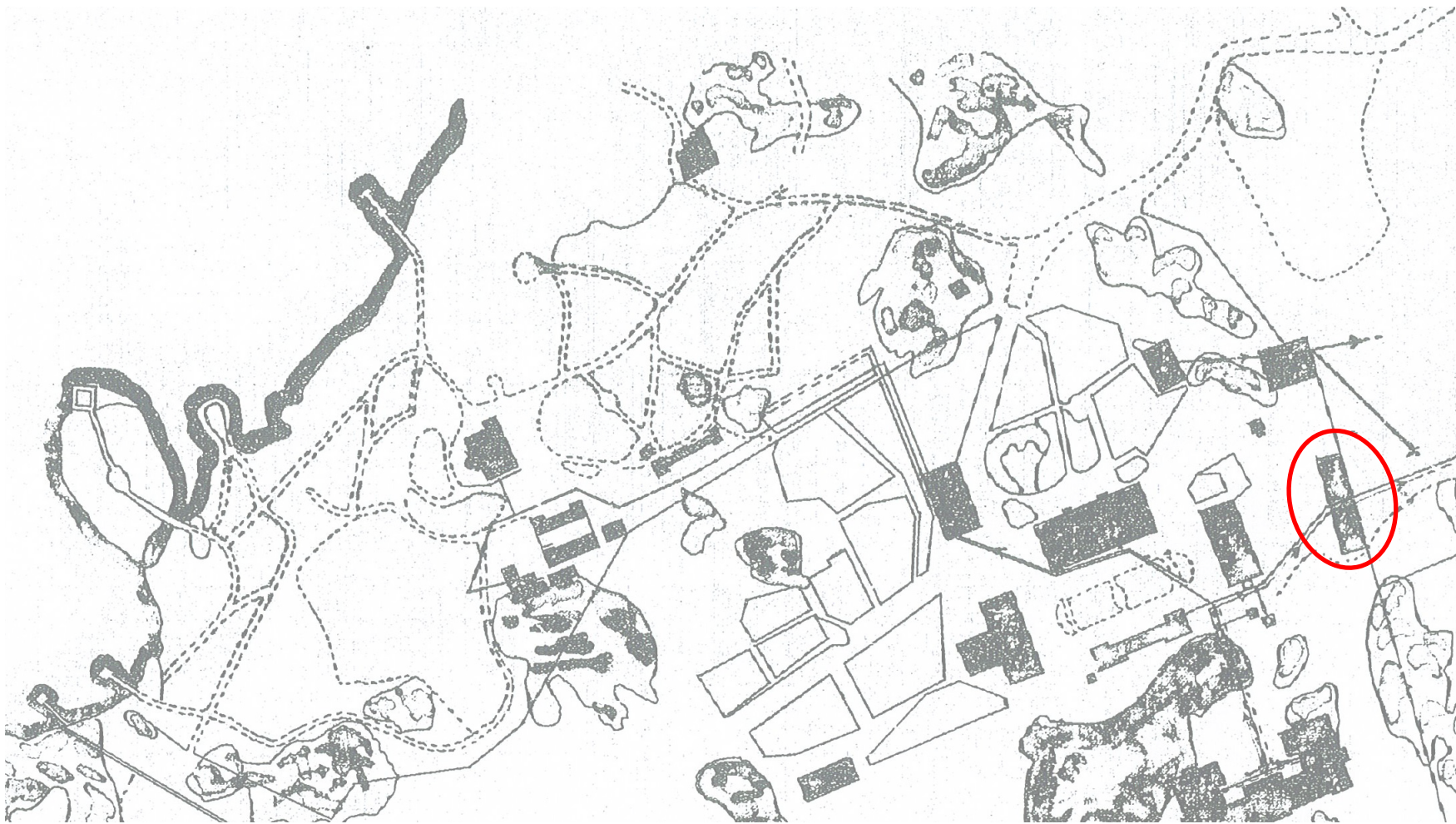
(nk. Takatorppa, purettu vuonna 1958, nyt paikalla on Hesperian sairaalan päärakennus)

Vuoden 1881 alussa vaivaishoitohallitus lähetti kaupunginvaltuustolle jälleen kirjelmän, jossa valitettiin mielisairaita koskevaa paikkapulaa. Alkuperäisen köyhäintalon seitsemän koppia eivät enää riittäneet, ja mielisairaiden oli annettava asua muiden vaivaisten kanssa, mikä aiheutti vaikeuksia henkilökunnalle ja lisäsi muun muassa tulipalon riskiä. Lisäksi Lapinlahden sairaalassa jouduttiin turhaan pitämään sairaita, joiden hoito olisi voitu järjestää puolet halvemmalla (50 penniä/pvä), jos sopivia paikkoja olisi ollut. Vaivaishoitohallitus pyysi, että köyhäintaloon rakennettaisiin huonetilat, joissa olisi 20–25 koppia ja että rakennus olisi valmis jo saman vuoden kesällä.

Kaupunginvaltuuston asettama valiokunta puolsi esitystä lisätilan rakentamiseksi vähämielisten hoitoa varten. Tutkittuaan köyhäintalon aluetta valiokunta ehdotti, että köyhäintalon itäisen siipirakennuksen eli työlaitoksen itäpuolelle rakennettaisiin mielisairaille erillinen rakennus. Sen ympärille suunniteltiin aitaus, jossa potilaat saattoivat ulkoilla ilman, että he olisivat tekemisissä muiden köyhäintalon asukkaiden kanssa. Valiokunta oli laadi-
tuttanut C. T. Höijerillä piirustukset puurakennuksesta, jossa oli 20 yksikerroksista koppia, kaksi hoitajan huonetta ja kylpyhuone. Höijer myös kuului köyhäintalon tilannetta arvioineeseen valiokuntaan.

Mielisairaalarakennus oli viimeinen Höijerin 1800-luvulla alueelle suunnittelemissa rakennuksissa. Höijer suunnitteli alueen rakennukset pian valmistumisensa (v. 1870) jälkeen yleisten rakennusten ylihallituksen pääjohtaja Hampus Dalströmin apulaisena. Seuraavassa vaiheessa alueen lisärakentamisen suunnittelusta vastasi yleisten rakennusten ylihallituksen pääjohtajana vuodesta 1887 toiminut arkkitehti Sebastian Gripenberg.

Työ- ja vaivaistalon ensimmäisen vaiheen kokonaissommitelma oli aikanaan kokonaan C. T. Höijerin käsialaa. Kokonaissommitelma käsitti suljetun piha-alueen sekä sairaalan, työlaitoksen ja lastenkodin rajaaman etupiha-alueen, joka syntyi laajentumisen myötä alueen pohjoispuolelle ja lisäksi työlaitoksen ja mielisairaalarakennuksen suljetun ympäristön. Myöhemmissä vaiheissa sommitelma hajosi tilanpuutteen vuoksi, ja alue alkoi kasvaa etelään.

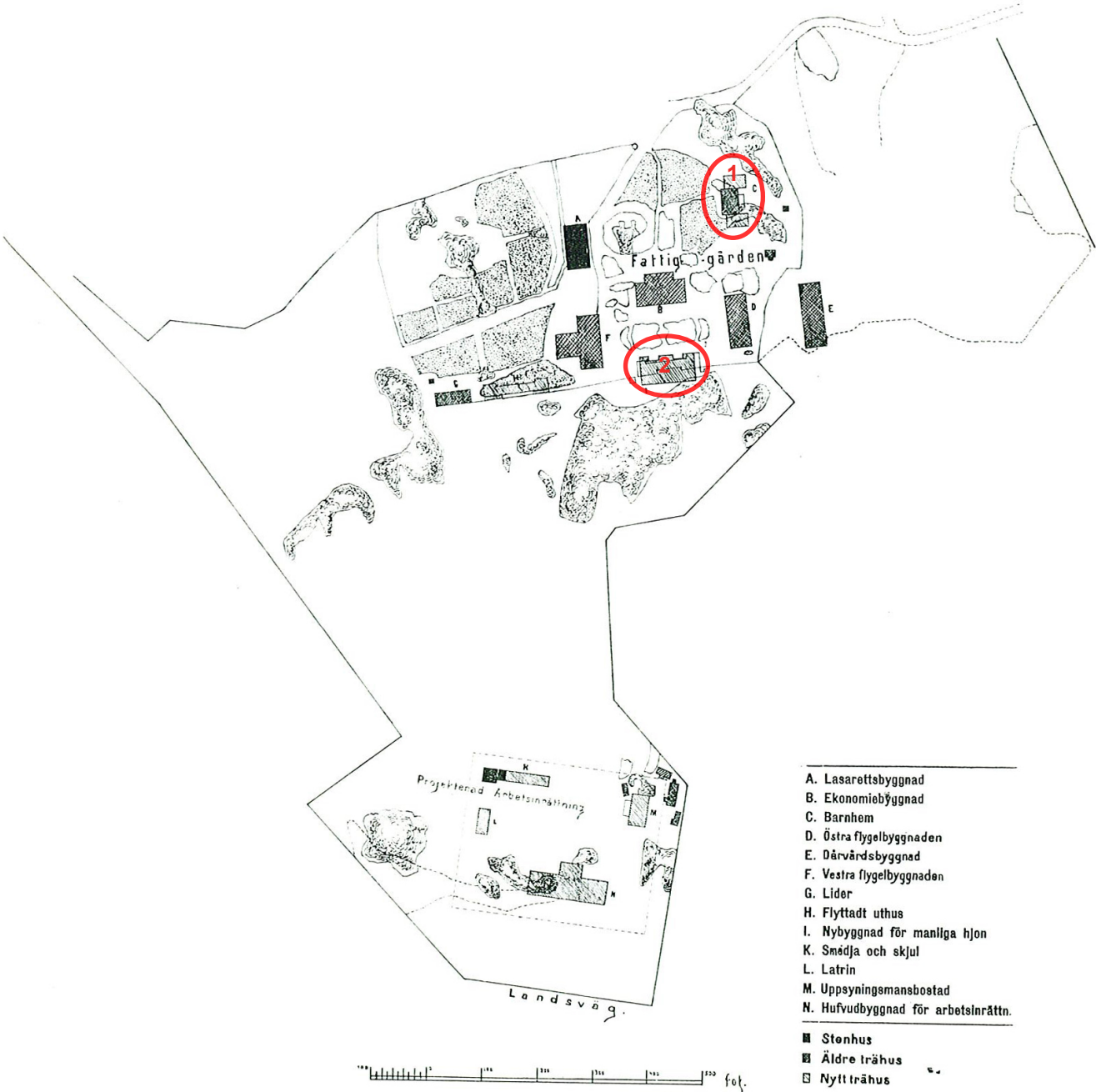
Asemapiirros vuodelta 1897. RVV.

Eino Heinosen 1940-luvun lopulla ottama kuva vuonna 1889 valmistuneesta puurakennuksesta. HKM

Kari Haklin vuonna 1969 ottaman kuvan vasemmassa laidassa näkyy 1889 valmistunut miesten asuin- ja työrakennus, jota myöhemmin kutsuttiin Mattilaksi. HKM

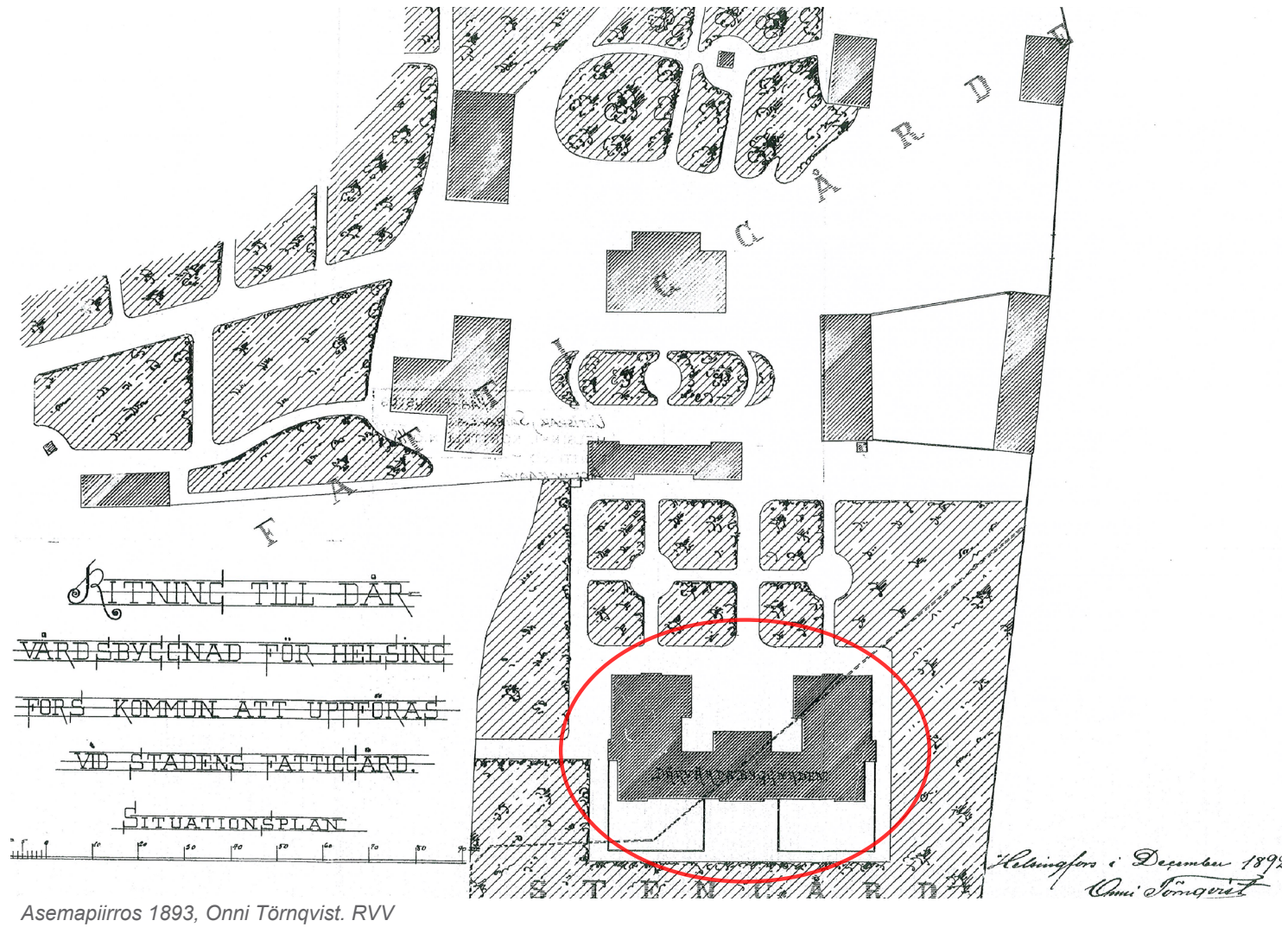

LIITE 1 - ALUEEN RAKENNUKSET

KÖYHÄINTALON MIELISAIRAALARAKENNUS 1894

Rakennus- ja terveydenhoitolautakunta lähetti vuonna 1890 kaupunginvaltuustolle kirjelmän, jossa ehdotettiin ajanmukaisen kulkutautisairaalan rakentamista sekä kunnansairaalan ja köyhäintalon mielisairasosaston sairassijojen lisäämistä. Terveydenhoitolautakunta lähetti samana vuonna arkkitehti Onni Törnqvistin (myöh. Tarjanne) ja kaupunginlääkäri, filosofian tohtori ja lääketieteen tohtori Carl E. Qvistin opintomatkalle tutustumaan muun muassa Tukholman, Kööpenhaminan, Kristianian, Göteborgin ja Berliinin sairaaloihin.

Törnqvist ja Qvist kirjoittivat matkakertomuksen, jossa esitettiin toimenpiteistä kaupungin terveydenhuollon ajanmukaistamiseksi. Matkan jälkeen Törnqvist sai tehtäväkseen suunnitella Kivelän köyhäintalon mielisairaalarakennuksen ja kaupungin kunnansairaalan (vuodesta 1894 Marian sairaala). Törnqvist työskenteli suunnitelmien parissa vuodesta 1890 vuoteen 1893. Punatiilinen kaksikerroksinen mielisairaalapaviljonki valmistui vuonna 1894. Rakennus sijoitettiin vanhan työ- ja vaivaistalon eteläpuolelle kallion reunalle, ja saman vuoden loppuun mennessä rakennettiin rakennukselle johtava soratie sekä toteutettiin istutukset köyhäintalon henkilökuntaa apuna käyttäen.

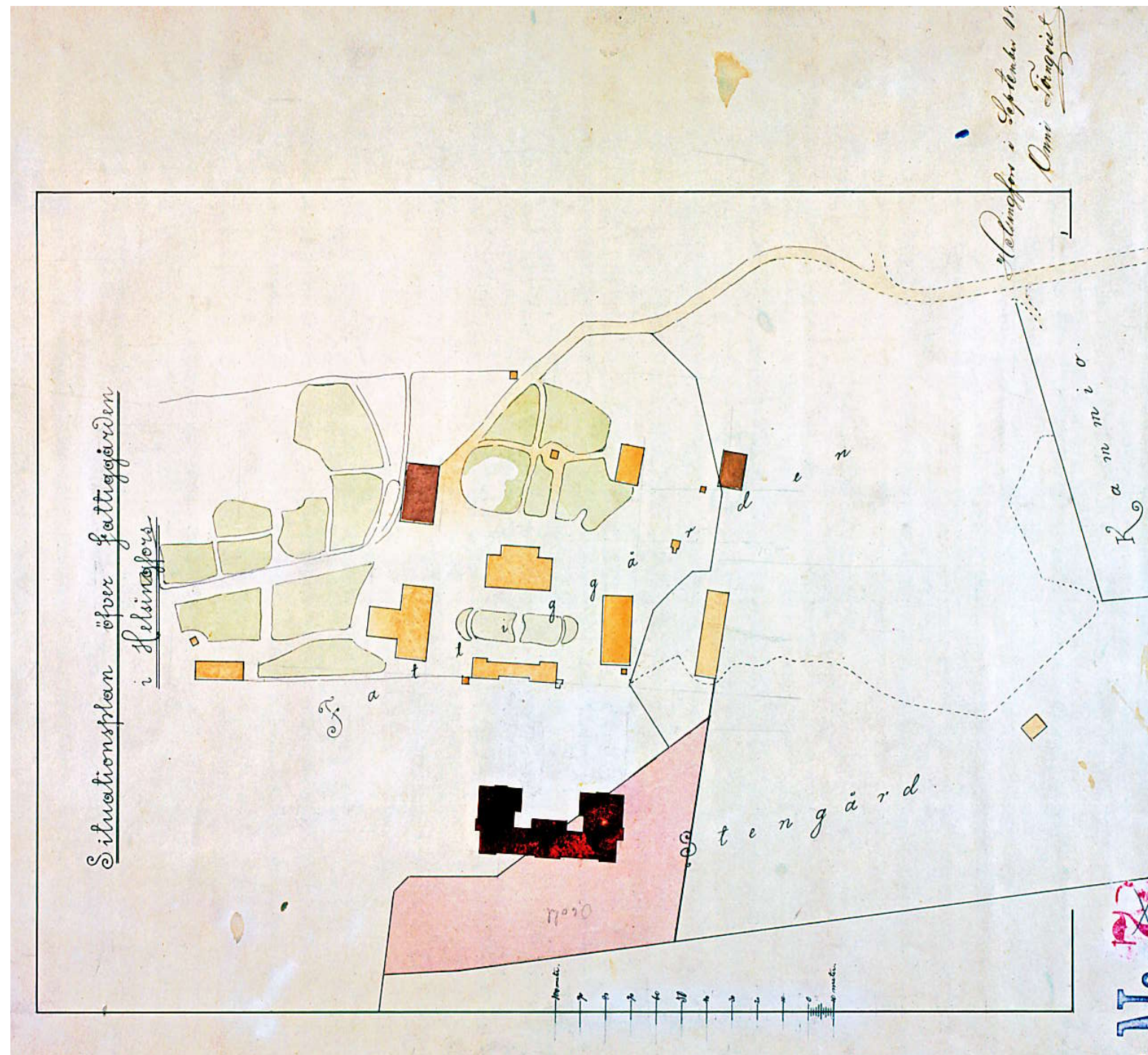

Asemapiirros 1893, Onni Törnqvist. RVV

Kari Hakli kuvasi vuonna 1894 valmistuneen Hesperian sairaalan eli "Kivelä kympin" talviaikaan vuonna 1969. HKM

LIITE 1 - ALUEEN RAKENNUKSET

Onni Törnqvistin suunnitteleman kivipaviljongin asemapiirros vuodelta 1892. Kuvassa vaaleanpunaisena näkyy tonttiin rakennusta varten liitetty alue. Situationsplan öfver fattiggården i Helsingfors 1892, O. Törnqvist. HKA

Sairaalan henkilökuntaa Hesperian sairaalan pihamaalla. HKM

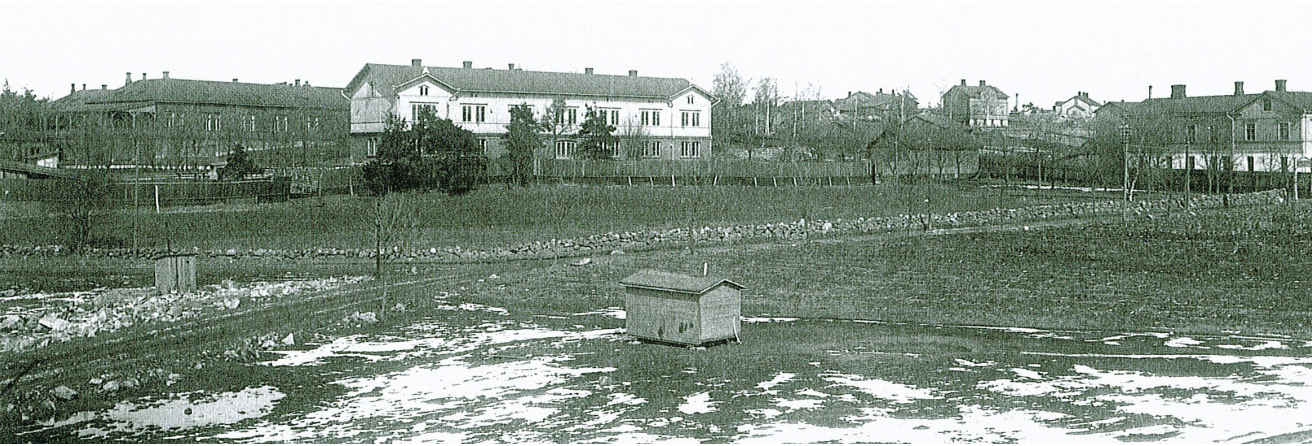
Hoitohenkilökuntaa mielisairaalarakennuksen pihalla. Vasemmalla kuvassa näkyvät istutuspenkit ovat ehkä viljelyksiä varten. HKM

LIITE 1 - ALUEEN RAKENNUKSET

KÖYHÄINTALON TYÖLAITOS 1889

Rakennus- ja vaivahoitohallituksen puheenjohtaja pastori Ludvig Bengelsdorff esitti jo vuonna 1886, että toimeettomille miehille perustettaisiin työlaitos. Vastaavia laitoksia oli myös muissa Pohjoismaissa. Työ- ja köyhäintalon johtaja C. E. Degerholm kävi tutustumassa Tukholman, Göteborgin ja Kristianian kaupunkien vastaaviin työlaitoksiin ja laati ehdotuksen Helsinkiin perustettavasta työlaitoksesta. Asiaa pohtimaan perustettuun valiokuntaan kuulunut arkkitehti Sebastian Gripenberg laati suunnitelmat. Valtuuston myönteisen päätöksen jälkeen aloitettiin rakennustyöt, ja työlaitos valmistui vuonna 1889 noin 300 metriä työ- ja vaivaistalon eteläpuolelle. Sittemmin työlaitos on muutettu sairaalakäyttöön. Rakennuksen alempi kerros on puhtaaksi muurattua tiiltä ja ylempi kerros on rakennettu puusta.

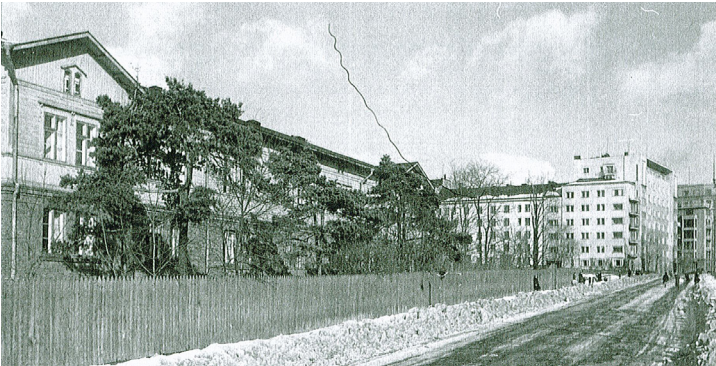
1950-luvun suunnitelmissa kaavailtiin rakennuksen purkamista uudisrakentamisen tieltä, mutta suunnitelmat eivät toteutuneet, ja rakennus on edelleen sairaalakäytössä. Pohjoisen Hesperiankadun uuden linjauksen ja Mechelininkadun rakentamisen myötä rakennuksen lähiympäristö on kuitenkin kokenut muutoksia.

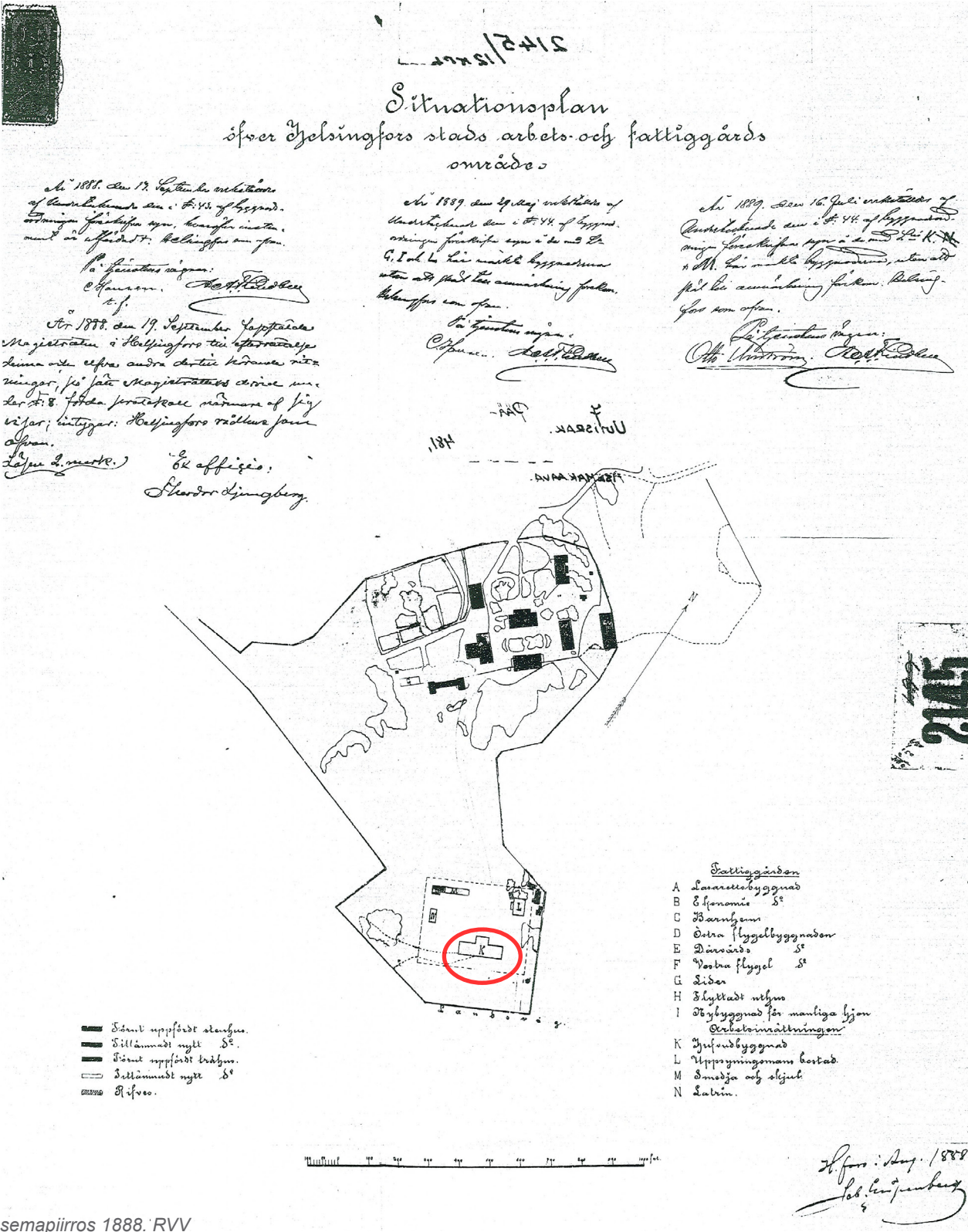
Kuvassa näkyy miesten työlaitokseksi vuonna 1889 valmistunut vaalea rakennus Signe Branderin kuvaamana vuonna 1913. Vasemmalla alhaalla näkyy ruumishuone ja vasemmalla ylhäällä sairaspaviljonki. Oikeassa reunassa Taivallahti nro 3 eli Edesviken (Pohjoinen Hesperiankatu 27). HKM

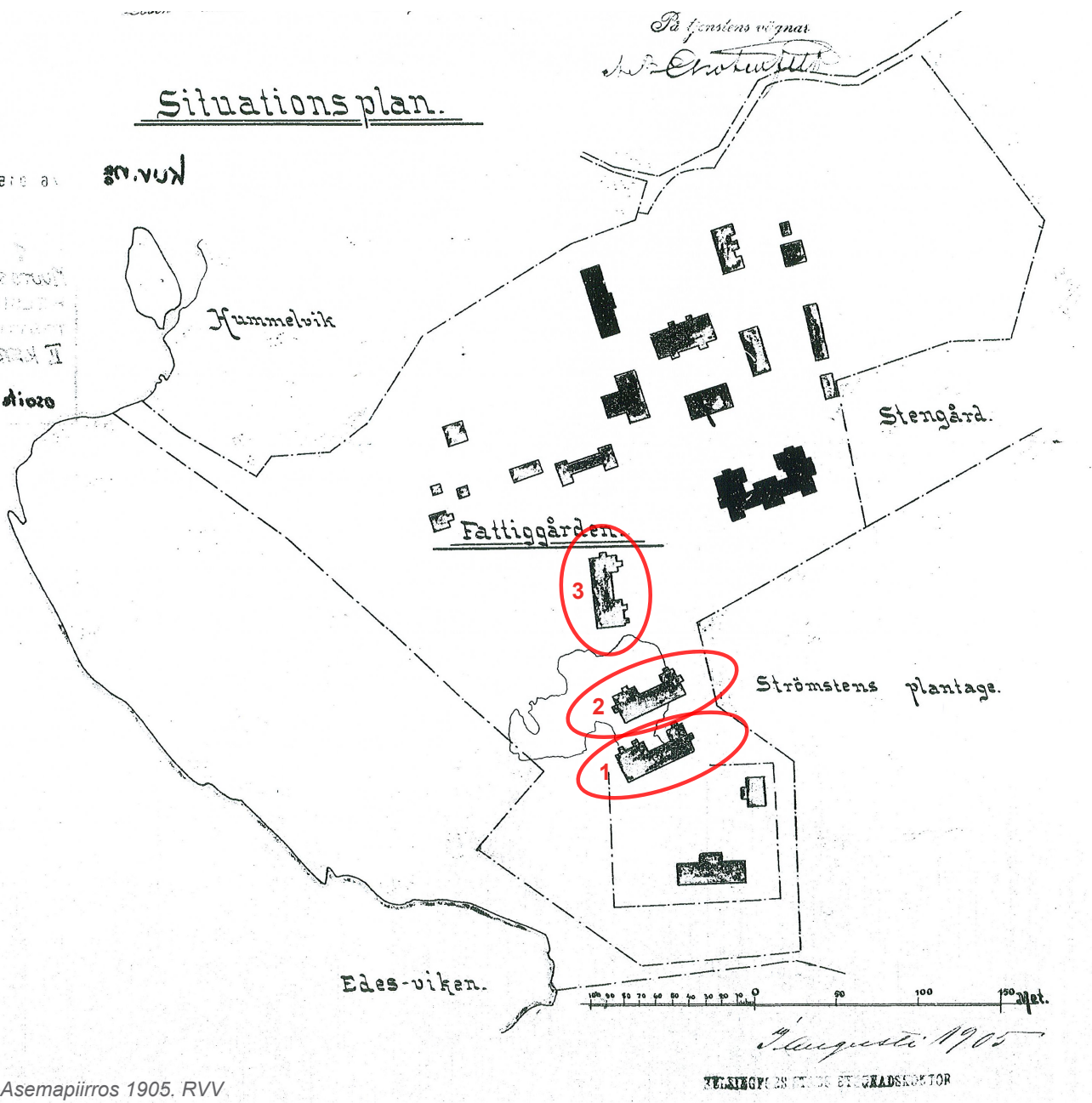
1940-luvun lopulla otettu kuva köyhäintalon tuberkuloosipaviljongista, joka valmistui vuonna 1902. Kuvassa oikealla on kolme vuotta paviljongin rakentamisen jälkeen valmistunut puurakennus. HKM

Sebastian Gripenbergin suunnittelema työlaitos Pohjoisella Hesperiankadulla 1949. HKM

Asemapiirros 1888. RVV

Asemapiirros 1905. RVV

KÖYHÄINTALON
TUBERKULOOSIPAVILJONKI 1902 (1.)

Vaivashoitohallitus lähetti kaupunginvaltuustolle kirjelmän, jossa se esitti, että köyhille tuberkuloosipotilaille rakennettaisiin erityinen tuberkuloosipaviljonki. Kirjelmässä ehdotettiin, että paviljonki sijoitettaisiin kaupungin ulkopuolelle kaavaillun kunnallisen mielisairaalan yhteyteen. Kaupunginvaltuuston asettama valiokunta päätyi mietinnössään esittämään, että mielisairaalahanke saisi rautaa. Sen sijaan valiokunta ehdotti tuberkuloosipaviljongin rakentamista työ- ja köyhäintalon alueelle. Kaupunginvaltuusto hyväksyi ehdotuksen, ja arkkitehti C. T. Höijerin suunnittelema puinen paviljonkirakennus, jossa oli 36 sairassijaa, valmistui vuonna 1902. Rakennukseen ei kuitenkaan sijoitettu tuberkuloosipotilaita, vaan se luovutettiin mielisairaiden hoitokäyttöön.

Höijerin allekirjoittamassa asemapiirroksessa rakennus on sijoitettu vanhan työ- ja vaivaistalon rakennusten koordinaatistoon. Uusi työlaite ulkokuoneineen erottuu puolestaan erillisenä rajattuna alueena etelässä omassa koordinaatistossaan. Puurakenteinen paviljonki on edelleen sairaalakäytössä.

KÖYHÄINTALON
TUBERKULOOSIPAVILJONKI 1905 (2.)

Köyhäintalon yhteyteen vuonna 1902 rakennettu tuberkuloosipaviljonki otettiin mielisairaalakäyttöön (aluksi vain tilapäisesti). Koska tuberkuloositilanne kuitenkin paheni koko ajan, vaivashoitohallitusta pyydettiin ryhtymään toimiin rakennuksen palauttamiseksi alkuperäiseen käyttöönsä. Vaivahuoltohallitus lähetti kaupunginvaltuustolle pitkän kirjelmän, jossa se selvitti myös vaivaisten mielisairaala paikkojen tilanpuutteen olevan kriittinen. Paviljonkia ei voitaisi palauttaa alkuperäiseen käyttöönsä, koska hoidokkeja ei voitu sijoittaa minnekään ja rakennuksen muutostyöt maksaisivat. Samassa vaivashoitohallitus kirjoitti, että alun perin tuberkuloosipaviljonkikin oli tarkoitettu vain vaivaistalon sairaille ja että kaupungin tulisi ratkaista tuberkuloosisairaiden hoito muuten. Kaupunginvaltuusto päätti 15.12.1903 kehottaa vaivashoitohallitusta tekemään ehdotuksen uuden tuberkuloosipaviljongin rakentamisesta ja tulo- ja menoarvioita käsittelevää valiokuntaa huomioimaan paviljongin kustannukset vuoden 1904 menoissa. Paviljonki kehoitettiin rakentamaan vuoden kuluessa kuten ensimmäinen paviljonki, joten voitaneen olettaa, että se tehtiin ensimmäisen paviljongin suunnitelmien mukaan, jotka oli laatinut C. T. Höijer.

Uusi paviljonki otettiin kuitenkin myös mielisairaalakäyttöön, kun se valmistui 1905. Vuonna 1905 Helsingissä oli niin suuri pula mielisairaala paikoista, että vaivaistalossa ei ollut enää naisille aiottuja paikkoja. Lisäksi mielisairaaloiden johtajat Lapinlahdessa, Niuvan-niemellä ja Pitkän Niemellä olivat ilmoittaneet, että heidän laitoksiinsa ei kuukausiin voitu sijoittaa Helsingin sairaita. Tämä oli johtanut siihen, että mielisairaita oli säilytetty poliisin säilytystiloissa. 9.5.1905 Helsingin kaupunginvaltuusto päätti, että vaivaistalon juuri valmistunut tuberkuloosipaviljonki voitiin muuttaa mielisairaalakäyttöön ja sen lisäksi rakennuttaa heti vaivaistalolle tuberkuloosipotilaita varten kolmas paviljonki, joka tuli rakentaa samanlaiseksi viimeksi valmistuneen kanssa.

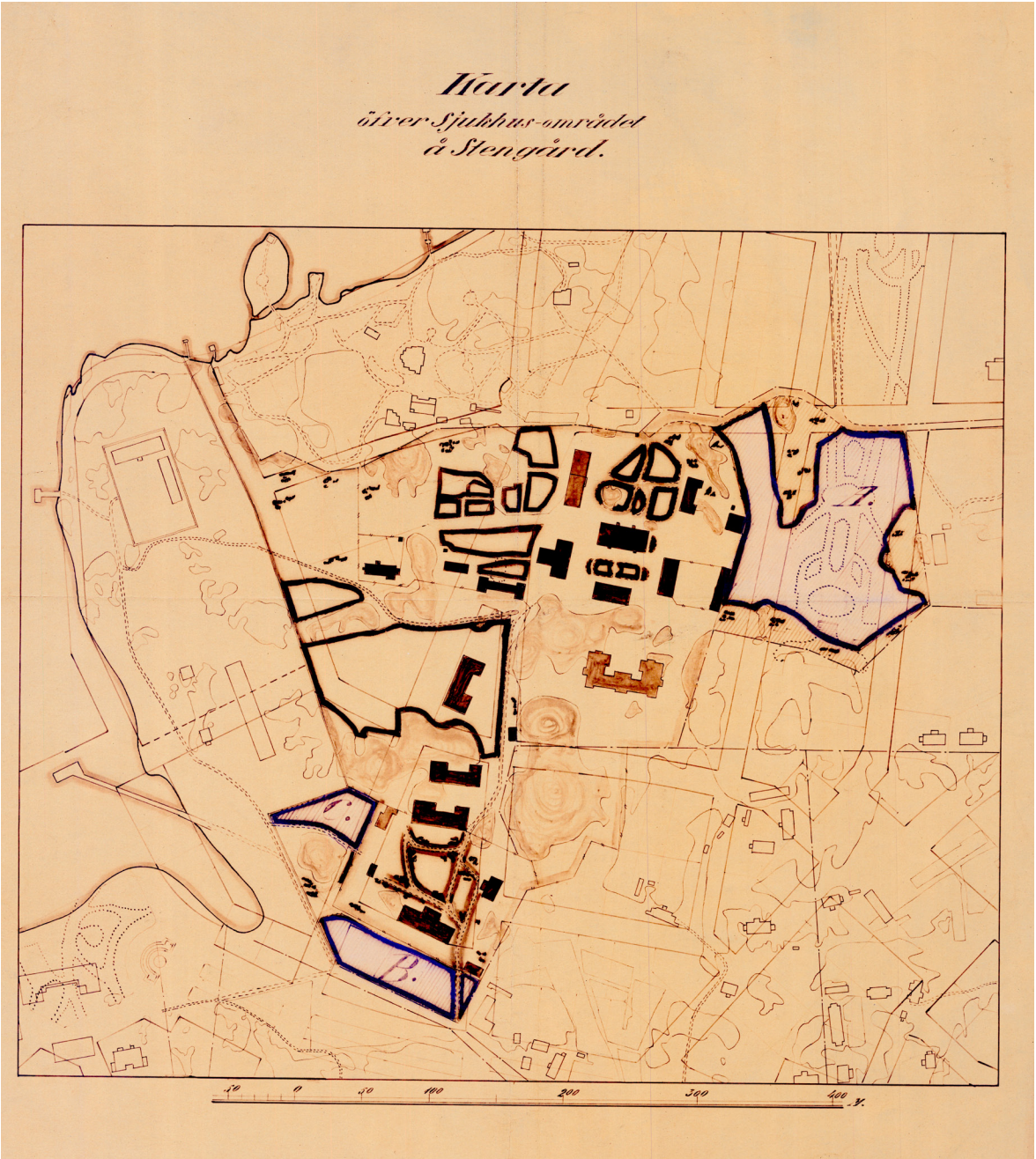
KÖYHÄINTALON
TUBERKULOOSIPAVILJONKI 1907 (3.)

Kolmas paviljonki on ilmeisesti (kaupunginvaltuuston päätökset eri paviljonkien rakentamisesta) rakennettu myös Höijerin rakennussuunnitelman mukaan. Vuonna 1907 valmistunut tuberkuloosipaviljonki on ensimmäinen rakennus, joka (erillistä työlaite lukuun ottamatta) poikkeaa alueen vanhasta koordinaatistosta. Paviljonki näkyy ajoittamattomassa kartassa, joka on mahdollisesti toiminut Töölön vuoden 1906 asemakaavan laatimisen pohjana. Tuberkuloosipaviljonki asettuu vuoden 1906 asemakaavassa esitetyn Nordenskiöldinkadun koordinaatistoon peltoalueelle. Asemapiirroksen laatijasta ei ole tietoa, ei myöskään siitä, onko katu linjattu paviljongin vai paviljonki kadun mukaan. Jälkimmäinen vaihtoehto lienee todennäköisempi. C. T. Höijer ei todennäköisesti ollut enää mukana rakennuksen suunnittelussa, sillä hän sairastui vuonna 1905.

Vuonna 1907 valmistunut sairaalan puurakennus, joka toimi muun muassa silmäklinikkana. Eino Heinonen kuvasi rakennuksen 1940-luvun lopulla. HKM

LIITE 1 - ALUEEN RAKENNUKSET

Ajoittamaton kartta, jossa näkyy hahmona 1906 asemakaava. Kivelän alueen viimeisin rakennus on tuberkuloosipaviljonki vuodelta 1907. Kartassa on mahdollisesti hahmoteltu sairaala-alue (vuonna 1908 terveydenhuoltolautakunta suoritti köyhäintalon rakennusten katselmuksen kaupungin valtuuston 1905 antaman tehtävän mukaisesti ja antoi valtuustolle lausunnon rakennusten käyttämisestä saraanhoitotarkoitukseen sairaalan poisuuton jälkeen.) kun kunnalliskodin siirtämisestä oli päätetty 1905.

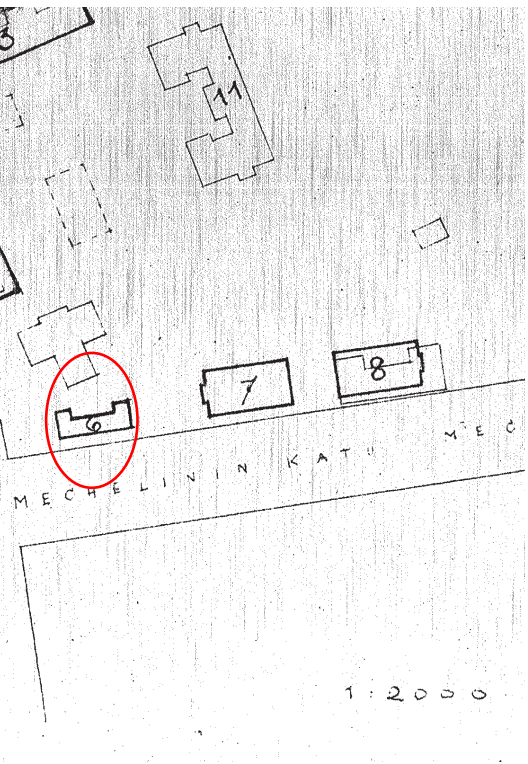
Kartassa näkyvät erittäin selkeästi alueen aidat. Myös peltoalueet ja seudun huvilat näkyvät selkeästi pohjakartassa. HKA

TALLI- JA AUTOVAJA 1928

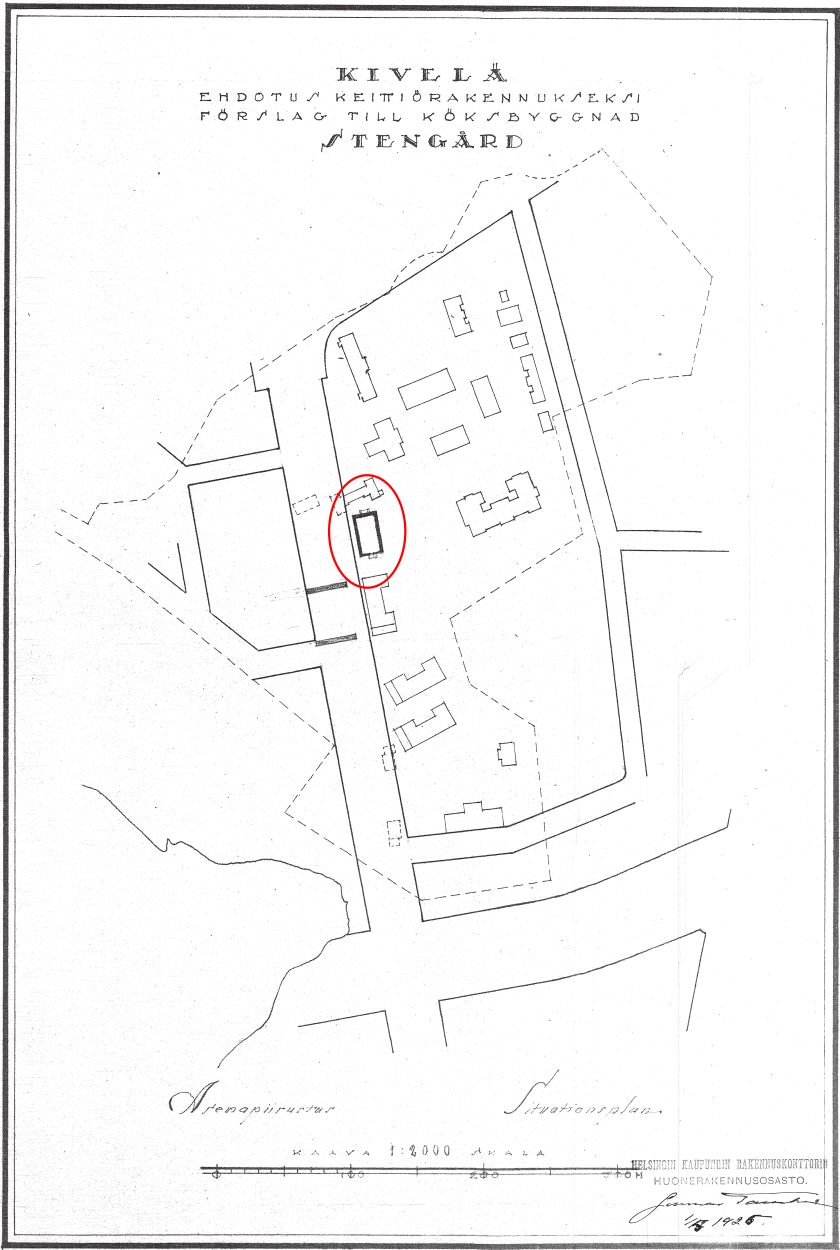
Talli- ja autovaja oli ensimmäinen uusi rakennus sen jälkeen, kun alue muutettiin sairaalaksi. Alueen vanha tallirakennus jäi Mechelininkadun rakentamisen alle. Se purettiin ja tilalle rakennettiin uusi. Talli- ja autovaja sijoitettiin kadun koordinaatistoon uuden keittiörakennuksen viereen. Nämä Gunnar Taucherin suunnittelemat talousrakennukset muodostavat alueen Mechelininkadun suuntaisen julkisivun osan yhdessä kolmannen keuhkotautipaviljongin kanssa. Vuonna 1928 valmistunut talli- ja autovaja aloittivat kaupungin-arkkitehtina toimineen Gunnar Taucherin kauden alueen suunnittelijana.

KEITTIÖRAKENNUS 1928

Kaupunginvaltuusto päätti jo vuonna 1913 alueen muututtua Kivelän sairaalaksi, että alueelle rakennetaan uusi keittiörakennus. Maailmansota kuitenkin siirsi rakennushanketta, ja Gunnar Taucher laati vasta vuonna 1927 piirustukset, joiden mukaan keittiörakennus valmistui syksyllä 1928.

Asemapiirros 1930. HKA

Asemapiirros 1.5.1926 Gunnar Taucher. HKA

LIITE 1 - ALUEEN RAKENNUKSET

SISÄTAUTIPAVILJONKI 1932

Rakennus- ja kaupungin sairaalain hallitus antoi vuonna 1929 rahatoimikamarille ehdotuksen hallinto-, poliklinikka- ja asuinrakennuksen sekä uuden sairaspaviljongin rakentamisesta Kivelän sairaalan alueelle. Rakennuskonttori oli laatinut ehdotuksen liitteeksi luonnospiirustukset, jossa hallinto-, poliklinikka- ja asuntorakennus oli piirretty viisikerroksiseksi ja uusi sairaalarakennus nelikerroksiseksi. Asiasta pyydettiin yleisten töiden hallitukselta lausunto, mutta se oli kielteinen. Sisätautisairassijojen pulan vuoksi asiaa asetettiin kuitenkin käsittelemään komitea, joka antoi lausuntonsa 1930. Rahatoimikamari pyysi sen jälkeen kaupungin sairaalain hallitukselta lausunnon komitean mietinnöstä. Lausunnossa Kivelän sairaalan laajentamista pidettiin tarkoituksenmukaisempänä ja taloudellisempänä kuin muita komiteamietinnössä esitettyjä ehdotuksia.

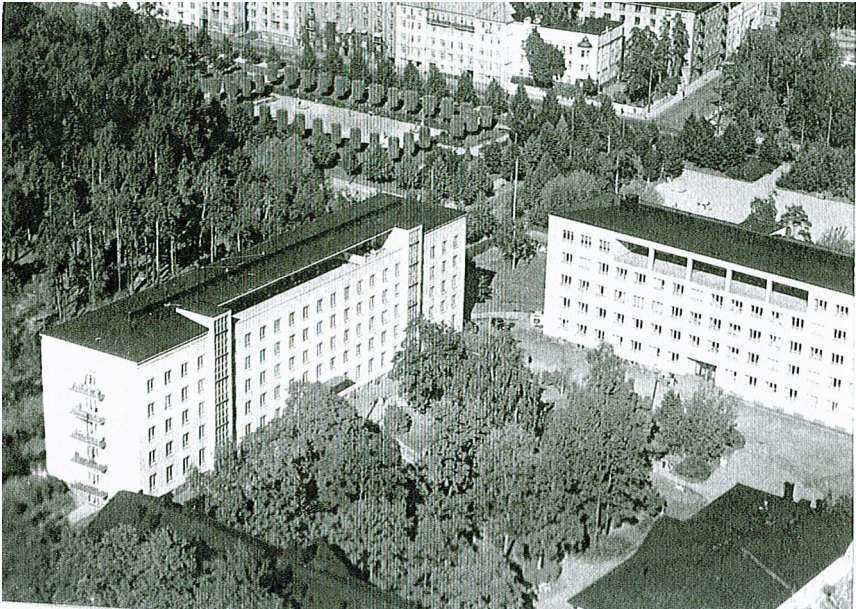
Kaupunginhallitus päätti maaliskuun kokouksessa vuonna 1930 antaa yleisten töiden hallituksen ja kaupungin sairaalahallituksen tehtäväksi laatia luonnospiirustukset Kivelän sairaalan pohjoisosaan. Kaupungin sairaalain hallitus lähetti sen jälkeen rahatoimikamarille jo aiemmin laaditut luonnospiirustukset. Kaupunginvaltuusto hyväksyi ne joulukuussa 1930 ja antoi laadittut niiden pohjalta pääpiirustukset sillä muutoksella, että myös sairaspaviljonki tuli rakentaa viisikerroksiseksi.

Kaupungin rakennusvirastossa Gunnar Taucherin johdolla suunniteltu Kivelän sairaspaviljonki oli rakentamisaikanaan mitta-kaavaltaan suuri rakennus. Sairaspaviljongin kellarikerrokseen oli sijoitettu tilat potilaiden vaatteita varten, potilaiden kylpyosasto, vastaanottokylpyosasto, desinfioimislaitos ja ruumishuone. Ylemmät kerrokset oli tarkoitettu potilasosastoiksi, ja viidenteen kerrokseen oli lisäksi sijoitettu sairaalan laboratorio, valohoito-osasto ja suurehko makuuhalli.

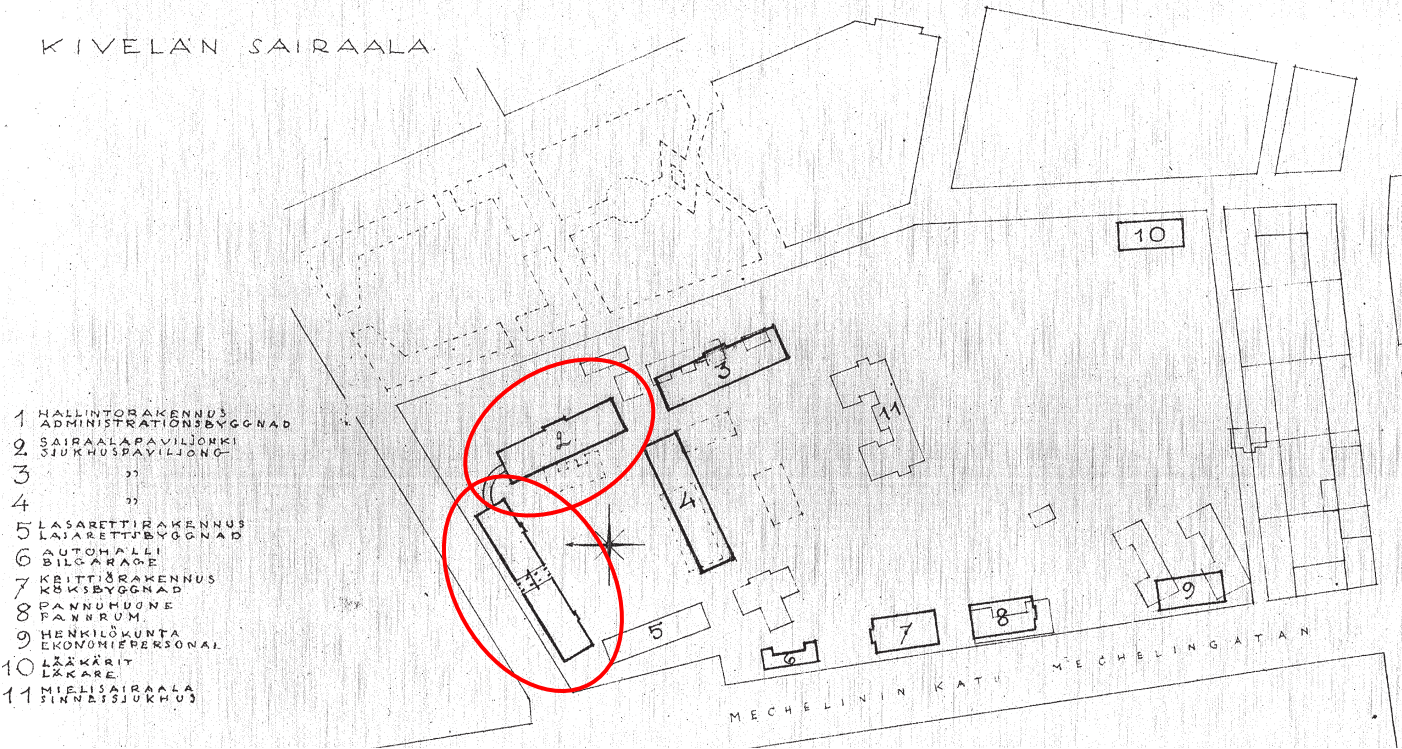
Kaupunginvaltuusto hyväksyi huhtikuussa 1931 suunnitelmien pääpiirustukset ja kustannusarvion. Lisäksi kaupunginvaltuusto antoi kaupunginhallitukselle tehtäväksi määrätä, miten ja kuinka laajalti alueen rakennustyöt oli pantava käyntiin. Toukokuussa 1931 kaupunginhallitus päätti, että toistaiseksi rakennetaan vain sairaspaviljonki. Rakennustyöt aloitettiin keväällä 1931 ja sairaspaviljonki oli pääasiassa valmis vuoden 1932 loppuun mennessä. Paviljongin avaamista päätettiin kuitenkin siirtää, koska kulkutautisairaalan sisätautipaikkoja oli samaan aikaan lisätty pula-ajan takia. Sairaala otettiin käyttöön asteittain seuraavien vuosien aikana. Kun Kivelän sairaspaviljonki otettiin käyttöön vuonna 1934, muun muassa hoitajattarien asuntojen järjestämisestä oli tullut ongelma. Sairaalahallitus päätti siksi jo vuonna 1932 ehdottaa kaupunginhallitukselle, että sairaalan hallinto- ja asuinrakennuksen rakentamista varten merkittäisiin määräraha vuoden 1933 talousarvioon.

HALLINTO- JA ASUINRAKENNUS 1935

Kaupunginhallitus päätti varata hallintorakennusta varten vuoden 1934 menoarvioon 4,5 miljoonan markan määrärahan. Hallinto- ja asuinrakennuksen kellarikerrokseen oli sijoitettu kattilahuone, polttoainevarasto, huoneet röntgenlaitteita, puhelinkeskuksen koneistoa ja liinavaatevarastoa varten, pyykinlajitteluhuone, apteekkitavaravaran varastohuone, henkilökunnan kylpyhuoneita, pesutupa, mankeli- ja silityshuone sekä kellaritilat ruokalaa varten. Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa olivat sairaalan poliklinikka ja röntgenosasto, johtajan ja ylilääkärin huoneet, puhelinkeskus sekä henkilökunnan asuinhuoneita, tekeittiö, huuhteluhuone ja kylpyhuoneita. Toisessa, kolmannessa, neljännessä ja viidennessä kerroksessa oli puolestaan sairaanhoitajattarien huoneita, kokoushuoneita, tekeittiö, huuhteluhuone, kylpyhuoneita sekä kaksi apulaislääkärin huoneistoa.

Viistokuvassa näkyy tontin pohjoisosassa säilynyt maisemapuiston osa. Taustalla Gunnar Taucherin suunnittelema hallinto ja sairaalarakennukset vuodelta 1932. Kuvan on ottanut Veljekset Karhumäki Oy. HKM

Asemapiirros 1930 Gunnar Taucher. HKA

LIITE 1 - ALUEEN RAKENNUKSET

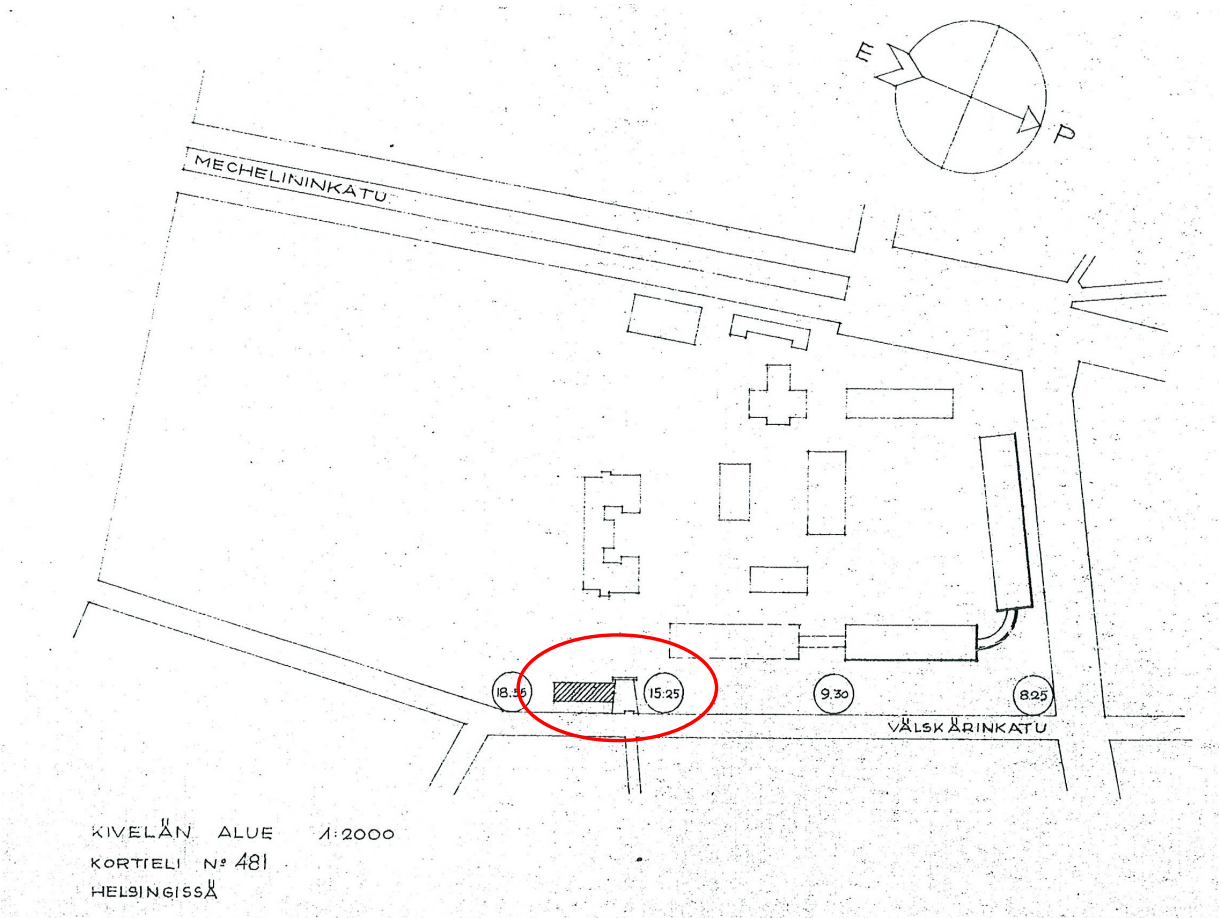
RUUMISHUONE 1940

Obduktiorakennus eli ruumishuone on Taucherin alueelle suunnittelemissa rakennuksista nuorin. Se suunniteltiin heti muiden rakennusten jälkeen, mutta erinäisten viiveiden vuoksi rakennus valmistui vasta vuonna 1940.

Rakennus sijoittuu tontille Välskärinkadun puolelle kadun reunaan muiden Taucherin rakennusten tapaan. Alueen aiempi Höijerin suunnittelema kerrostuma muodostaa alueen sydämen ja asettuu omaan koordinaatistoonsa. Taucherin 1920–40-luvuilla suunnittelema kerrostuma asettuu Töölön asemakaavaan. Rakennukset muodostavat sairaala-alueelle reunat, jotka asettuvat ympäristön katujen koordinaatistoon ja sulkevat sisäänsä puistomaisen sairaalan pihajärjestelmän. Katuympäristöön ne liittyvät etupihojensa kautta.

Todennäköisesti Gunnar Taucherin käsitys sairaala-alueen suhteesta muuhun ympäristöön on vaikuttanut myös kaikkiin alueen myöhempiin täydennysrakentamisen suunnitteluratkaisuihin.

Asemapiirros vuodelta 1939. RVV

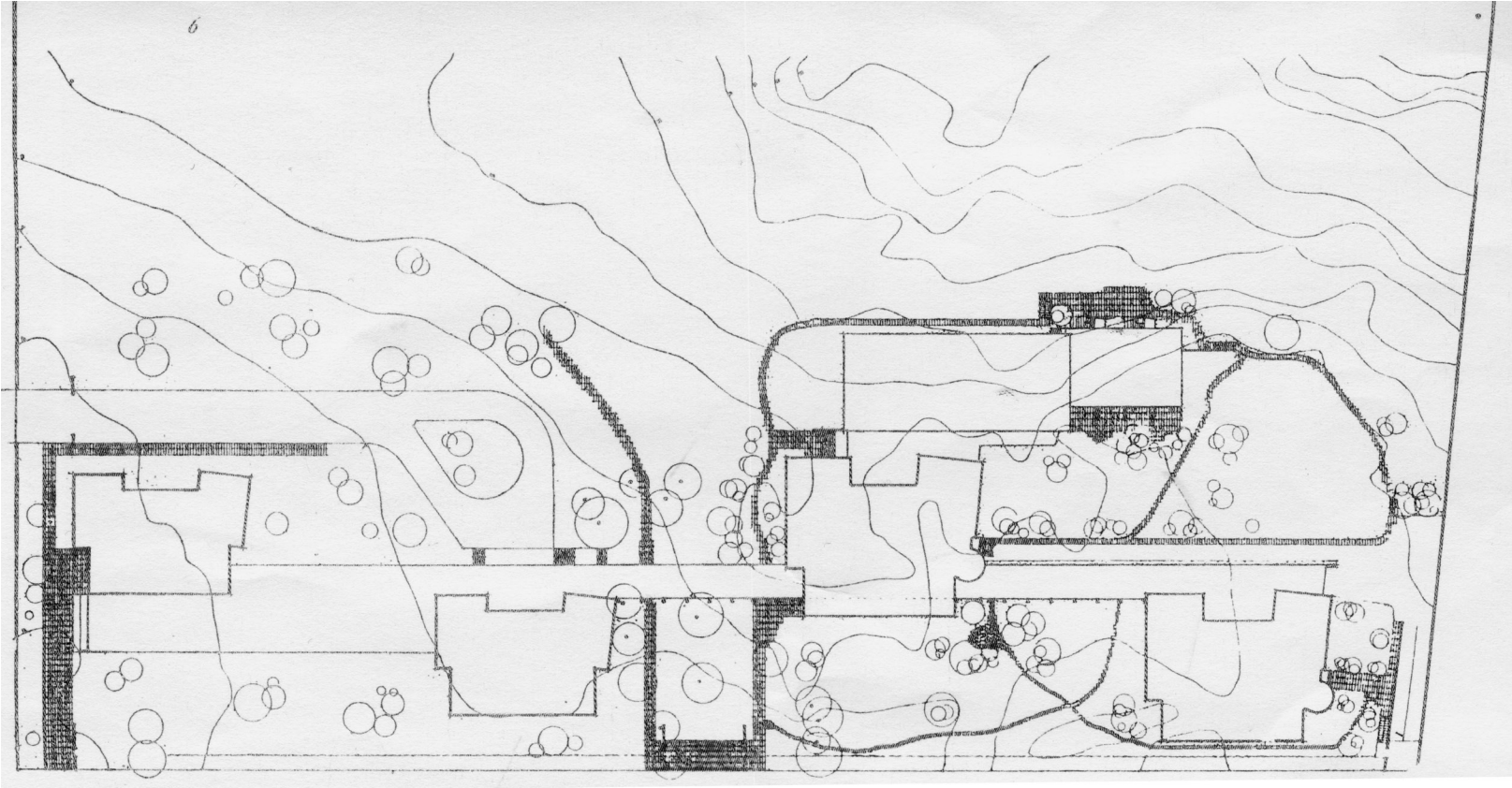

Asemapiirros 1939. RVV

HOITAJATTARIEN JA PALVELUSKUNNAN ASUNTOLAT 1954–55 (HESPERIAN SAIRAALAN TORNITALOT)

Kilpailuehdotuksen rakennuksista ensimmäisessä vaiheessa valmistuivat 1950-luvun puolivälissä henkilökunnan neljästä asuintornista kaksi, hoitajattarien ja palveluskunnan asuntolat. Voittaneen ehdotuksen mukaan Pohjoisen Hesperiankadun varteen oli tarkoitus sijoittaa kaikkiaan neljä käytävän yhdistämää korkeaa pistetaloa. Tästä kokonaisuudesta toteutui kuitenkin vain kaksi katetulla käytävällä toisiinsa yhdistettyä tornia. Asuntoloiden lisäksi B-talossa oli juhla- ja voimistelusalisiipi, jonka jatkeena oli alun perin kaksi kaksikerroksista asuntoa käsittänyt asuntosiipi eli rakennus C. Periaatteessa keskenään samanlaiset tornitalot oli suunniteltu henkilökunnan asuinkäyttöön, 23 A mitoitukseltaan hieman niukempina palveluskunnalle ja väljempi 23 B hoitajattarille.

Vuonna 2006 alueelle tehtiin asemakaavan muutos ja rakennukset erotettiin sairaalan tontista kahdeksi erilliseksi tontiksi. A-torni on korjattu ja B-tornia ollaan korjaamassa Aalto-yliopiston kansainvälisten tutkijoiden asuntolaksi. Lisäksi sisäpihalle rakennetaan maanalainen pysäköintihalli. Vuoden 2008 inventoinnissa rakennusten ympäristösuunnitelman on todettu toteutuneen Ypyöiden suunnitelman mukaan. Alkuperäisen sommitelman mukaisena pihasta on muutosten jälkeen säilynyt ainoastaan Pohjoisen Hesperiankadun ja tornien sekä Pohjoisen Hesperiankadun ja gallerian välinen alue.

Kivelän sairaala, hoito- ja palveluasuntojen ympäristö "TORNIT". Martta ja Ragnar Ypyä. SRM

LIITE 1 - ALUEEN RAKENNUKSET

**HESPERIAN SAIRAALA, HESPERIAN
MIELISAIRAALA 1961 (VUOTEEN 1959
KESKUSMIELISAIRAALAN KIVELÄ-OSASTO)**

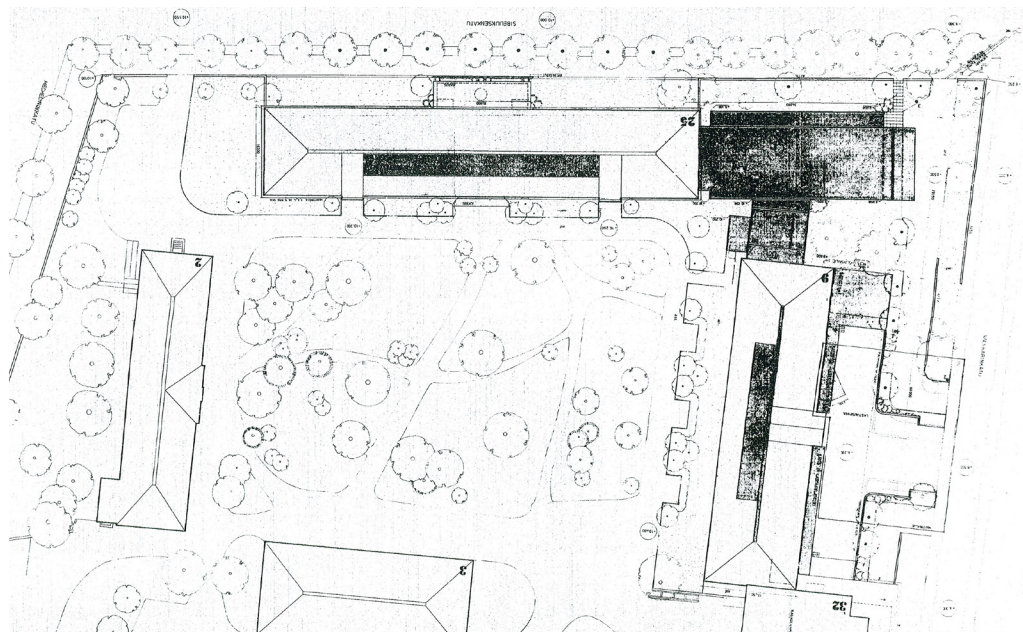
Kivelän sairaala-alueen seuraava rakennusvaihe oli kaupungin uuden psykiatrisen sairaalan valmistuminen. Rakennuksen tilaohjelma muuttui kuitenkin huomattavasti suunnittelutyön aikana, ja rakennus valmistui vuonna 1961 erilaisena kuin kilpailuehdotuksessa. Suunnittelutyö kesti yli viisi vuotta.

Ypyöiden suunnitelman toteutuneet osat täydentävät Taucherin aloittamaa rakennetta. Tornit rajaavat alueen etelässä, ja Hesperian sairaala täydentää Välskärinkadun puoleista reunaa.

Kivelän sairaala-alueen ympäristön arvokkain ominaispiirre, kerroksellisuus, on säilynyt, koska kilpailuehdotuksen radikaaleimpia osia ei toteutettu. Jos kilpailuehdotus olisi toteutunut sellaisenaan, suurin osa 1800-luvulta säilyneistä ympäristön piirteistä olisi hävinnyt kokonaan. Kivelän sairaala poikkeaa muista Helsingin sairaala-alueista, joista suurin osa edustaa selvemmin jotain tiettyä aikakautta, juuri 140 vuotta säilyneiden ympäristön elementtien, alueen kerroksellisuuden ja sosiaalishistorian vuoksi.

UUSI SISÄÄNKÄYNTIRAKENNUS 1985

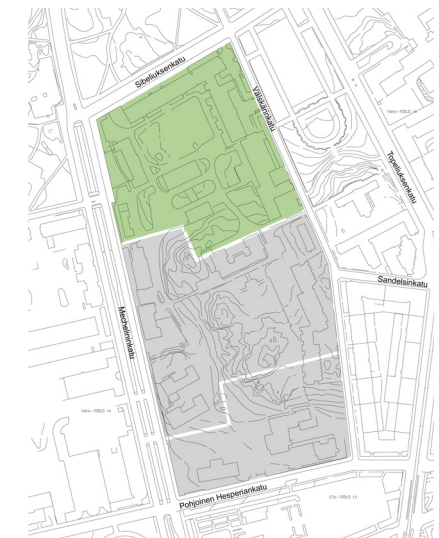
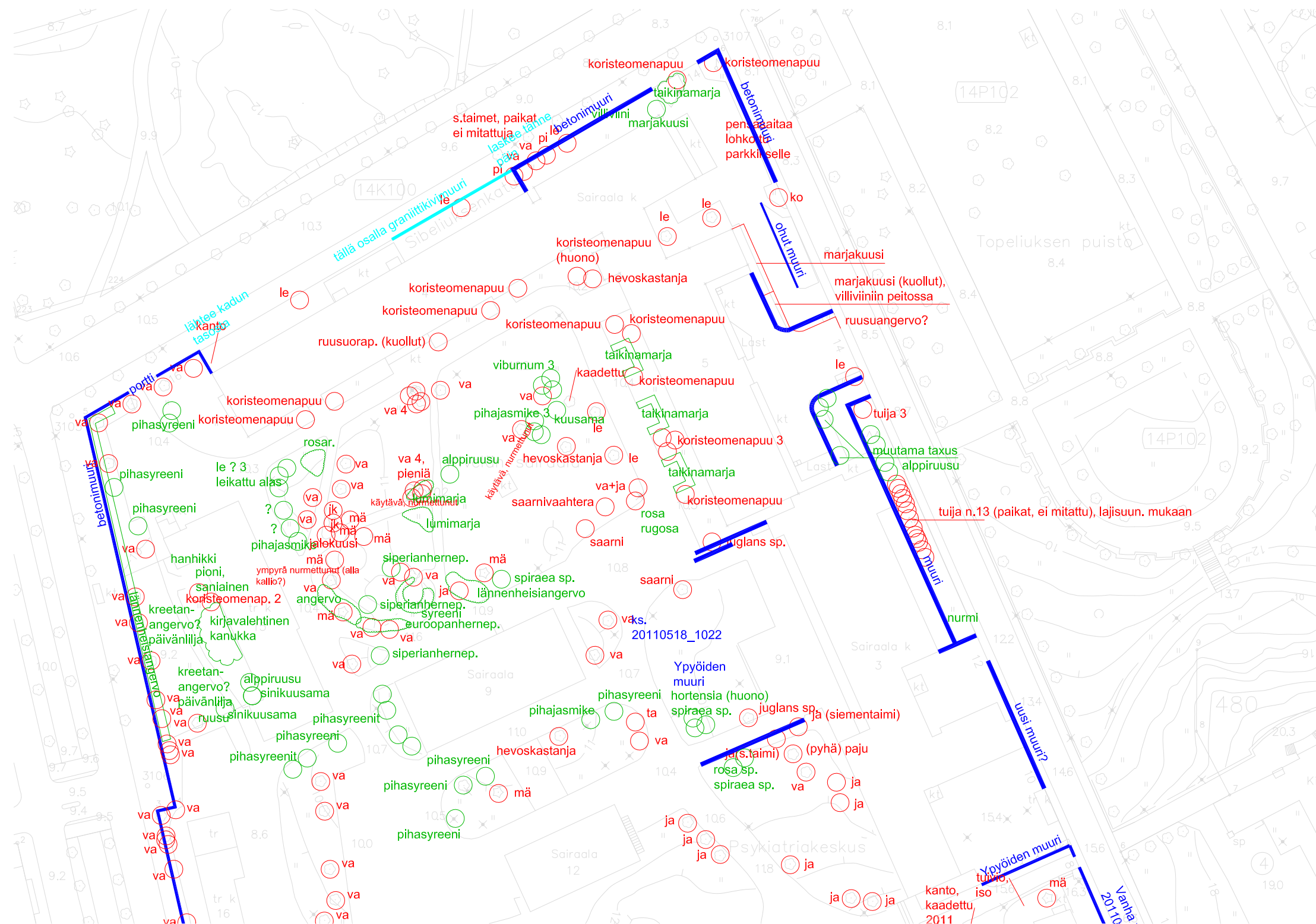
Vuonna 1985 Kivelän sisätautipaviljongin ja hallintorakennuksen väliin rakennettiin uusi sisäänkäyntirakennus. Rakennuksen suunnittelivat Eva ja Jaakko Paatela. Samalla muutettiin rakennuksen edustan pihajärjestelyitä.

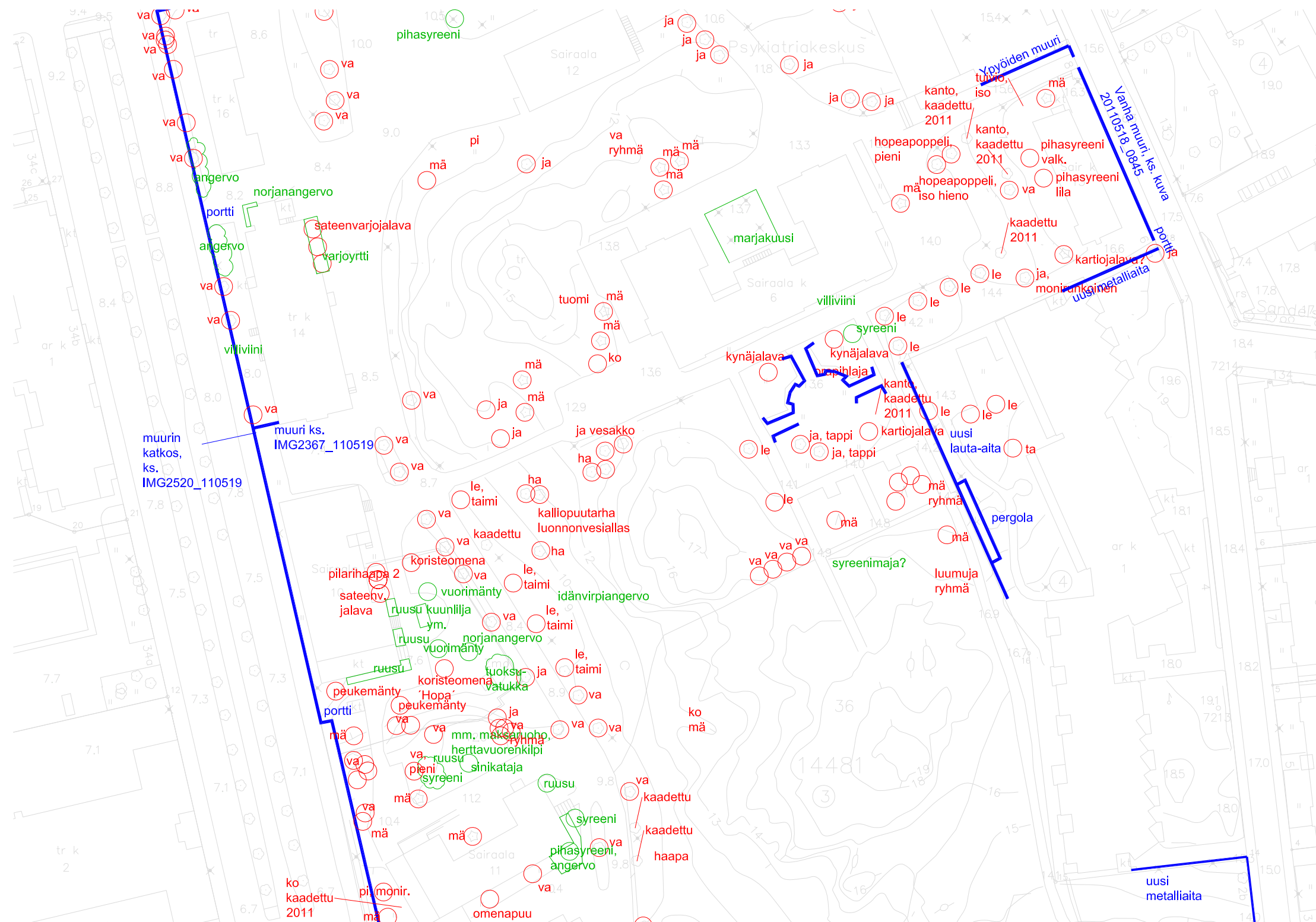

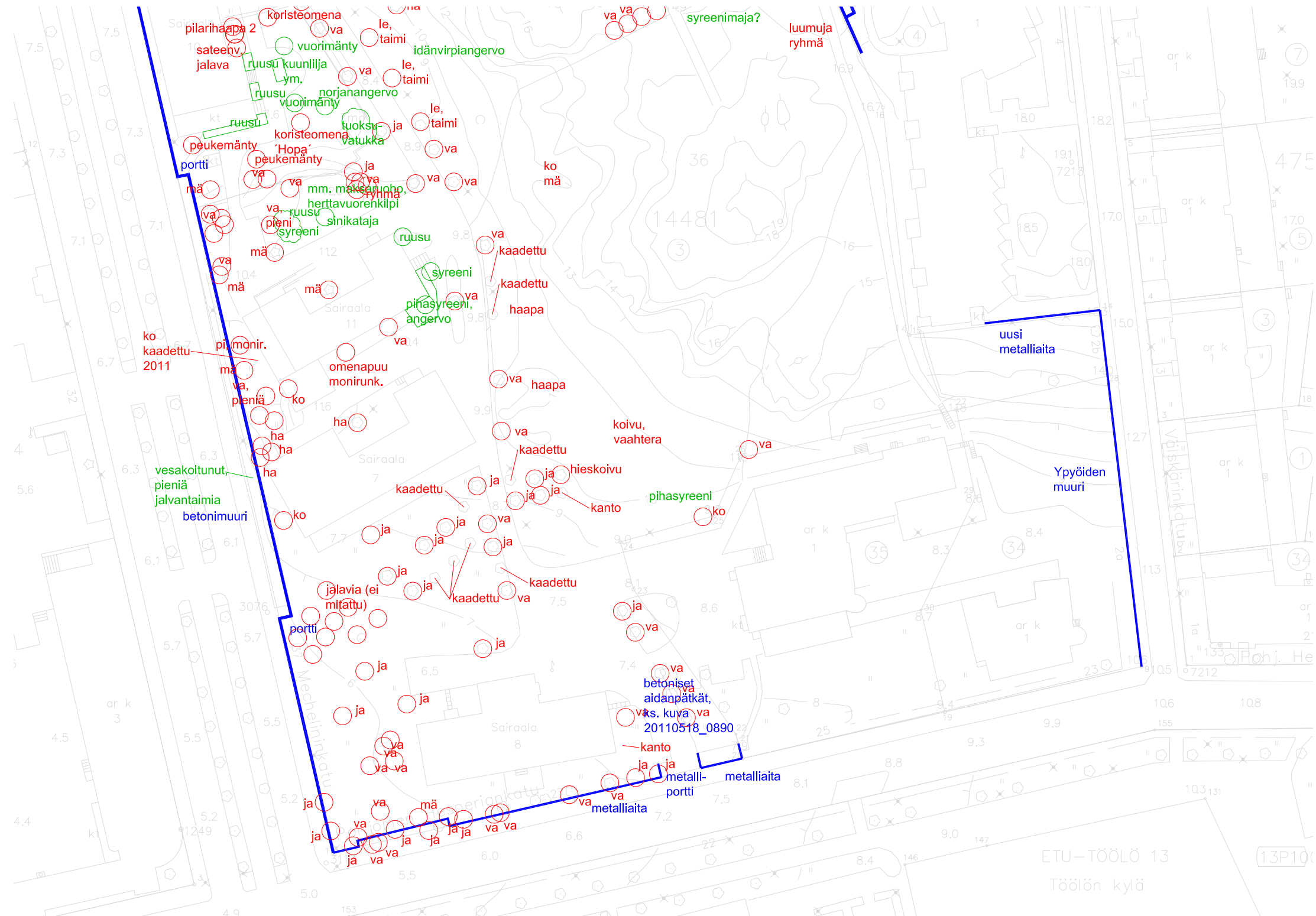
Asemapiirros 1985. RVV

Asemapiirros 1955, sairaalalajennusluonnos 8.11.1955 Martta ja Ragnar Ypyä. SRM

LIITE 2 - INVENTOINTIKARTTA, KESKIOSA V. 2011

LIITE 2 - INVENTOINTIKARTTA, ETELÄOSA V. 2011

LIITE 3 - ARKISTOLUETTELO

ARKISTO tiedostonimi	ARKISTO- NUMERO	MATERIAALI			NIMI / NIMEKE / KUVATIEDOT	MITTAKAAVA 1/XXX	VUOSI	huomiot, kuvaaja ym.	tiedostot
		piirustus	valokuva	teksti					
RAKENNUSVALVONTAVIRASTON ARKISTO RVV									
Kivelä_asemap_1888		jpg			Asemapiirros		1888	kuvat skannattu kopioista	Y:\PROJEKTIT\160 Kivelän sairaalan ymp. hist. selvitys\Lähtötiedot\RVV arkisto
Kivelä_asemap_1893_Onni Törnqvist		jpg			Asemapiirros, rak. 10 / Onni Törnqvist (myöh. Tarjanne)		1893		
Kivelä_asemap_1894		jpg			Asemapiirros		1894		
Kivelä_asemap_1897		jpg			Asemapiirros		1897		
Kivelä_asemap_1902		jpg			Asemapiirros		1902		
Kivelä_asemap_1905		jpg			Asemapiirros		1905		
Kivelä_asemap_1912		jpg			Asemapiirros		1912		
Kivelä_asemap_1914		jpg			Asemapiirros		1914		
Kivelä_asemap_1919, Kivelä_asemap_1919_2		jpg			Asemapiirros		1919		
Kivelä_asemap_1923		jpg			Asemapiirros		1923		
Kivelä_asemap_1928		jpg			Asemapiirros		1928		
Kivelä_asemap_1939_ruumish_julkkarit		jpg			Ruumishuone, julkkarit		1939		
Kivelä_asemap_1939_ruumish_leikk		jpg			Ruumishuone, leikkaukset	1000, 100	1939		
Kivelä_asemap_1939_ruumishuone_pohja		jpg			Ruumishuone, pohjapiirros		1939		
Kivelä_asemap_1976		jpg			Asemapiirros	500	1976		
Kivelä_asemap_1982_rak 9-25-27		jpg			Asemapiirros, pohjoispää	200	1982		
Kivelä_asemap_1985_rak 9-25-27		jpg			Asemapiirros, pohjoispää	200	1985		
Kivelä_asemap_1987		jpg			Asemapiirros		1987		
Kivelä_asemap_1987_rak 2		jpg			Asemapiirros, luoteisnurkka		1987		
Kivelä_asemap_1997		jpg			Asemapiirros		1997		
Kivelä_asemap_1997_rak 5		jpg			Asemapiirros, koilliskulma	500	1997		
Kivelä_asemap_1999_pihapiirros		jpg			Pihapiirros, rak. 10:n ympäristö	200	1999		
Kivelä_asemap_2006		jpg			Asemapiirros	1000	2006		
KAUPUNGINMUSEO / KUVA-ARKISTO HKM/KA									
Kivelä 001, Kivelä 001_2	36979 2870:1448		jpg		Puurakennuksia, rak. No. 2 (valm. 1879) leikkipaikka, penkit		1949	kuva 001, kuvatiedot kuvan takaa 001_2	Y:\PROJEKTIT\160 Kivelän sairaalan ymp. hist. selvitys\Lähtötiedot \HKM KA kuva-arkisto
Kivelä 002, Kivelä 002_2	2870:1450		jpg		Puurakennuksia, rak. No. 13 (valm. 1907) pihan olemus kuin pieni kaupunki;leveät tiet, lyhtypylväät		1949 olet.	sama valokuvaaja Eino Heinonen kuin aiemmissa kuvissa vuodelta 1949	kuvat skannattu kopioista, originaalit A3-kansiossa
Kivelä 003, Kivelä 003_2	40217		jpg		Vas. Rak. 7 (valm. 1889), oik. talousrak. No. 1 (valm. 1873) pysäköintiä		1969	Kari Hakli	
Kivelä 004, Kivelä 004_2	40211		jpg		Hesperian sairaala, rak. 10 (valm. 1894) "Kivelä kymppi"		1969	Kari Hakli	
Kivelä 005, Kivelä 005_2	2870:1449		jpg		Puurakennuksia, vas. Rak. 11 (valm. 1902), oik. rak. 12 (valm. 1905)		1949 olet.	sama valokuvaaja Eino Heinonen kuin aiemmissa kuvissa vuodelta 1949	Mechelininkadun puolelta?
Kivelä 006, Kivelä 006_2	2870:1446		jpg		Puurakennus Pohj. Hesperiankatu, rak. 8 (valm. 1884) (valm. 1905)		1949 olet.	sama valokuvaaja Eino Heinonen kuin aiemmissa kuvissa vuodelta 1949	raja: aita ja puustoa Pohjoisen Hesperiankadun reunassa
Kivelä 007, Kivelä 007_2	neg.no. 851		jpg		Rak. 8 (valm. 1889), ruumish.(rak. 17), sairaspavilj.(rak. 12) Taivallahti no. 3 = Pohj. Hesperiankatu 27		1913	Signe Brander	tarkista rakennusten numerointi / HKM Rakennusviraston selvitys (kansiossa)
Kivelä 008, Kivelä 008_2	neg.no. 253 147		jpg		Hoitohenkilökuntaa huvimajalla		ei merk.		
Kivelä 009, Kivelä 009_2	40218		jpg		Vas. Rak. 5 (valm. 1877), oik. rak. 1 (valm. 1873)		1969	Kari Hakli	
Kivelä 010, Kivelä 010_2	2116:164		jpg		Viistokuva, taustalla Topeliuksenkatu 7-15		ei merk.	Veljekset Karhumäki Oy	pihan pohjoisosassa säilynyt pala maisemapuistoa (vielä nykyäänkin)
Kivelä 011, Kivelä 011_2	2870:1444		jpg		Puurakennus, rak. 9 (valm. 1889)		1949 olet.	sama valokuvaaja Eino Heinonen kuin aiemmissa kuvissa vuodelta 1949	asuinrakennuksen rehevää piha-aluetta, mikä rakennus?
Kivelä 012, Kivelä 012_2	36978 2870:1447		jpg		Puurakennus Pohj. Hesperiankatu, rak. 8 (valm. 1889)		1949 olet.	sama valokuvaaja Eino Heinonen kuin aiemmissa kuvissa vuodelta 1949	raja: aita ja puustoa Pohjoisen Hesperiankadun reunassa
Kivelä 013, Kivelä 013_2	40214		jpg		Talousrakennus, rak. 7 (valm. 1873)		1969	Kari Hakli	
Kivelä 014, Kivelä 014_2	87445 4951:174		jpg		Välskärinkatu 1a, 1b, 3, 5, 7, 9 - Pohjoinen Hesperiankatu 21		1930-luku	Novofoto	puuita tontin kaakkoiskulmassa vrt. ilmakuvat 1936 ja 1943
Kivelä 015, Kivelä 015_2	9758		jpg		Oik. rak. 7 (valm. 1889), taustalla rak. 10 (valm. 1894)		1957	V. S. Salokangas	

LIITE 3 - ARKISTOLUETTELO

Kivelä 016	ei merk.		jpg		Hoitohenkilökuntaa kivirakennuksen eteläpuolella (rak. 10) vas.penkit viljelyksiä varten vai muotopuutarhan istutukset?		ei merk.		
Kivelä 017	ei merk.		jpg		Hoitohenkilökuntaa alueen puistossa - missä kohtaa? mukulakivikourut, valkoiset puusillat purojen? yli		ei merk.		olet.pihan pohjoisosan liittyminen nyk.Sibeliuspuistoon vrt. asemapiirroks ^{et} 1928: avautuu puistoon & tulevaan rakennukseen hahmoteltu kulkuyhteyttä?
Kivelä 018	ei merk.		jpg		Hoitohenkilökuntaa kivirakennuksen edustalla (rak. 10?) mukulakivikourut, mukulakiveys rak.seinustalla, penkkimalli		ei merk.		kiveykset näkyy paremmin originaalissa museolla
Kivelä_1932_4912	4912		jpg		Kivelän sairaala, rak. 15 vas. näkyy rak.6, valm. 1879		1932	A.Rönnberg	tumma lauta-aita Välskärinkadun reunassa
Kivelä_1934_14869	14869		jpg		Kivelän sairaala, portti Välskärinkadun puolella		1934	A. Pietinen	tumma lauta-aita Välskärinkadun reunassa
Kivelä_5175	5175		jpg		Kivelän sairaala, Sibeliuksenkatu 4		ei merk.	Jussi Kangas	pohjoinen sisäänkäynti rakennuksen läpi
Kivelä_M32093_1779_11	M32093 1779_11		jpg		Kivelän sairaala, ent. Kammionk. Sibeliuksenk.		ei merk.	A. Pietinen	vaalea aita (muuri?) Sibeliuksenkadun reunassa
Kivelä_M32100_4951_489	M32100 4951_489		jpg		Kivelän sairaala		ei merk.		vaalea aita (muuri?) Sibeliuksenkadun reunassa
Kivelä_M32101_4951_490	M32101 4951_490		jpg		Kivelän sairaala		ei merk.		vaalea aita (muuri?) Sibeliuksenkadun reunassa ja katupuiستutukset
Kivelä_n1937_4951_165	4951_165		jpg		Kivelän sairaala		n.v.1937		tumma lauta-aita Välskärinkadun reunassa, matala rak. aidan vieressä
KAUPUNGINMUSEO HKM									
Rakennusinventointikortit				pdf			?		Y:\PROJEKTIT\160 Kivelän sairaalan ymp. hist. selvitys\Lähtötiedot\HKM\bjorkjo_KAIKKI_TIEDOT_20110112095501.pdf
Kivelän ja Hesperian sairaaloiden pihasuunnitelma				kopio	Rakennusviraston toteutumaton? suunnitelma		1993		kansiossa
Ilmakuva			jpg				1936	ortokuva	km003uzk.jpg
Kooste rakennuksista / HKR				kopio	talonumerointi selvenee tästä		1996		kansiossa
KAUPUNGINARKISTO HKA									
46	46	tiff			Istutussuunnitelma Kivelän sairaalan kappelin ja ruumishuoneen ympärille	200	ei merk.		Y:\PROJEKTIT\160 Kivelän sairaalan ymp. hist. selvitys\Lähtötiedot\HKA kaupunginarkisto\Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
348	348	tiff			Kappeli ja ruumishuone, lajistoa	200?	ei merk.		Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
355	355	tiff			Inventointikartta? Alueen pohjoisosasta		ei merk.		Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
369	369	tiff			Kivelän sairaalan kukkaryhmä, pyöreä	50	1939	28.9.1939	Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
371_1	371_1	tiff			Kivelän sairaalan kukkaryhmä, pyöreä, lajeja	100	1945	20.2.1945	Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
839	839	tiff			Hoitajatar- ja palveluskunnanasuntolat, "tornit"	200	1955	2.6.1955	Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
856	856	tiff			Muotopuutarhasommitelmia, rak. 10 eteläpuolelle	250	1926	23.6.1926	Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
Kivelän sairaala 001				jpg	Kivelän sairaalan istutukset		1928-29	Istutukset ja kustannukset -kansio	Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
Kivelän sairaala 002				jpg	Kivelän sairaalan istutukset		1928-29	Istutukset ja kustannukset -kansio	Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
Kivelän sairaala 003				jpg	Kivelän sairaalan istutukset		1928-29	Istutukset ja kustannukset -kansio	Rakennusviraston puisto-osaston arkisto
k.122_1		tiff			Asemapiirros	2000	1926	1.5.1926 Gunnar Taucher vanha kiinteistöraja (?) uuden korttelirajan lisäksi	"Musta laatikko"
k.122_2		tiff			Asemapiirros	2000	1928	Gunnar Taucher vanha kiinteistöraja (?) uuden korttelirajan lisäksi	"Musta laatikko"
k.122_3		tiff			Karta öfver sjukhus-området å Stengård "sininen kartta"	2000?	ei merk.	kartalla näkyy katulinja, jonka suuntaisesti vanha pääarak. (rak. 10) sijoittuu	"Musta laatikko"
k.122_4		tiff			Ehdotus puutarhan järjestelyksi Kivelän sairaalan alueella		1925	14.5.1925 Birger Brunila / Helsingin kaupungin rakennuskonttori, asemakaavaosasto	"Musta laatikko"
k.125		tiff			Asemapiirros		1930	6.11.1930 Gunnar Taucher eteläosan päälle piirr. korttelit	"Musta laatikko"
k.193		tiff			Karta öfver Stengårds sjukhus område. laveerattu asemapiirros		1918	13.6.1918 Helsingfors Stads Byggnadskontor husbyggnadsafdelning	"Musta laatikko"
3234_865_64_1-61		pdf			Helsingin asemakaava		1902	HKA-AO asemakaavaosaston arkisto	Sinetti-karttarekisteri
1333_270_430_1-31		pdf			Karta öfver villan No 56 B öfra Hummelviken invid Helsingfors		1877	HKA-KO kiinteistöviraston kaupunkimittaosaston arkisto	Sinetti-karttarekisteri
5954_270_421_1-22		pdf			Karta öfver en del af Tölö ågor invid Helsingfors		1830	HKA-KO kiinteistöviraston kaupunkimittaosaston arkisto	Sinetti-karttarekisteri
7886_270_427_1-28					Karta öfver staden Helsingfors underlyinge villorne Kammio, Edet, ekonomista villan No 56 Rosavilla, bostadsvillorna 56A, 56B samt villan No 1 å staden Helsingfors tillhörande Mejlans hemman och dertiill ledande föreslagne körväg		1872	HKA-KO kiinteistöviraston kaupunkimittaosaston arkisto	Sinetti-karttarekisteri
7928_270_446_1-46		pdf			situationsplan öfver fattiggården i Helsingfors		1892	HKA-KO kiinteistöviraston kaupunkimittaosaston arkisto	Sinetti-karttarekisteri
9433_270_82_1-HY_72		pdf			Kaupunginasemakaavan muutospirustus koskeva Pohj. Rautatiekadun, Leppäsuonkadun ja Hietaniemenkadun etelä- sekä Nimrodkadun ja Greijuskadun pohj.puolen rajoittamaa aluetta Helsingin keskustassa		1916	HKA-KO kiinteistöviraston kaupunkimittaosaston arkisto	Sinetti-karttarekisteri
2164_866_1482_2-14_Alue_58-58b_Vaivaistalo		pdf						HKA-MO maistraatin arkisto	Sinetti-karttarekisteri

LIITE 3 - ARKISTOLUETTELO

MUSEOVIRASTON KUVA-ARKISTO					MVKA				
23_4_69_c			jpg		Kivelän sairaala				
23_4_69_d			jpg		22.6.1941 Kivelä		1941		vanhin piha-alue = soikio?
23_4_69_a			jpg		Stengård 1924		1924		rakennettu puistokäytävä, kalliopuutarhan reunassa?
23_4_69_b			jpg		sinnessjukhuset 1924		1924		muotopuutarha tiilirakennuksen takana
22_XII_50_Hbl			jpg		Hbl 23.6.1950		1950		
22_XII_50			jpg		Stengårds nybygge		1950		
24_8_66_kansipuoli			jpg		Kivelän sairaalan esite		1963	itäinen sivurakennus vielä kartalla, läntinen jo purettu	
24_8_66_sisapuoli			jpg		Kivelän sairaalan esite		1963		
23_4_69_e			jpg		Kivelän sairaala / isäntä 1924		1924	Töölön kirkko osana sairaala-alueen näkymää	
RAKENNUSTAITEEN MUSEO / PIIRUSTUSKOKOELMA					SRM/PK				
HESPERIAN_SAIRALA-1	ei numeroitu	tiff			Hesperian sairaala - uusittavien piha-alueiden istutukset	500	ei merk.	leima: Helsingin kaupungin rakennusvirasto puisto-osasto 30.6.1970	Ypyöiden piirustuskokoelma
HESPERIAN_SAIRALA-2		tiff			Hesperian sairaala - asemapiirros, keskeneräinen	500	1970		Ypyöiden piirustuskokoelma
HESPERIAN_SAIRALA-3		tiff			Hesperian sairaala - pihamaan järjestely, leikkaus C-C	50	1961	1.8.1961	Ypyöiden piirustuskokoelma
HESPERIAN_SAIRALA-4		tiff			Hesperian sairaala - istutussuunnitelma, sisäpiha	100	ei merk.	leima: Helsingin kaupungin rakennusvirasto puisto-osasto	Ypyöiden piirustuskokoelma
HESPERIAN_SAIRALA-5		tiff			Hesperian sairaala - istutussuunnitelma, Välskärinkadun puoleiset piha-alueet	100	ei merk.	leima: Helsingin kaupungin rakennusvirasto puisto-osasto	Ypyöiden piirustuskokoelma
HESPERIAN_SAIRALA-6		tiff			Hesperian sairaala - Mechelininkadun istutukset ja P. Hesperiankadun istutukset	200 100	ei merk.	leima: Helsingin kaupungin rakennusvirasto puisto-osasto	Ypyöiden piirustuskokoelma
HESPERIAN_SAIRALA-7		tiff			Hesperian sairaala - ympäristöalueen luonnos	200	1960	18.10.1960, sign. MY täydennetty ja korj. 27.7.1961	Ypyöiden piirustuskokoelma
HESPERIAN_SAIRALA-8		tiff			Hesperian sairaala - uusi pihaehdotus	500	1961	22.6.1961	Ypyöiden piirustuskokoelma
HESPERIAN_SAIRALA-9		tiff			Hesperian sairaala - vanhusten piha P. Hesperian- ja Mechelininkatujen kulmassa	200	1962	leima: Helsingin kaupungin rakennusvirasto p-o 27.11.1962	Ypyöiden piirustuskokoelma
HESPERIAN_SAIRALA-10		tiff			sama kuva kuin HESPERIAN_SAIRALA-3!!!??			onko j oku kuva jäänyt paketista pois?	Ypyöiden piirustuskokoelma
KIVELÄN_SAIRALA-1		tiff			Kivelän sairaala, asemapiirros	500	1955	8.11.1955 sairaalalaaajennuksen sommitelma	Ypyöiden piirustuskokoelma
KIVELÄN_SAIRALA-2		tiff			Kivelän sairaala, hoit.ja pal.asuntojen ympäristö "tornit"	200	1955	2.7.1955	Ypyöiden piirustuskokoelma
KAUPUNKISUUNNITTELUVIRASTO					KSV				
kivelä-hesperia_1943			tiff		ortokuva		1943		Y:\PROJEKTIT\160 Kivelän sairaalan ymp. hist. selvitys\Lähtötiedot\KSV
Kivelä_2010			jpg		ortokuva		2010		
RAKENNUSVIRASTON ARKISTO					HKR				
PUO 930		pdf			Kivelän sairaala	500	1937		Höijerin (1877) punatiilirakennuksen piha-alue (luoteiskulmassa)
PUO 3116		pdf			Kivelän sairaala, istutuspiirustus	200	1985		Taucherin (1932) rakennusten seinustojen ja Paateloiden (1985) lisäosan edustan istutukset
PUO 3897-1		pdf			Kivelän sairaala, osasto 11 istutussuunnitelma	200	1989		Höijerin (1905) pohjoiseen puurakennukseen liittyvä piha-alue
PUO 3897-2		pdf			Kivelän sairaala, osasto 2 istutussuunnitelma	200	1989		Höijerin (1877) punatiilirakennuksen piha-alue (luoteiskulmassa)
PUO 4506		pdf			Kivelän sairaala, rakennus 10 istutus- ja varustesuunnitelma	200	1994		Höijerin (1902) rakennus Mechelininkadun suuntaisesti
PUO 4507		pdf			Kivelän sairaala, ravintokeskus, rakennus 16	200	1995		Taucherin (1928) rakennuksen ympäristö

LÄHDELUETTELO

KUVALÄHTEET

HKA Helsingin kaupunginarkisto
HKM Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto
HKR Helsingin rakennusviraston puisto-osaston arkisto
KSV Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto
RVV Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto
SRM Suomen rakennustaiteen museon
MVKA Museoviraston kuva-arkisto
AA Albumit auki, yksityiskokoelma Börje O Löfman
HYM Helsingin yliopistomuseo, lääketieteen valokuvakokoelma

PAINETUT LÄHTEET

Helminen, M. Töölön kaava 100 vuotta. Kvartti 1/2006. Helsingin kaupungin tietokeskus 2006. www.hel2.fi/tietokeskus/kvartti/2006/helminen.pdf.

Helsingin kaupungin historia. III osa, jälkimmäinen nide
Helsingin kaupunki 1950

Hietala, M., Helminen, M. & Lahtinen, M. (toim.)
Helsinki – Helsingfors Historiallinen kaupunkikartasto – Historic Town Atlas
Helsingin kaupungin tietokeskus 2009

Hornborg, E.
Helsingin kaupungin historia. II osa
Helsingin kaupunki 1950

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1880-1970
Helsingin kaupungin tietokeskus

Lampinen, M-L. (toim.)
Narinkka. 1982
Helsingin kaupunginmuseo 1983

Lindh, T. Töölöläisfunktionalismin neljä vaihetta.
Lisensiaatintutkimus. 2002.

Liski, M., Alapeteri, N. & Ruoff, E.
Hesperian esplanadi: puistohistoriallinen selvitys
Helsingin kaupungin rakennusvirasto / Katu- ja puisto-osasto 2007

Martinsen, R. (toim.)
Sydän on hyvä: Zachris Topeliuksen kirjoituksia Helsingistä
Helsinki-Seura 2003

Rosén, R. et al
Helsingin kaupungin historia. IV osa, jälkimmäinen nide
Helsingin kaupunki 1956

Rosén, R. et al
Helsingin kaupungin historia. V osa, ensimmäinen nide
Helsingin kaupunki 1962

Rönkkö, M-L. & Tikkala, K.
Narinkka. 1986-1987
Helsingin kaupunginmuseo 1986-87

Saarela, L., Vainio, S. & Kallio, P.
Narinkka. 1993
Helsingin kaupunginmuseo 1993

SRM
Pienpainatteen
Helsingin historia
Ypyä-kirja

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Barometern
Suometar nro 48/1865
Suometar nro 51/1865
Suometar nro 52/1865
Helsingfors Dagblad nro 297/1878
Suomen Julkisia Sanomia nro 41/1864
Helsingfors Dagblad nro 97/1878
Östra Finland nro 168/1885
Finlands Allmänna Tidning 102/1844
Finlands Allmänna Tidning 105/1844
Finlands Allmänna Tidning 108/1844

www.sibelius.fi

Kuvalähteet ks. liite 1, arkistoluettelo

Kivelän sairaalarakennukset 10-12, Helsinki, pihasuunnitelma
Toimeksiantaja: Helsingin kaupunki, Sosiaalivirasto, 2000

DIGITAALISET LÄHTEET

<http://www.saunalahti.fi/lindhto/lisuri/>

Lindh, Tommi. 2002. Töölöläisfunktionalismin neljä vaihetta

<http://www.korttelit.fi/arkkitehti.php/id/26>

<http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=16382525>
Onni Tönqvist myöh. Tarjanne

http://www.hel.fi/hki/nk/fi/J_rjest_ille+ja+nuorten+ryhmille/Tiloja+j_rjest_ille+ja+ryhmille/Pauligin+huvila/Pauligin+huvilan+historia

Villa Hummelvik eli Pauligin huvila, historia

<http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=3881>
Ragnar Ypyä ”Helsingin Kivelän sairaala-alueen uudelleenjärjestely”

<http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=959500>
Martta Martikainen-Ypyä ”Vuosina 1928-36 hän toimi Puolustusministeriön rakennustoimiston arkkitehtina. Hänen tämän kauden päätyönsä on Puolustusvoimain autopataljoonan kasarmi ja autohalli Helsingissä.”

<http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=16591935>
Bengt Schalin

